

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Ljubljani, 1. maja 1885.

Štev. 5.

Osèhlo cvetje.

V.

Prisiljen cvet umetelnost vrtnika
Očém na slast izvabi v zimi hudi,
In mnogotero se okó mu čudi,
A mene ta lepota kàj ne mika.

V prirodi vzrasten cvet je cvetja dika,
Dasi pazèč nikdó se ž njim ne trudi,
In bolj čvrst od prisiljenca je tudi,
Ki dá življenje skrbnost mu velika.

Takóv mi cvet si v srci ti vzbudila,
Prisiljene ljubezni ti vrtnica,
A mraz spoznanja brž ga je zadušil.

Ne bil bi srečen, da si me ljubila,
Prav kakor tožnega ne kažem lica,
Kar véro v té mi pôgled v té je zrušil.

VI.

Zakaj ljubezen mi za té umira,
Ne vém, samó da res izginja, čutim,
In da se bliža konec borbam ljutim,
Ki meni vse gorjé iz njih izvira.

Bodočnost le temótna mi odpira
In stèza vánjo s trnjem se posutim;
Hrast sem bolán, ki ga z udarcem krutim
Na zémľjo skóraj položí sekira.

Up bila ti moj — troji dim obéti
In vsi poljubi gola so igrača;
Na smrt ljubezen meni je zbolela.

Bog žívi dolgo te v mladóstnem cvéti:
Za greh svoj tebe naj ne doletela
Jednaka bi zvestóbi moji plača!

Jos. Cimperman.

V gróbu.

Gruđa za grudo pada
V grób temán,
V gróbu je mója nada,
Sèn krasán.

Roža prekrasna, vela
Tù leží;
Záme je le cvetela . . .
Zdaj trohni . . .

Svojmír.

Véliki grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

VII.

(Dalje.)

Grof pa je razložil Vitovcu in Lenartu, kako je Vranjebrski ugrabil hčer Petacijevu, in vprašal prvega, kaj meni o tem.

„Milostivi knez,“ odgovoril je ta, „v Vašem imenu mu bom takoj napovedal vojsko, kajti še neki starejši dolg mu imam poplačati: mlečnozobega Ungnada nam je iztrgal Vranjebrski. Sploh stoji njegov grad preblizu Celja. Predno preteče deset dnij, Vranjega Brda ne bo več.“

„Dobro,“ dejal je grof. „Kaj menite Vi, gospod doktor?“

„O, kako vidno podpirajo,“ dejal je ta, „večni bogovi povsod pre-svetlega kneza in kako jasno se je pokazalo njih nagnenje posebno o ti priliki! Kaj more biti pač koristneje milostivemu gospodu mojemu, kakor tako hudodelstvo Ungnadovega vazala, rekše Ungnada samega. Kajti po moji sodbi, katero sem pripravljen zastopati vselej in povsod, ugrabljena je bila deklica za starega Ungnada. In grešnemu hinavcu potegniti krinko raz obraz, da se z gnusom od njega strani obrne cesarsko obličje, to bi bila majhna zadostitev za vse obrekovanje, s katerim je stari podpihovalec razpor vsejal med svetlim knezom in cesarjevim veličanstvom. Z obupanim očetom Petacijem vred bi stopil jaz pred cesarski prestol in terjal pravice proti nesramnemu samosilniku in brambe nedolžnosti. — Vrh tega bi mogel nemara v cesarskem obližji Vaši milosti služiti tudi drugače. Cesarjev svetovalec Neiperg mi je bil v prejšnjih časih pokrovitelj in njegovega veličanstva alkimist je dober prijatelj moj; posvetni mamon pa bi razširil prijateljstvo moje po vsem mestu.“

Grof je menil, da bi za to pač trebalo mnogo denarja.

„In tega bomo z visokim dovoljenjem dobili,“ odgovoril je oni.

Grof je bil zadovoljen in takoj se je moral odpraviti na cesarski dvor poslanec, da izprosi varstva doktorju Lenartu in njegovim sprem-ljevalcem, ki pridejo s pritožbo pred cesarja.

Mestni očetje pa so imeli jako burno sejo. Že zaradi Petacijeve hčere so si bila mnenja navskriž, ker so jedni zahtevali takoj deputacijo do grofa, drugi ostro preiskavo po mestnem zboru samem in tretji bili teh mislij, da za prvi dan bi bilo dosti, če se izvoli kakov odsek. A zdajci pride novica, da je truplo obešenčeve po noči izginilo z véšal. Doktor Hajdinger je malo obledel, a predno so osupli odborniki zbrali svoje duhove, vstal je in jel dokazovati, kako ima brez dvojbe oboje hudodelstvo jeden izvor in kako dívja vojaška druhal, ki se mrtvecev ne boji, tudi živim ne prizanaša.

„Kdor je obešenca snel z véšal, ta mora na njegovo mesto,“ dejal je Mavroh in po strani omenil, da se mu Mana, mati Vrbanova, zdí jako sumnjiva. Zdravnik se je premikal nemirno na svojem stolu in le trdil, da to je moral storiti kak vojak, kakor je le kakšen vojak ugrabil Petaciju hčer.

Toda misel Hajdingerjevo je ovrglo pismo, ki je došlo od doktorja Lenarta Pistorja, v katerem se slavnemu zboru naznanja, da je prejšnji večer Viljem, sin graščaka Vranjebškega, ugrabil blizu grofovega lovskega gradu meščansko deklico, katero hočejo priče spoznati za hčer Petacijev. „Našega svetlega vladarja skrb bode,“ glasilo se je pisanje, „kaznovati roparja in očetu pomoči do pravice. Do cesarja se pojde poslanstvo pritožiti in terjat zadoščenja za razžaljeno mestno čast.“

Živahno so pritrdili odborniki temu stavku.

„Ker se pa ta stvar največ tiče mesta, pravično in spodobno je, da tudi mesto pomore zvršiti tega sklepa.“ Te besede možem niso tako ugajale. „Vabijo se torej vsi domoljubni peki, mesarji in krčmarji, da pokupijo po grofovih graščinah žito, vino in goved, po céni spodaj naznanjeni.“ Zdaj pa se je vzdignil silen ropot, in svetovalci, katerih se je to tikalo, vpili so čez krivico, zatiranje, nasilstvo. Mavroh je ostal hladnokrven in miril jezo svojih tovarišev. „Vpitje ne pomaga nič,“ dejal je pametno, „poslušajmo, kako pismo dalje govori in potlej premislimo, kaj se dá storiti.“

V pisanji pa so bili navedeni vsi mestni krčmarji, peki in mesarji in določeno je bilo, koliko ima vsakateri pokupiti in v kateri grofovi graščini bode dobil blago; kupnino pa je takoj ta dan šteti. Hrup se je vnel iz nova in po bolj glasni kakor dolgi razpravi se je sklenilo deputacijo poslati do grofa, da se to povelje prekliče, ali postavijo vsaj nižje cene. Grofa pa niso možje več dobili v gradu in sprejel jih je s svojim prijaznim smehljanjem doktor Lenart. Mirno je poslušal pritožbo in igral z zlato svojo verižico.

„Ali ste povedali že vse, gospod sodnik?“ vprašal je, ko je oni končal; „in želi še kateri izmed gospodov česa omeniti?“

„Še, še,“ oglasil se je krčmar Rožič in sosed njegov, mesar, in ponovila sta besede sodnikove še jedenkrat, malo slabše in glasneje. Ko pa je še Mavroh mirno razložil stališče svoje, odgovoril je ljubeznivo Lenart, kako veselje mu je vedno, ustrezati želji meščanov, kjer koli je mogoče. „Žal, da se tukaj ne dá dosti storiti,“ menil je. „Jeden gospodov je imenoval to ravnanje krivico. Moja udanost proti mestnemu starejšinstvu mi je ukazala takoj preslišati ta izraz, vendar radosten pozdravljam priliko, ko morem popraviti neko krivo mnenje, ki se nahaja, to rad priznavam, v mnogih celó modrejših glavah, kakor so one celjskih očetov. Nikdo pač ne dvoji, da je svetli knez in grof Ureh vladar in gospod nas vseh in da ima veljavo zakona vse, kar on ukaže, in da se je zdržati vsega, kar on prepové.“

„Če ni zoper našo staro pravdo,“ opomnil je sodnik.

„Hvaležen sem Vam,“ nasmehnil se je doktor Lenart, „da ste v misel vzeli to tako imenovano staro pravdo, ki nekatere, sicer poštene glave po nepotrebnem vznemirjuje. Da ne bodo kdaj mirni naši meščani zarad slabo razumenih pravic trpeli kake škode, treba, da se jedenkrat za vselej zgovorimo. Najprej je pomniti, da pravica, ki ni pisana ne pečatena, ki le po ustnem izročilu prehaja od roda do roda, za pravnika ne more imeti nikake veljave. Kar se tiče potrjenih in priznanih pravic, treba opaziti: oni, ki ima pravico dajati postave, in to je celjski grof, naj se imenuje kakor hoče, ali Herman ali Friderik ali Ureh, ima tudi pravico te postave zavreči ali izpremeniti ali z drugimi nadomestiti. Kratko rečeno: quidquid principi placuit, legis habet vigorem, kar knezu ugaja, to je postava. Ta izrek, gospod sodnik, moral bi biti z zlatimi črkami zapisan nad sodno hišo. Temu načelu pridobiti splošno veljavo, rimsko pravo postaviti na mesto onih barbarskih običajev, ki se imenujejo stara pravda, to je slavna oporoka slavnih bolonjskih učiteljev Bartola in Balda, katero bomo zvršili mi pravniki, učenci njihovi. To sem omenil v obče kot vodilo mestnemu svetovalstvu. Kar se pa tiče denašnje pritožbe, moram se gospodom pokloniti, da so dobro pogodili, obrnivši se náme; in v znamenje svoje milosti in naklonjenosti rad dovoljujem, da odvzame mestno starejšinstvo to naklado dotičnim obrtnikom, ter jo naloži sebi.“

Prijazno se smehljaje je čakal Lenart, za kaj se bodo odločili možje. Dolgo ni bilo odgovora, tajnik grofov pa je stopil k oknu in pomignil odbornikom: „Ravno gré blagajnik z vojaškim spremstvom iz

grada, da zvrši povelje. Če vam je drugi črtež ljubši od prvega, pokličem moža nazaj.“

„Naj ostane pri prvem,“ dejal je Mavroh in nekateri drugi. Sodnik si je grizel ustni, ta in oni odbornik se je srdil in preklinjal; Lenart pa si je opasal meč, da pojezdi gledat, kako se zvršuje ukaz. Brez vrišča in hrupa seveda ni šlo, a upreti se nikdo ni upal, in marsikateremu mestnemu mogočnemu se je iz srca privoščila kazen.

Hajdinger pa je hitel proti nekdanji kovárnici Vrbanovi in v Manino izbo. Žena je sedela na nizkem stolci in s komolci na kolena oprtimi podpirala si razmršen o glavo. Ko je vstopil zdravnik, šinila je po konci in z divjim pogledom planila proti njemu, da se je prestrašen umaknil.

„Daj mi sina nazaj!“ zavpila je, „daj mi Vrbana! Grof mu je vzel dušo, ti pa telo. Toda pri krvavi sodnji boš dajal odgovor, ti in tvoj pomočnik, rabelj.“ Hajdinger pa jo je začel miriti in kazati, kaka nevarnost ji žuga, ker jo sumnjičijo, da je ona ukradla truplo; in kako malo ji bodo verjeli, ako obdolži koga družega; da jo misli tudi Mavroh tožiti zaradi čaranja, in tezalnica in smrt na grmadi težko da bi ji odšla. Potem pa ji je ponudil, naj mesto umrle njegove strežnice stopi v njegovo službo, in on jo bode branil vsakega napada.

Mani so se zasvetile oči, ko je to slišala, in takoj je sprejela ponudbo. Volk z volkom, dejali so ljudje, ko so jo videli gospodinjiti po zdravnikovi hiši. Ko pa je prišel Mavroh zopet na dan s svojim sumnjičenjem in kot čarovnico deval jo pod zatožbo, omenil je zdravnik po strani Mavrohove nezgode in vprašal, če je ženska, ki takega zaljubljenega norca tako zasluženó spleča, bolj kaznjiva, kakor starec, ki zahteva od nje prepovedanih pomočkov, da bi izpolnil želje svoje. Mana je imela odslé mir, in Hajdinger je bil zadovoljen ž njo.

Po Vranjem Brdu je vodil Viljem Kornelijo in gledala sta na zelene hribe okrog in na široko polje pod gradom, in dobro se je zdelo deklici, da jo mladi spremljevalec nazivlje staro svojo znanko. Govorila sta o prošlih časih, o sedanjem življenji, o tem in onem, in kar sta govorila, zdelo se jima je zanimivo. Tožilo se je Korneliji po očetu; a na vprašanje, kako ji ugaja v gradu, dobil je Viljem tako prijazen odgovor, da je takoj pristavil, naj pa delj časa tu ostane.

„Čemu Vam neki bom!“ odvrnila je deklica, in vročina, ki ji je obšla lica, poučila jo je, kako nepremišljeno je odgovorila. Hitro je navédla govor na nevarne čase, na vojsko s cesarjem, na nemirne sosede in opozorila mladeniča na konjika, ki je brzo jezdil po prašni cesti gori.

„Kaj hoče Celjan pri nas!“ vskliknil je Viljem, ko se je obrnil jezdec proti gradu. Čuvajev rog se oglasi in deček pride povedat, da želi tuj konjik govoriti z graščinskim gospodom.

„Vitovec začenja ples,“ dejal je stari gospod Viljemu, ko sta hitela na dvorišče. Most je zrožljajl čez rov in tujec je nataknil bel list na svoj meč, podal ga Viguleju in naglo odjezdil. Viljem pa je bral pisanje: „Vedi ti, Vigulej z Vranjega Brda, vazal Janeza Ungnada, da postanem jaz, Jan Vitovec Grebenski, v imeni kneza in grofa celjskega čez tri dni tebi in tvojim ljudem sovražnik, ker ste siloma ugrabili hčer celjskega meščana. Pa naj se porodi iz tega sovraštva, kar koli hoče, rop, požig ali umor, s tem pismom smo zadostili dolžnosti svoji.“

„Ha, hinavci!“ kričal je graščak in preklinjal Celjane. „Naj le pride Vitovec, poruvali mu bomo zobe, kakor jih bo svetli cesar njegovemu gospodu.“ Takoj je odpravil točaja do Murnove krčme, naj pošlje čvetero hlapcev in živeža, kolikor more utrpjeti. Viljem je pregledoval zid in rov, pripravljajl strelivo, nastavljal velike samóstrele po zidovji, ukazal kamenja nanositi k linam in posekati drevje in grmovje krog gradu.

Cahej, katerega so bili poslali v Celje, vrnil se je zvečer domóv in poročajl, kaj se vse godí ondú. „Z grofovo vojsko vred,“ pravil je, „odšlo je poslanstvo do cesarja, pritožit se zaradi najinega hudodelstva.

Viljem bil je ves zelen in Vigulej ves rudeč od jeze.

„In med poslanci,“ nadaljeval je Cahej, „je naš magister Petacij. Stanovanje njegovo je prazno, kajti Polona je odšla na deželo k sorodnikom.“

„Brž, brž, gospod Viljem,“ vskliknila je Kornelija, „preskrbite mi vodnika. Jaz pohitim za svojim očetom in jutri ga dojdem. Ker ste že toliko storili zame, storite mi še to. Jaz in oče moj vedela vam bova vedno hvalo.“

Viljem ni vedel, kaj in kako bi; le to mu je hodilo po glavi, kaj bode baron Ungnad mislil, ko ga bode tožilo celjsko poslanstvo. Caheju pa je naravna veselost ohranila mirno sodbo in hladno kri.

„Gospodična Kornelija,“ dejal je, „prav govóri. Za poslanci treba iti, da se pravica spriča in podre grofov naklep.“

„Jaz ne zapustim nikakor očeta svojega,“ rekel je Viljem; „in če boš pričajl ti, Cahej, meniš, da se ti bo verjelo?“

„Bog me varuj takšnega napuha! Toda, saj pravim: gospodična sama bode za pričo. In ti se je braniš spremljati, Viljem?“ vprašajl je Cahej in pogledajl ga po stráni.

Ta pa se je malo zarudel in ostajl pri svoji besedi. Cahej je bil izbran za spremljevalca. Da je bil Korneliji bolj po godu od Viljema, ne

upamo se trditi. Prikrila vsaj temu ni nemira, da bode potovala sama z moškimi, in s Cahejem. Viljemu, kateremu so se pomisleki zdeli opravičeni, nagovarjal je Radegundo, naj gré z onima; a ta se je izgovarjala s starostjo, da ne more več prenašati težav dolzega popotovanja.

„Ovbe no,“ dejal je točaj Jošt prišedši zraven, „Klara naj gré z njima. Domóv k staršem je zdaj ne moremo dati, ker bodo v kratkem Celjane gostili, in v gradu je bodemo kaj lahko pogrešali. Vitovca taka stvar ne more braniti, jedla in pila bi pa kakor kakov hrust.“

Pogumno dekle je bilo takoj pri volji ogledati si malo sveta. Toda popotovanje je bilo v tistih časih drzno in nevarno početje; in pri večerji se je mnogo poudarjalo, kod in kako bi se podali na pot. Dvema ženskama se je zdel jeden sam mož nekamo slabo zavetje. A strije Jošt, komur so pametne misli v primeri s použito pijačo dohajale, nasvetoval je, naj potuje Klara v moški obleki kot Kornelijin paže. „Obraza je takega,“ dejal je, „kakor je bil njen strije v mladosti: širokega, toda brdkega; rok je pa tudi tako čvrstih kakor kdor si bodi moški. No, pa saj Vi, Cahej, to veste, ki ste predvčeranjim leteli iz kuhinje.“

„Jaz sem letel, ker je bila večerja na mizi, prijatelj Jošt,“ zavrnil ga je Cahej. Točajev nasvet pa je obveljal. Klara si je odstrigla kite in v priložnem žametastem oblačilu, kapo s peresom na uho pomakneno in kratek meč na strani, ugajala je neizrečeno Caheju, ki jo je ogledoval od vseh strani.

Jokaje se je poslavljala Kornelija od gostoljubnega gospoda Viguleja, kajti v svesti si je bila, koliko neprilike in morebiti tudi škode in nesreče mu je nakopala.

Viljem je spremljal popotnike in poučeval Caheja, kako se ima vesti med potom, kako ima govoriti in nositi se pred Ungnadom in naj se posebno varuje vina in družčine. Potem pa je segel Korneliji v roko in jo vprašal, če se ga bo kaj spominjala v dalji. Deklico pa je silil jok in vzdihnili je, kaj bo, če on v boji pade.

„Ako se to zgodi, dolg čas mi bo v nebesih toliko časa, da pridete Vi za mano,“ dejal je in izkušal se smejati. Tu so se ločili in pognali svoje konje; ko pa se je Kornelija čez kaj časa obrnila nazaj, stal je Viljem še vedno na istem mestu in gledal za njimi.

VIII.

Brez posebnih zadržkov so prišli naši potniki proti koncu meseca julija v Dunajsko Novo Mesto, stolico cesarja Friderika, ki je pripadala tedaj deželi štajerski. Mesto je bilo zidano na ravnem močvirnem kraju kot trdnjava proti Ogrom. Na njeno moč se je zanašal tudi cesar, ko

je sklenil terjatve upornikov zavreči in se njihovi sili ustaviti. Po ulicah se je trlo vojakov, katere je iz vseh krajev sveta privabila bojevitost ali ropazelnost ali plača pod cesarsko bandero. Življenje je bilo razburjeno in živahno. Po delavnicah se je izdelovalo vsakovrstno orožje; živež se je dovažal od vseh strani; poslanci so odhajali in dohajali v jedno mer, meščanje pa so se zbirali po trgih in pri mestnih vratih in pomenkovali se o vojski in izpraševali prihajajoče tujce po novicah.

Med potem je vladala med našimi znanci lepa zloznost. Ko pa so dospeli na svoj cilj, preskrbeli si stanovanje in Klara se iznebila marcijalne obleke, vnel se je pri posvetovanji razpor. Cahej, ki si je nekoliko domišljal na taktično in strateško znanstvo, katero si je bil nabral na Vranjem Brdu, menil je, da bi bilo najbolje, da gré po krčmah pozvedovat, kako stoje stvari in kako bi se najlaže prišlo do Ungnada. In zakaj bi tega cesarskega svetovalca ravno v krčmi ne dobil? Kako hitro in prijazno bi se tam pogovorila! Toda ženske, ki so pokopale že toliko moških sklepov, dejale so, prva pot bodi v cerkev zahvaliti se za srečni prihod, druga, s poverilnico k Ungnadu, da se zvé, če je že magister Petacij tu in kje stanuje. Cahej je ostal v manjšini in peljal malo nejevoljen varovanki svoji v farno cerkev, kjer je velika množica ljudstva poslušala pridigo papeževega notarja. Le-tá je govoril o hudih časih in preteči vojski in opominjal ljudi k vztrajnosti in pogumu, kajti njim se je bojevati za vero in pravico proti sovražnikom svete cerkve. Konec govora pa je prebral pismo, v katerem izobčuje papež Nikolaj po imeni skoraj vse cerkvene dostojanstvenike, vso plemenito gospódo in vsa mesta po avstrijski deželi, ako se v štiridesetih dneh ne vrnejo k pokorščini do cesarja. Ta razglas, ki se je nabil potem na cerkvena vrata, naredil je velik vtis na verno poslušalstvo. Cahej pa je šepnil deklicama, naj le molita, on si pojde mesto ogledat; in ne da bi čakal nejevoljnega pogleda Klarinega, hitel je ven. Kot odločen človek ni dolgo premišljeval, kateri gostilnici bi dovolil pogasiti mu pokočo žejo, ampak obrnil se takoj proti prvi. Toda človek le obrača. Od dunajskih ulic sem se je začulo vpitje, piskanje in trobenje in ljudstvo je drlo od vseh krajev skup, da je Cahej nehoté mislil: „Gostilnica mi ne odide, to-le pa“, in pridružil se radovedni množici. Po cesti se je valila dolga vrsta vojakov. Na čelu jim je jezdil oklopljen orjak z jednim samim očesom. Kjer bi imelo biti drugo, vlekla se je po groznem zagorelem obrazu temnorudeča brazgotina. Težak bāt mu je visel ob strani. Bronasti obrazi vojakov, ki so korakali za njim, kazali so, da so vajeni mraza in vročine, solnca in dežja. Izpod visocih kosmatih kap so se bliskale divje oči in dolge brke so pokrivale spodnji

del obličja. Vsak je nosil lahek ščit, tul in lok na hrbtu, sulico v rokah in na strani meč ali bät. Obloženi pa so bili z mnogovrstno robo. Temu je visela težka zlata verižica po ovčjem kožuhu; oni je nosil na vrvici nabrano srebernino, tu se je videl mašni plašč, cerkvena posoda, marmornati kipi in draga benečanska zrcala. Prišli so drugi in privlekli s sabo govejo živino in konje, in za pasí imeli si privezane ovce in koze.

„Kdo pa so ti ljudje?“ vprašal je Cahej soseda v gneči.

„Ali ste Vi jedini tujec v Jeruzalemu?“ odgovori namestu vprašanega drug človek, po zunanosti kak imovit meščan in se pridruži Caheju. Pouči ga, da so to husitje ali taboritje, najdrznejši vojaki cesarjevi, ki se ravno zmagujoči vračajo, ko so vzeli odpadlo mesto Hainburg. Jednooki njh poveljnik je baron Jurij Črnahora. „Odkod pa Vi prihajate in po kakem opravku?“ vprašal je prijazni mož Caheja, in ta vesel, da je tako hitro seznanil se v tujem kraju, odkritosrčno razloží, odkod in po kaj je prišel in pové, da je namenjen k Ungnadu.

„Oh, k Ungnadu!“ zavzel se je tujec; „in menite, da boste kar tako meni nič tebi nič prišli k njemu? Veste li, da je baron Janez Ungnad prvi cesarjev svetovalec, desnica cesarjeva? Videli ga gotovo še niste nikdar. Stopite sem, jaz Vam ga pokažem.“

Od cesarskega gradu je prijezdila četa bogato opravljenih vitezov, sprejet došle vojake.

„Glejte, oni,“ kazal je tujec, „ki podaje Juriju Črnahori roko, oni dolgi obraz na koščenem truplu, to je Ungnad. Oni brdki, rejeni mož poleg njega je pa Neiperg, tekmeč njegov v cesarjevi milosti.“ In mož je pripovedoval, kaj se vse godí na dvoru; da si stojita dve stranki nasproti, jedna prigovarja cesarju, naj upornike z napadom prehití ter udari na Dunaj, druga, naj se le brani za obzidjem; jedna je za zvezo s češkim Podebradom, druga za ono z ogerskim Hunjadijem.“

„Ne zamerite,“ dejal je Cahej, „Vi ste gotovo dobro znani na dvoru ker vse tako natanko véste.“

„Uganili ste, prijatelj,“ posmijal se je oni samoljubno in pravil, da brez posebnega zagovornika in bogatih daril še misliti ni, da bi prišel do Ungnada. Cahej je pač omenil, da ima priporočilo od Vranjebškega, a na vprašanje, komu je hoče izročiti, ni vedel odgovora. Da bi bil govoril odkritosrčno, dejal bi bil, da pač Ungnadu samemu, toda sramežljivost mu je to branila, češ, za tako préprostega me ne sme imeti ta mož, da mislim, da se k velikim gospodom prihaja kar tako. Tujec pa, ki ni hotel zapaziti njegove zadrege, povabil ga je na kozarec vina.

„Ta pa res pozna ljudi!“ mislil si je Cahej in radosten sprejel predlog.

„Kar tu okrog ogla!“ dejal je oni. „Pri najst tisoč devicah,“ mala gostilnica, a dobro vino. Tja zahaja, kdor ima kaj pivskega ukusa. Na cesarskem dvoru, razumete, živi se jako zmerno in trezno, ker je cesar vodopivec in glava antibakhove družbe svetega Kristofa. Toda kader se zmračí, takrat se pa začno plaziti semkaj sinovi omenjenega svetnika, drug za drugim, odškodovat se za prebito in krepčat se za bodočo zmernost.“

Pri „najst tisoč devicah“ je spoznal Cahej, da govori mož, kar se tiče vina, golo istino. Kdor se laže v jedni reči, laže v drugi, in kdor o tako važni stvári govori resnico, ta je sploh poštenjak, mislil je Cahej in poprosil tujca, če mu ni preveč neprilíčno, naj poskrbi, da pride on do Ungnada. Iz srca rad mu je obljubil mož; čez tri dni se snideta zopet v ti gostilnici, in takrat mu bode natančneje povedal, kdaj ga pelje do visokega gospoda; do tistega časa naj bo pa Cahej kar pri miru. Ponosen in zadovoljen sam s sabo se je vračal naš prijatelj na stanovanje svoje. Neizogibno vprašanje svojih várovank, kje in zakaj se je toliko časa mudil, prestregel je modro z veselím poročílom, koliko je v tem kratkem času opravil in s kacim veljavnim gospodom se je seznanil. Kornelija je ugovarjala in zahtevala, da se takoj oglasé pri cesarskem svetovalci, a Cahej je jako spretno porabil vse podatke o dvornem življenji, kar jih je slišal iz ust novega znanca, in dokazoval, da se k tacemu gospodu pride le po ovinkih; ne tako, kakor k celjskemu sodniku, s katerim se kar skozi okno pogovoriš.

Tujec pa, na katerega je bilo oprto upanje Cahejevo, zavlí je iz dunajske ceste v ozke ulice, iz teh zopet v druge, da je prišel v najbolj zanemarjen mestni kraj, kjer so prebivali skoraj sami židje in ki se je po njih tudi imenoval. Ker namreč izvoljeno ljudstvo po deželi ni smelo stanovati, kopičilo se je po mestih, in ker je meščanstvo tudi tukaj ni rado gledalo, odločen jim je bil poseben prostor blizu mestnega zidu. Čút snažnosti je bil v tistih časih mnogo menj razvit kakor danes, a po nečednosti in nesnažnosti so se odlikovali posebno ti kraji.

Toda našega moža to ni plašilo. Pogumno je prebrodil „blatno jezero“ ter izgubil se v neznatni hišici, katere neprimerno mala okna so bila zakrita z gosto železno mrežo. V veži je prebirala stara židinja cunje in na vprašanje, če je Abraham doma, ne pogledavši kvišku brzo odgovorila, da ne.

„Recite mu,“ dejal je mož, ne zmenivši se za njene besede, „da ga kliče celjski doktor.“ Zopern nasmeh je zaigral starki okrog ust, ko

je vstavši povabila moža, naj ide za njo. Skozi izbo, vso založeno s starinarsko robo, pripeljala ga je v majhno sobico, kjer je stalo nekaj polomljenih stolov in miza na treh nogah. Tu mu je ukazala počakati in šla po žida Abrahama.

„Denarja sem ti prinesel, oče Abraham,“ dejal je mož vstopivšemu starcu.

„O blagoslovi Vašo visokost Bog Abrahama, Izaka in Jakoba,“ vzkliknil je žid. „Kakor prorok Bileam izšel sem, da bi klel, a blagosloviti moram.“

„Denar premoti marsikaterega proroka,“ dejal je mož in podal židu možno samih cekinov, katere je oni hitro po mizi stresel in jel preštovati. „Deset tisoč je posojila,“ razlagal je mož, „od teh je vrniti v prvem meseci tisoč in na obrestih plačati prve štiri tedne vsak teden po petdeset goldinarjev. Toliko sem prinesel.“

„Dà, dà,“ vil se je žid, „toda milostivi, visoki, prevzvišeni gospod doktor Lenart, pogodba pravi, če se ne vrne prvega meseca tisoč goldinarjev, zapiše se tisoč pet sto.“

„Jutri opoludne poteče mesec,“ opomni doktor Lenart.

Žid je malo pomislil, potem pa na smeh se nakremžil in pol mižé pogledal Lenarta: „Kaj, če bi mi Vi prinesli denar jutri? — Premislite, celjskemu knezu ali kralju, mogočnemu Faraonu, ni nič za pet sto goldinarjev; zame bi bili v teh hudih časih zaklad. In ljubi gospod doktor, milostivi gospod doktor, tudi za Vas bi bilo prav. Kaj menite?“

A Lenart je menil, da se je Faraonom sploh slabo godilo, kadar so imeli opraviti z židi, in poštenost njegova se ni dala omajati. „Toda čuj, oče Abraham,“ dejal je na jedenkrat Lenart, „ali bi se dobilo kaj prostora, kjer bi se dalo shraniti in skriti žito ali drugi živež?“

„Bog varuj! Ne za mernik pšenice ni pri meni prostora. — In če bi se ga vendar dobilo,“ pristavil je po kratkem molku, „ali bi se pa tudi kaj dalo zanj, in koliko?“ — Lenart je povoljno odgovoril in veleval mu, naj v družbi s svojimi prijatelji in sovlastniki pokupi in pospravi žita, kar največ mogoče, vse na grofov račun; če se ga kaj pokvari, vse na grofov račun, in kadar se sklene mir, prevzame je grof ali pa se drugače dogovori, da bode židu prav. Abraham se je ustavljaj in branil, češ, da je podjetje nevarno, da nima gotovine, da se na druge ni zanašati; a ko mu je Lenart obljubil, da bode plen od grofovih vojakov smel kupovati le on, pogodila sta se,

V tem trenutju je prišla židinja naznanjat, da prihaja mojster Bartolomeo, in spravila je Abrahama v veliko zadrego. Kaj hoče storiti z gostom, kako ga prikriti možu, čegar koraki so se že slišali po veži!

Lenarta je ta strah zelo veselil in opomnil je, da mojster Bartolomeo njega dobro pozna.

„Oh, oh, oh,“ skakal je žid ob steni sem ter tja, „kaj če pride do ušes njegovega veličanstva, presvetlega cesarja, da se najzvestejši Abraham, od katerega njegovo veličanstvo blagovoli zlato in srebro jemati, peča in družji z grofovimi poslancem! Kaj bo, kaj bo!“

„Takov star človek, pa se tako smrti boji!“ smijal se je Lenart. „Oče Abraham, če te danes obesijo, umrješ k večjemu jedno leto prezgodaj.“

Toda Abraham bi bil še rad živel. „Obdali so me neverniki, in sovražniki moji me stiskajo!“ vzdihnil je, pritisnil na skrito pero in v steni so se odprla vratca, skozi katera je tiščal Lenart. V kamrici, ki se je odprla, brlela pa je lampica, na mizi obloženi z dragocenimi rečmi. Strmel je Lenart, ko mu je nasproti zablščalo zlato in srebro, kelihi, čaše, svečniki in vsakovrstne dragotine. A ker je hotel žida jeziti, ustavljal se je med vratci, da je vstopil mož ognjen v dolgo halo, s kapuco čez glavo. Ko je vrgel kapuco nazaj, pokazala se je dolga siva brada, ki je krasila veličasten obraz. „Mojster Bartolomeo!“ vzkliknil je Lenart in moža sta se objela. V svoje veselje je spoznal žid, da sta se zmenila, pri njem se sniti, in peljal ja je v svojo zakladnico, da bi njiju kdo ne motil.

„Danes je bila žetev, Abraham!“ izpregovoril je Bartolomeo in poželjivo pogledoval dragocenosti. Žid pa je tarnal, kako lakomni so postali vojaki in kako drago jim mora vse plačevati.

„Le pogledjte to kupo, doktor Lenart,“ dejal je Bartolomeo in potehtoval sreberno posodo z zlatimi obročki, ozaljšano s prekrasnimi podobami.

„Koliko velja, oče Abraham?“ vprašal je Lenart; in žid je imenoval velikansko svoto.

„Mojster Bartolomeo,“ dejal je Lenart, „jaz sem presrečen, da vam jo morem podariti v slab dokaz svoje udanosti in svojega posebnega spostovanja.“

Kakor oglje so zažarele Bartolomeju oči; jecal je nekaj besed, ki naj bi nekako ugovarjale, z desnico je objel Lenarta, levica pa je izpustila kupo v globoki žep dolge halje.

„Milostivi naš grof,“ nadaljeval je Lenart, „Vam je pač neizmerno hvalo dolžan, učeni mojster, kajti tinktura auri, katero ste mu pripravili pred štirimi leti, pokazala se je tako izvrstno, da smo bili vsi izne-nadeni. Jaz in grofov alhimist sva jo poskušala skupaj, a dolgo se nama ni posrečilo, ker nisva tako vajena kakor Vaša učenost. A ko sva

pri mesečnem svitu nad ognjem destilovala véliki magisterium rudečega leva, začela se je vršiti transmutacija. Bobnelo je kakor v gromonosnih oblakih.

„Aha!“ pokimal je Bartolomeo, naslonil glavo na roko in pomolil uho pripovedovalcu; „sal, sulphur in mercurius se vnemajo kakor pri gromu in blisku.“

„Potem so se začele iskre utrinjati, višnjeve.“

„Merkur,“ mrmral je Bartolomeo.

„Potem rudeče.“

„Rudeče?“ začudil se je starec in pogledal kvišku. „Rudeče je železo in Mars. Ni mogoče!“

„Ne zamerite, mojster Bartolomeo,“ popravljaj je Lenart. „Spominu svojemu moram s premislekom malo pripomoči. — Dà, zdaj mi je prišlo na misel: iskre so bile zelene.“

„Zelene, dà,“ pritrjeval je oni. „Zeleno pomeni Venero in baker.“

„A zdajci so postale rumene.“

„Oh,“ vzkliknil je mož. „Solnce rumeno, zlato.“

„In ko je vzhajalo solnce, izpremenjena je bila vsa masa v zlató. Za poskušnjo pošilja vam hvaležni vaš prijatelj, grof celjski, to malenkost.“ In podal mu je zvitek bliščečih cekinov. Hlastno jih je zgrabil učeni mož in pregledoval jih od vseh strani. Jednega je dal židu, naj poskusi, če ima svojo težo. A ko je ta z denarjem hotel stopiti v drugi kot, pridržal ga je, naj kar pred njim poskuša. „Kajti denar ostane v krščanskih rokah, ni ga treba obrezovati.“ Žid pa je izjavil, da je zlato čistejše, kakor v katerem si bodi drugem denarji.

„Zlató, katero naredi magnum magisterium, mora tudi bolje biti od vsakega družega,“ godrnjal je učenjak v svojo brado. Lenart pa je pomignil židu, naj zapusti izbico in zdaj se je pričel tih pogovor o važnih stvareh: o vojski, o Podebradu, o Hunjadiji.

„O, da bi bil prej poučen o volji milostivega gospoda!“ dejal je mož. „Toda kar se tiče Podebrada, žal, da je prepozno. Prosim pa poročiti — ustno poročiti, gospod doktor!“ — Lenart je mahnil z roko, češ, moja pozornost ne potrebuje tega opomina — „da ostanem vedno svetlega kneza in grofa najponižnejši sluga.“ Mož si je potegnil kapuco čez obraz in se izgubil v temnih ulicah; Lenart pa je še to in óno govoril z židom in se tudi napotil proti stanovanju svojemu.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Kdor govori o znamenitih možeh, ki živé dan danes na Dolenjskem, ne sme zamolčati Antona Kušlana. Risati zná tako izvrstno, da so rekli gospodje, ki hodijo k nam, že dostikrat, zakaj ga ne pokliče vlada v kako višjo šolo, da bi učil dijake. Kdor zná tako risati, dela lahko tudi bankovce, katerih ni moči razločiti od cesarskih. S svojo umetnostjo bi mogel torej Kušlan prav hitro obogateti ali neče, ker je poštenjak. Pa saj mu ni sile; dobro in brez skrbi živi tudi o lepem rokodelstvu svojem. On je podobar in pozlatár iz prve vrste. V naših cerkvah se nahaja mnogo njegovih oltarjev, svetnikov, božjih grobov in križevih potov. Takih rečij ne naredí v tem kraji nobeden drug tako lepo in ceno. Kušlanu je veliko več za čast, nego za denar. Neki župnik je privrgel, ko mu je plačeval, cel stotak, kajti je spoznal, da mu je računal v svojo izgubo premalo. Jaz sem večjih njegovih izdelkov malo videla, ker ne hodim dosti od doma, imela pa sem v rokah razpelo, katero je dal v stavo. Za pet goldinarjev se dobi v prodajalnicah že prav čeden križ. Ta kupilna razpela pa so vsa jednaka, oči so jim preveč vajene, zato nas podoba Kristusovega trpljenja le malo gane. Kušlan pa ni posnemal starih vzgledov, križ in Kristusa je izrezal popolnoma po svoje. V Izveličarjevo truplo, zlasti v obraz, vpodobil je tako neznanske bolečine, duševne in telesne, da je človeka, ki ga je gledal, groza izpreletavala. Križu je pridal še nekatere druge krasne reči, na pr. golobčka. Številke so bile po goldinarji, kar se je pa mnogim še premalo zdelo za tako umetnino. Nekateri so vrgl radovoljno po dva goldinarja. Jedno številko sva vzeli tudi jaz in sestra moja. Razpelo je zadela neka novomeška gospá. Kušlan je dobil zánje še nekaj krajcarjev več nego sto goldinarjev. Ta umetnik je zdaj v najlepših letih, zgotovil bo lahko še veliko rečij, katerim se bodo ljudje čudili. Porodil se je pri tistem slovečem jezeru, ki vsako leto presahne, ali je že tako dolgo, kar se je naselil v šmihelski župniji, da ga ne zmatra nihče za tujca. Mestne Nemce je strašno kačilo, da je ostal vedno dober Slovenec, pa so jeli krokati, da ne razumeje on sam ničesa, da dela zánj vse pomočnik njegov. Brezvestnemu klepetanju je marsikdo verjel in Kušlan nekaj časa ni imel več toliko dela in zaslužka kakor

prej. On pa je dejal: Svet je velik in odprt meni kakor vsakemu. Napotil se je proti jugu, na Reko, v Primorje in na morje, tudi na turško mejo in v druge hrvaške kraje so ga vabili. Vrnivši se je pokazal pohvalna pisma, katera je dobil od občin in župnikov, od samostanov in škofov. Naši gospodje so jih brali in so rekli, da se dajó tako sijajna spričevala samó najprvim gosposkim umetnikom, takim, ki delajo za velikanske palače in škofovske cerkve! Nekateri Nemci so zdaj umolk-nili, tisti, ki so bili bolj strupeni, pa so čekali: Ko bi bil ta prismojeni Slovenec res takov razumnik, ne bi se mu trebalo po svetu potepati! — Med umetnike moramo šteti vsekako tudi glasovitega šmihelskega kolóvratarja. Niti njemu ni tekla zibel v ti župniji, ali največ slave svoje si je pridobil v nji, kajti je naredil Šmihelkam dvanajst kolóvratov, po drugod pa komaj jednega. Življenja mu se je prijela marsikatera maroga, vendar pa je vredno, da si ga zapomnimo, ker je precéj mično in kolikor toliko poučljivo. Kakor da bi bil padel iz oblaka, prikazal se je v Šmihelu gospod, ni mlad ni star, ime mu je bilo Peter Šavbar. Nihče ni zvedel, kaj je, kje se je porodil in zakaj je prišel stanovat baš pod šmihelski zvon. Župljani po takih rečeh niso niti dosti povpraševali. Gospod Peter je živel pošteno o prihodkih svojih. Koristil res ni nikomur nič, škodil pa tudi ne in to je bil uzrok, da ga niso imeli za napačnega človeka. Naš kmet je popolnoma zadovoljen, da ga gospóda puste na miru, dobrot od nje ne pričakuje. Šavbar se je vedel jako čudno. Bil je samec. Že v dvajsetem letu se je zaklel svečano, da se ne bo nikoli ženil. Po vsi priliki so mu smrdele skrbi in težave zakonskega stanu. Izkušnja uči, da se ženijo taki možje kaj radi, kakor pravimo, na drobno. Peter pa deklet ni mogel videti. Če je po naključji katero srečal, odskočil je v stran, kakor da bi bil zagledal pisanega gada. Tudi moške družčine se je bal in ogibal. Dolgo časa so ljudje mislili, da mora biti kakov tuj duhovnik. To se je dalo povzemati tudi iz besed njegovih. Jednoč, ne vem kje in kako, nanesla je prilika, da je moral moliti. Pokazalo pa se je, da so mu neznane celó tiste lahke molitvice, katerih se je naučiti otrokom za prvo izpóved. Ta grda nevednost je dokazala, da g. Šavbar nove maše nikoli ni pel. Nemarnost za svete reči ni dan danes nič novega in mnogi se še smejejo, ako jim jo človek očita. Dva škrijca sta se pohvalila pri nas vpričo mene, da ne znata več — očenaša! Prav čudno pa se je zdelo ljudem, kaj dirja Peter vsak dan od vasi do vasi in pogleduje pazljivo skozi vsako okno, v vsako vežo in v vsako šmihelsko — mater. Večkrat so ga vpraševali, česa išče. On pa se je v odgovor namuzal in dejal: Nemara ste pogodili, da res česa iščem. Nadležnejši so ga silili, da bi jim skrivnost

povedal. Peter pa je odmajal nejevoljen z glavo in se zadrł: Nisem bedak, da bi vam odvezoval svoje rane. Župljani, ki niso razumeli teh besed, jeli so sumiti, da se Šavbarju meša. Ravno tisti čas se je prigodilo, da je prišel na Toplice brat nekega gorenjskega župnika zdraviti si bolno nogo. Na potu svojem se je pomudil jeden dan v Novem Mestu in ogledal tudi bližnji Šmihel. Tamo se je nameril na Petra pa je široko zazijal in ga jecljaje pozdravil. Gospod ni rekel ne bele ne črne nego je šinil na krčmarjev vrt in izginil. V predmoški gostilnici je pravil potem Gorenjec krčmarici to-le zanimljivo pripovedko. Ravno kar sem videl v Šmihelu sleparja vseh sleparjev, ime mu je Peter Škavbar. Jaz in z mano vsi župljani smo trdno vérovali, da je že zdavnaj zgnil, pred pol ure pa je stal pred mano živ, zdrav in opraskan, ves takóv, kakeršen je bil tisti dan, ko je zapustil našo vas. Cigan se je priplazil k nam po noči kakor tat. Opravka ni imel pri nas nobenega. Tožil je, da je bolehen in da si hoče v našem gorskem kraju popraviti zdravje. S takim izgovorom klati se dan denašnji veliko lenuhov po svetu, tudi na Gorenjsko jih prihaja vsako leto več. Kovač je bil takóv tepec, da je dal potepuhu Petru stanovanje. Prve dni se je znal negodnik potuliti. Ostajal je le doma in prav malo jedel, vina pa ne pokusil. Vaščani so mislili, da je res bolan in so ga milovali. Čez štirinajst dnij pa je tekal že po vsi župniji za babami. Kar je bilo pravih kmetskih deklet, rogale so se mu: poštena Gorenjka je škrijca še vselej zaničevala. Ali tudi na deželi se je zaredilo zadnjih trideset let vsakovrstne sodrge, ki nima ne trohe kmetskega ponosa in moštva. Po vsi okolici se je razširil glas, da si je našel Peter različne ljubice. Učiteljeve hčere so ga povabile k sebi kar same, češ, me smo gospodične, gospod Škavbar je za nas, ne pa za gnojne vile. Še rajši pa je zahajal k šivilji, ki mu je delala srajce. Tudi krčmarjevo Manico je tako zmešal, da se ni mogla z nobenim drugim človekom več pogovarjati. Kovačeve Reze ni ujel tako hitro. Zaman ji je kvasil, da jo ljubi čisto, brez hudobne nakane. Ko pa ji je začel dajati darove, omahnila je tudi ona. Naredil ji je čudovito lep kolóvrat, na katerem so bile izrezljane vsakovrstne rožice, živali in druge podobice. Takega še ni v našem kraju nihče videl, nikar zdelal. Vreden je bil deset goldinarjev kakor jeden krajcar. Potem ji je podaril tržaške murčke in še druge dragotine, ki niso imele baš velike cene ali so ji ugajale, ker so se svetile in lesketale. Gospóda se dajo radi gostiti, če imajo tudi denar. Peterčku svojemu so stregle ljubice prav pridno s sladkim vincem, smetanasto kavo in pečenkami. Avšasta šivilja je razmetala za belo moko vse krvavo zaslužene solde, le da je mogla prinesiti gospodu svojemu vsak pot, ko je prišel k nji,

kakšen kos rahle, maslene potvičice ali kako drugo dobroto. Piščet so mu babe toliko nacvrle, da so ostajala ne le njemu ampak tudi psu njegovemu. Tako je ta nesrečni Škavbar vse poletje motil, in trpal dekleta s sladkimi svojimi čenčami in lažnimi obeti, da se bo z njimi pozakoni. Brez sitnosti mu to ljubkanje itak ni ostalo. Jedenkrat so ga vrgli fantje v vodo, drugi pot ga okopali v gnojnici, kmalu po tem pa ga tako nabili in ogrebli, da je ležal skoraj tri tedne v postelji. Takrat so mu pritiskali na obraz tiste praske in grampe, ki se mu še zdaj poznajo. Predno je prišla zima, kesale so se bridko vse tiste, ki so mu verjele, kajti sramota se ni dala več skrivati. Tudi Škavbarja so začeli skrbeti nasledki grešne ljubezni. Zamišljen je povešal glavo, razgovarjal se sam s sabo in se ponašal v vseh rečeh tako, kakor bi bil zblaznel. Iz mesta je dobil po pošti samokres. Cerkovniku je podal na cesti roko z besedami: Skoraj boste zvedeli veliko novico. Z Bogom za zdaj in za vekomaj! Zvečer je divjal iz vasi proti hosti in se ni vrnil več. Drugi dan so našli pri vodi klobuk njegov in robec, pri jázbini na hribu samokres in lužo krvi, daleč v hosti pa so visele na veji hlače njegove in pod njimi so ležale nove škornjice. Vsi smo mislili, da je Škavbar poginil, da se je sam končal. Nekateri so trdili, da se je utopil, drugi, da se je ustrelil ali pa obesil, in da so mu truplo raztrgale in požrle divje zverí. Radi krvi bi bil jaz prisegel, da se je ustrelil in zvrnil v globoko jázbino. Zdaj pa vidim, da nas je s temi strahotami samó sleparil. Kri je dobil lahko pri mesarji ali pa je zaklal svojega psa in ga vrgel potem v jamo. Ko so se pokazali živí nasledki njegove razuzdanosti, zbal se je ljudske jeze in osvete, zlasti pa velikih plačil, ki pridejo za takimi grehi, in je pobegnil. Babe so vpile in obupovale, da je bilo groza, ali nobena ni ovadila malopridneža gosposki, ker so bile vse uverjene, da je mrtev. Zdaj poznate tega ptička. V Šmihelu se mi je izmuznil ali précej, ko pridem domóv, naznanil bom očetom zavedenih rev, kje jim je iskati brezdušnega lopova. Predmoška krčmarica pa je dejala, ko je končal svojo povest: Gorenjci ne opravite ničesa, tožite ga, kolikor vam drago. Šmihelski Peter zove se Šavbar ne pa Škavbar in tudi druge reči, katere ste mi našteli, ne ujemajo se prav nič z navadami njegovimi. On ni bábjak, dekleta so mu deveta briga. Gorenjec se je zdaj ujezil in začel trdo pridušati, da je Šavbar in Škavbar isti slepar. Po njegovem mnenji si je izpremenil ime sam, da bi zmešal preganjalcem sled. Mogoče pa je tudi, da so je popačili drugi ljudje, kajti Šavbar je tako podoben Škavbarju, da se pripet, kaj lahko zamena in pomotnja. Za dekleti zdaj morebiti zato več ne tišči, ker ga je poučila izkušnja, da prinese ta igra človeku prevelike sitnosti in skrbi; ali le

kakov bedak more misliti, da se je predručal in poboljšal. Volk menja dlako, navade svoje pa nikdar ne. Naj le dobro pazijo, pa se bodo kmalu prepričali, da ga ne sodi krivo. Namestu deklet bo lovil omožene, najbrž se jih je že lotil, pa ljudje ne vedó. Krčmarica se je smijala na vse grlo Gorenjčevemu sumu in drugi poslušalci so ji pomagali. Ko je mož videl, da mu nihče ne verjame, plačal je račun in odšel zabavlja je zaničljivo dolenjski preprostosti in svojeglavnosti. (Dalje prihodnjič.)

T e b i !

I.

Odkrij globóke svoje rane,
Odkrij mi žgóče vse gorjé,
Znaj, mir je tvoj veselje moje!
Odkrij zaúpno mi srcé!

Naj sem ti jaz življenja solnce,
Ki hrepenè si ga želiš,
Ogrej se mrzla duša tvoja,
Izgini mrak, ki v njem živiš.

Ne grèni sebi, meni sreče,
Ki nama kaže lep obraz,
Uživaj hipov slast ubéžnih,
Naj srèno te objamem jaz!

Polóži glavo mi na prsi,
Ki v tajni radosti kipé,
Udarci srèni moji, dragec!
Na glas naj tebi govoré:

Zaupaj mi, jaz ljubim tebe,
In ta ljubezen naj vzbudi
V življenje novo in veselo
Srcé in dušne ti moči!

Oj, ljubi me, čemú premišljaš? —
Tvoj pôgled zgolj dobrota je,
In ker srcé ti greješ moje,
Zakaj jaz tvojega bi ne? —

II.

Da toli jaz te ljubim, kdo je storil,
In kdo li kriv, da mene ljubiš ti?
Da v srci rajska vzevítajo mi čustva,
Da moja duša pred teboj medlí?

Da tvoje meni so oči nebesa,
In ustna tvoja sreče so izvôr,
Da tvoje mi srcé zaklad je slásti,
Da ti ljubezni moške si mi vzôr?

Plavica.

Lepi trenutki.

Na griči stoji mi kapelica mala,
Od tam se ti vidi okolica zala;
Tam gori ž njim bila,
Tam prvo sem cvetko
Od njega dobila

Ob steni sva stala in zrla v daljavo,
Ko megla je légala že čez planjavo;
Radóst me navdala,
In sreče je solza
V očéh mi igrala.

Molčala so usta, a njega pogledi
Razvneli srcé in obraz so moj bleđi.

Trenutki ti mali
Na veke mi bodo
V spominu ostali!

Tinea.

Predpust.

I.

Gosli, cimbale, piščali
Dobro voljo vnémajo,
Mladi pari, pari zali
Méhkó se objémajo.

Luči polna je dvorana,
Pare ziblje bódri ples,
Sladke govorice mana
Siplje se na gosto vmes. —

V temni sobi v črni halji
Mrtva deklica leži,
In ob rakvi v tihem žalji
Bled mladenič tih sloni.

Ljubica, ki jo je ljubil, —
Idejal — več ne živi.
Ljubici, ki jo je zgubil,
Zanj na plesu mari ni.

Gosli, cimbale, piščali
Dobro voljo vnémajo,
Mladi pari, pari zali
Mehko se objémajo.

Luči polna je dvorana,
Pare ziblje bódri ples,
Sladke govorice mana
Siplje se na gosto vmes. —

II.

Na plesu.

Ti zlobni mož,
Ti hudi mož,
Zakaj si mi storil hudó?
Bojim se te,
Bojim se te,
Izpústi mi drobno rokó!

Zakaj gori
Ti in žari,
Če mene pogledaš, okó?
Izpústi me,
Izpústi me,
Sladkó ne govóri takó!

Dovolj je, res!
Ta strašni ples!
Nikdár me več plesat ne bó!
Ti zlobni mož,
Ti zali mož,
Zakaj si mi storil hudó?

III.

Po plesu.

Prazna dvorana,
Prazna dvorana,
Kam je minula tvoja krasota?
Kaj té pozabljene gosli molčé,
Kam so bežale plesalke lepé?
Kdaj je zvenela cvetju lepota?

Deklica mlada,
Deklica mlada,
Kam si svoj venček beli dejala?
Čeden plesalec je plesal s teboj,
Čeden plesalec ga vzel je s seboj.
Mar si za venček noč prejojala?

Srce nemirno,
Srce nemirno,
Kdo razdejal je tvoje oblastvo?
Prazna dvorana je, gosli molčé,
Deklica češe si prazne lasé.
Kam je minulo tvoje bogastvo?

Glasbena vzgoja v Slovencih.

Spisala Lucila Podgornikova.

I.

Ne dá se tajiti, da so Slovenci gledé na razne sočasne napore doslé razmerno veliko storili tudi za glasbo. O ti resnici pričajo najboljše razna pevska in druga društva, glasbene tiskane izdave in raznovrstne prilike, ob katerih se pojavlja glasba v slovenski obliki. Ta trud in ž njim združene žrtve bi dokazovali, da tudi Slovenci prištevajo glasbo znamenitim pomočkom za obče narodno vzgojevanje. Z druge strani pa se ravno po slovenskih glasilih pogostem oglašajo rodoljubi, kako je pravi glasbeni duh med narodom mnogo premalo utrjen in razširjen; in zopet se slovenski zavod „Glasbene Matice“ pritožuje, da je isto slovensko rodoljubje premalo vneto za pospeševanje domače glasbe. Iz nasprotnega in medsebojnega očitjanja pa bi bilo posnemati, ali da Slovenci v obče ne razumevajo še prav pomena in vrednosti glasbene vzgoje, ali pa da organi, ki so namenjeni glasbeni omiki na Slovenskem, ne izvršujejo naloge svoje, kakor bi bilo potreba v občo blaginjo naroda slovenskega. Vsekakor je potreba za ta del večjega pojasnila, da se izcimi v narodu odločna volja ali za pospeševanje narodne glasbe, ali pa za odstranjenje še teh žrtev, katere narod vendar v neki meri tudi zdaj doprinaša. Majhen narod, kakeršen je slovenski, ima pravico vprašati, ali ne prinaša gmotnih žrtev brezvspešno za kako reč; in vsakateri izdatki za glasbo bi bili neopravičena potrata, ako bi se ne pokazalo, da ima tudi glasba za Slovence imenitno nalogo med drugimi neizogibnimi narodnimi vzgojili.

Po tem se torej spleča, da se na tanko razgovorimo o dosedanjih težnjah in zavodih in priredbah, namenjenih glasbenemu delovanju, in pa da odločno pokažemo na one strani, na katere se je Slovincem obrniti s potrebnimi napor, ako hočejo za trdno nadejati se najizdatnejših vspehov.

Najprej nam je treba zavedati se, zakaj se človeštvo v obče prav za prav poteguje za glasbo. Ko bi nam bilo razvijati nauk ali teorijo o nastanku glasbe, uvideli bi takoj tudi, kako deluje ta umetnost, ki uživa ljubezen v večji ali manjši meri vseh narodov in vekov. Teoretični prepripi nam niso tukaj nič mari; zadostuje naj nam po natankem premišljevanji utrjena in tudi v obče pripoznana resnica, da glasba dobiva pravo svoje življenje iz človeškega srca, in da ona, ako je prava, govori,

zopet k srcu. Čustva jo rodé in vzbujajo, in na čustva zopet deluje; njena prava moč se torej razodeva v tem, da oblažuje najplemenitnejši del človeške zavesti. S to preimenitno nalogo pa zvršuje glasba prevzvišen poklic. Kdor bi dvojil o tem, kje ima glasba svoje glavno polje, naj se spomni svojih in izkušenj drugih in pa tega, kako ljudstva in narodje v obče godejo in popevajo ob takih prilikah, ko jim je srce polno bodi si veselja, bodi si žalosti. Sreča in nesreča, rojstvo in smrt, zmaga in premaga pretresajo človeško srce; in gibanje notranjosti dobiva svoj odmev po zunanjih človeških in pomočnih instrumentalnih glasovih.

Velikanski vzgled nam v tem zmislu podaje nesrečni del srbske zgodovine, ki je porodil velik oddelek karakteristične srbske narodne glasbe.

Vzajemnost med človeškim srcem in glasbo je iz tega uvidna in neoporečna in kjer glasba srce prav umeje, zna je tudi blažiti. Glasba torej gospoduje nad srcem in je s tem ob jednom označena tudi meja njenega bistvenega delovanja.

V tem, ko imajo namreč drugi vplivi kolikor toliko samó posredno moč na človeško srce, v tem ko mora n. pr. razum najprej zavesti vcepiti misli, nazore, uzore ali ideje in še le s temi (n. pr. z verskimi nazori) vzbuja njim odgovarjajoča čustva, deluje glasba brez takega posredovanja naravnost in izpreminja gibanje naših čustev, kakor je nji drago. S tem, da deluje glasba neposredno na živce posluha, so njeni učinki ob jednom intenzivni in momentanski. Ti intenzivni sili se ne more človek, ravno ker je neposredna, nikakor ubraniti. Iz te neomejene oblasti, ki jo ima glasba nad človeškim srcem, pa izvajamo takoj tudi njeno dolžnost: da ostane sama vedno plemenita, da torej nikdar ne porablja v zlo najdražjih srčnih zakladov, to je naših čustev.

Ker deluje glasba brez drugih pripomočkov naravnost na čustva, razširila se je ona tudi najlože in najbolj na široko v praktičnem življenju med vsemi drugimi umetnostimi. Saj pa tudi ona govori tako splošen jezik, da je človeškemu srcu v obče razumljiva. Glasba ne podaje specifičnih mislij in idej in vendar govori jasno v svojem oboru ter nas z vso določnostjo pretresa zdaj na veselo, zdaj na tožno stran.

Tolikovrsten in tolik vpliv, ki ga nam utegne prava glasbena vzgoja podeliti, je pa napósled vreden, da se že zdaj ogledamo, ali imajo vse vrste glasbe jednako moč in vrednost za narodno vzgojo. Da začnemo z najvišjo vrsto, imenujmo takoj glavna dela glasbene umetnosti: opere, simfonije in največje cerkvene kompozicije, ki ostajajo neminljivo uzorna za vso bodočnost. Te vrste glasba je najbogatejša po svoji vsebini in zato pač tudi najvztrajnejše in najizdatnejše deluje na vsega človeka; ali ona se da zvrševati samó z velikim številom umetniško iz-

šolanih sil, in umeti v pojedinostih in v celoti jo utegnejo samo oni poslušalci, ki so se jednako marljivo urili v nji, in ker je toliko obsežna, zahteva ona pravega intenzivnega priučevanja. Vsled tega je nje vpliv, če tudi v vsakem pogledu najdovršenejši, ali ob jednom omejen na najmanjše število ljudi. In sicer so ti med onimi, ki stojé duševno že na visoki stopinji, in ki torej imajo vsled drugih vplivov že bolj izobraženo srce.

Drugi velik oddelek glasbe obstaja iz kompozicij, ki so sestavljene za pojedine instrumente ali pevce. Med temi je nekoliko takih, ki se prištevajo v prvo vrsto zaradi tega, ker se ravna po strogih umetnostnih zakonih in zahtevajo za tega del od izvrševalca in poslušalca toliko, kolikor zahtevajo v celoti tvorbe najvišje vrste. V poslednjo vrsto spadajo klasične sonate, etude, kvarteti na lok itd. Njih število pa je tako majhno v primeri z ónimi kompozicijami, za katere je treba samo srednjega znanja in vaje od strani izvrševalca kakor razuma od strani poslušalca: torej variacije, fantazije virtuozni (jedino virtuozni komadi so v ti skupini tehnično težko izvršljivi) in salonski komadi vseh vrst, itd. itd. S to drugo vrsto glasbe se peča veliko število ljudi, namreč diletantje; ti pa ne zahtevajo od glasbe drugega, kakor da si krajšajo dolgi čas. In ker taki komadi večinoma ne obsežajo nikakršne duševne vsebine, in so po gostem tudi brez pravilne zunanje oblike, ne ostaja jim drugega, nego lepoglasje za uho, in so kakor prava igrača brez vsakega vpliva na srce. Ta glasba je prav za prav modna in se zatorej, kakor vsaka druga moda, naglo izpreminja.

Napósled nam ostaja še ona vrsta glasbe, ki ima sicer umetno obliko, pa v tako majhnem obsegu, da je pregledna tudi vsakemu neomikancu; ta izvira iz določnih čustev in določnega srčnega stanja in se trudi ista čustva, isto stanje kolikor možno zvesto in najjavnó izražati. To vrsto obsežajo narodne pesmi, katere znajo ubrati v resnici pretresajoče glasove bodi si za veselje ali za žalost, ohranijo se in živé med ljudstvom na stoletja in delujejo zopet in zopet z jednako neposredno močjo na vsak naslednji rod. Zaradi njih preprostosti jih zna vsakdo izvrševati ali prepevati in so slehernemu muzikalnemu lajku ali nevesčaku umljive in utegnejo torej delovati na največje število ljudi. S tem, da zvesto izražajo raznovrstno srčno stanje, naganjajo in vabijo ljudi, da ž njimi razodevajo svoja čustva in tako po potrebah ob raznih prilikah svojega življenja tudi sami pojejo in prepevajo.

Ti spodnji vrsti prištevamo posvetne pesmi, kakor tudi one melodije, ki si jih je ljudstvo ustvarilo za cerkev kot bogoslovne pesmi, božične pesmi itd.

Med naštetimi vrstami se kaže torej za glasbeno vzgojo kot najimenitnejša narodna pesem. Glavni pogoj pravega vpliva ali delovanja je pa ta, da kaže narodna pesem tudi zares narodni značaj, narodni duh ali narodno barvo. Kajti različni narode imajo kot deli posebnih pasem in zaradi različnega življenja pod različnimi podnebj, potem zaradi različne zgodovine in iz drugih vzrokov poseben tip, ki se kaže tudi v srčnem ali čustvenem življenji, in je ta tip tudi vzrok, da kaže vsaka zunanja tvorba slehernega naroda poseben značaj. Ako hočemo torej delovati na čustva kakega naroda, dosežemo namen svoj najhitreje in najintenzivneje, ako mu podamo narodne ali sorodne tvorbe in oblike. To velja pa tudi o ljudski ali pravi narodni pesmi.

Jednaka je z zahtevo materinega jezika po šolah. Ne da bi se ne dali nauki konečno prisvojiti tudi v vsakem drugem jeziku; ali najkrajša in najnaravnejša pot je vendar ona, kjer prejema učenec resnice z že znanim, tukaj svojim občilom, in si v obče po psiholoških zakonih privaja novo na podlagi starega ali že pridobljenega. Razumljivo je torej, da tudi glasba deluje najhitreje tam, kjer odpade vse, kar moti, tedaj vse kar tiči v tujih ali takih oblikah, v kakešnih se čustva dotičnika ali dotičnega naroda ne izražajo, in niso vajena izražati se. In iz tega vzroka mora biti pač opravičena stroga zahteva, da vsak narod posebe izobrazí in zvesto goji svojo ali svojstveno glasbo, ki izvira iz posebnega dušnega in srčnega svojstva dotičnega naroda.

Če primerjamo razum s srcem, vidimo, da sta sicer oba subjektivna in oba navezana na stroge zakone, po katerih delujeta in se gibljeta; ali v tem, ko se razum dalje in dalje razvija polagoma razširjajoč duševno obzorje, v tem ko se on stvarjem korak za korakom asimiluje — in ko on z vso obsežnostjo razkriva svojo kozmopolitično moč: — kaže nasprotno srce v gibanji svojih čustev že po naravi, rekli bi, posebno lice pri pojedinci in analogno pri skupinah narodov. Kakor razločujemo pri pojedincih različne temperamente, po katerih dobiva vse gibanje življenja poseben tok (ritem) in se razvija na ti podlagi poseben značaj, jednako se v prvi vrsti godí v človeškem srci, ki po specifičnem gibanji razodeva čustva svoja na zunaj in prejema tudi vtise na rojstveni podlagi teh čustev. Zatorej je gibanje čustev z vsemi strastmi vred v pojedinci in pri narodih svojstveno, zaradi tega tudi v prejetosti zunanosti po svojih zakonih omejeno. Zatorej se pri kupi pojedincu in narodu tudi samó ona glasba, ki je specifičnemu gibanju njegovemu ali popolnoma sorodna, ali vsaj ne preveč tuja. Od tod pa se izvaja, da samó prava narodna pesem dotičnemu ljudstvu ugaja

in more sólo narodno petje, v narodu vzraslo, najvspešneje na srce delovati, srce torej v pravem pomenu likati in blažiti. Nasprotno pa tuje petje ali tako, ki se ne zлага s specifičnim gibanjem naše notranjosti, ne pospešuje blaženja našega srca, ker je ž njim v protivji in ostane naše srce vsled tega ali pusto, kakor poprej, ali pa mu celó škoduje, ker mu jedino primerni ukus kvari in celó likanje tega ukusa zavira. Ako hoče torej petje vspešno delovati in v resnici srce oblaževati, mora v narodu samem vzrasti in se razvijati v narodu samem.

(Dalje prihodnjič.)

Slavni Slovenci.

I.

Dr. Jakob Zupan.

O stoletnici njegovega rojstva.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

52.

Krajnzi fréd jeféni.
Grosd tlazhjo Dolenzi,
Vefeli radi:
Mofht vosjo Gorenzi
Š fhtimanmi konjmi.

Profekarja tozhi,
Pezhinafti Kráf:
Po pikolit škozhi
Begun u Šhènpáf.

53.

Pervi Franzosi 1797. od Krajnzov.

Ne kléli, ne péli,
Mar pili tobák:
Nam stopine šhtéli,
Premiril ufak.

54.

Biner, Inglešhki vizekonful v' Terftu.

Rasumim Slovane
Nekol'ko ufé!
Pa kníga 's Iblane
Nar flaji mi jè.

55.

Lord Gilford Šlovenfhini.
Na Gangu vefelje
Do tebe dobím:
Ukása povelje
Šam umit shelím.

Bres tebe Latinez
Latinfko ne snà,
Bres tebe Gerkinéz
Po mraku topta.

56.

Marmont, *)

Pervi franžofski poglavar v' Ilirji,
ima v' svojmu dvoru Ilirfko šholo,
sa nar višhi ofizirje okolj sebe.

V' Iblani fanjalo
Od Turka mu fe,
To vzhiti ga gnalo
Ilirfhino je.

*) Glej Aug. Dimitz, Geschichte Krains, IV. Theil, pag. 304 in nasled. Pis.

57.

Tat floví, tatizh vífi.
 Šilešjo ukrade
 Prepěvani Friz,
 Dvé smonjke popade
 Oběfhen Anshiz.

58.

Iftoria.
 Tar davi miljone
 Mu pravi vojfhak:
 Rab prafhne kujone,
 Mu pravi puntak.

59.

Turfhki mifijonár.
 Ne kanít kriftjana,
 To djalo bi gá
 Méft Mahometana
 U dvore nebà.

60.

Zhlovek obrazha, Bog oberne.
 Napoleon ozhe
 Evropo poshrét:
 Evropa ga nozhe,
 Šil' dalezh trohnet.

61.

Premozhno ni dobro.
 Napoleon pade,
 Evropo plahí:
 Mir Šhvajzar imade,
 Per mir' jo puftí.

62.

Zhlovek flaboft.
 Men' peta se smika,
 Telébm vezhkrat,
 Tud konj se potika,
 De f' fhtironogat.

63.

Nefrezha Šiberie.
 Ubofhtvo globoko,
 Pifárjov prevezh,
 Bog! ti fi vífoko,
 Zar filo je prezhl!

67.

Špafhnik.
 Nam kmetam ukraden,
 Tolvaje redí!
 Popotnik popaden,
 Šebénka rotí.

69.

Moravfhka dolina.
 Lét grofi shivéli,
 Bogati fo bli:
 U meftih sazhéli,
 Prodali gradí.

72.

Odgovor.
 Vaf hvalim, kar morim,
 Kum! Nanof! Ljubél!
 Šlovenzam vam borim,
 Tuj klét je dovel.

Drugazh.

Na, Krajnza perjatel!
 Kar lep'ga imà:
 Najt madeshe fkratel
 Prek méje bolj sna.

73.

Mati
 refhi dete, pizhenó, ona vmrè.
 Štrup kazha freflila
 V' triletno deklè:
 Štrup 's roke mat pila,
 Vefela umrè.

74.

Baba vrag.
 Hzi gofta ljubíla,
 Tud mati ga zhè!
 Mat Pepo ubíla,
 S' njo gofta pašè.

75.

Sdaj hodjo podperte, kdaj fram ih
 je b'lo.
 Tud kdaj fo grefhíle,
 Pa fram ih je b'ló,
 Sdaj víd'mo síbile
 Podpirat rokó,

76.

Bolniza.

Kmetavfi beshite!
Is kamre lepë,
Dat lajdri hitite
Blasine mehke.

77.

Kdaj terliza, sdaj postelza.

Tam perva krotfla
Ognjeno deklë,
Lët druga budila
Dremlive Lotkë.

78.

Kmet od mavharja.

Ne shanje, ne mlati,
Pred kof bëshî,
Okoli se klati,
Ko tizhek shivî.

80.

Éndorfka véfha. *)

Prekolne šavl véfhe *)
Sdaj prafhat ih grë,
Šam ogin ukrëfhe,
Sdaj vgafniti zhë.

81.

Kar Bog rezhe, se more sgoditi.

Dan, svesde gafite!
Ugasnit ni mozh!
Bog rezhe: bodite!
Omagala nozh!

82.

Širomak junak.

Babínko shivëti
Ni otel Bofhnjak:
Junafhko vifeti
Raj ozhe širomak.

84.

Kalushar Usmail.

Usmáil pje, krade:
Po gusi dobí:
Sa torbo popade
K' Unitam letí.

85.

Krajnëz,

filen moliti sa Napoleona.

Ni febi isvolil,
Ni bil ga vëfël,
Po mafhi sa-nj molil,
De Bog ga b' vsël.

86.

Krajnëz

ne hvali, kar lafhi se mu sdí.

Rad vse premifhluje,
Kar mislit se da,
Nerad perterduje,
Kar hvalit ne sna.

87.

Kdaj plefavka, sdaj puftò fveta.

Prerada plefala,
Prerada klezhim:
Prerada kvantala,
Prerada fvarim.

88.

Samíza.

Uftane, ak ozhe,
Po hifhah letí:
Dalj bogati nozhe,
Bit profta shelí.

90.

Šusana.

Kof starzama bila
Šusana gofpà,
Šhe bolj bi flovila,
Ko b'la bi mlada.

91.

Zhenzha.

Šim sa te unëta,
Mi rezhe glafnó:
Šerzë pa obëta
She drugmu oko.

*) Prim. Sv. pismo starega zakona, knjigo: Samuel II., pogl. 28. v 7—25.

Pis.

Pogovori.

Piše Jos. Stritar.

III.

Kakor otrok píruha, vesel sem bil spisa, ki mi je prišel danes, velikonočno soboto, nenadoma v róko. Prav oddahnil sem se, olajšanega sem se čutil, prebravši ga na jeden dušek do konca. Na Dunaji je navada po cerkvah, da se pobožna množica duhovniku na leci za lepi govor zahvaljuje govoreč: Bog plati! Tako sem se tudi jaz v duhu zahvaljeval neznanemu mi pisatelju za spis: „Literarna kriza na Francoskem“, priobčen v časopisu: „Wiener Allgemeine Zeitung“.

Čas je bilo, skrajni čas, prijeti za pero ter nadaljevati „pogovore“ za prihodnjo „Zvonovo“ številko. Gospod urednik me je tudi že prijazno opominjal in drezal, kakor je urednikom stara navada. Ali meni se ni nič prav hotélo. Čudno, saj sem vendar že toliko časa težko čakal prilike, ko mi bode moči olajšati si srce ter povedati, kar mi ga že dolgo teži in vznemirja. In sedaj, ko mi je prišla ta prilika, kaj se pomišljam in odlašam, kaj se nekako bojim in se ne upam prav, kakor mlad začetnik, ki se pripravlja na prvo svojo peresno poskušnjo! Ne da bi se primerjal kako z glasovito Kasandro, tisto temno prikaznijo, ki je s svojim nesrečnim prorokovanjem, dasi nerada, veselje kalila svojim kratkovidnim rojakom; ali nekako podobno se mi pa vendar godi v mojem mišljenji in pisanji. Nikoli nisem „tulil z volkovi“, nikoli nisem „v jeden rog trobil“ z večino, kar je časi jako koristno trobcu; govoreč nisem nikoli obračal se po obličjih poslušalcev, kaj bi jim neki ugajalo, kaj jih žalilo! „Proti reki sem plaval“ skoraj ves čas svojega pisateljevanja in to je silno trudno početje, katerega se človek napósled sam naveliča. A vse to ne morebiti iz samega veselja do nasprotovanja; za čudnika biti in veljati mene nikakor ne mika, že zato ne, ker nimam rad, da me ljudje gledajo, kakor káko čudno zvér na sejmu. Govoril sem vedno, kakor sem mislil; poslušalci naj ploskajo ali sikajo, ali pa še kaj hujšega počno z menoj!

In tako mi je bilo tudi v mojem prihodnjem „pogovoru“ o silno imenitni stvari govoriti drugače nego misli in sodi, kakor vidim, velika večina izobraženega sveta, in to, če se ne motim, tudi v moji domovini. Dasi prepričan, kakor le more misleč človek prepričan biti kake stvari, da je sodba moja prava; dasi v svesti si tudi, da je moja dolžnost govoriti ter javno pričati za pravico in resnico, obhajala me

je vendar ter motila me misel: čemu vse prizadeve, saj beseda tvoja vendar ne prepriča nikogar! Koga bi pa veselilo vedno samotno stati na svetu, kakor star parobek sredi veselo zelenečega grmovja! Tudi meni je časi nekako čudno pri srci v moji zastarélости in osamélости sredi tega mladega, glasnega življenja in gibánja. Govoriti namreč sem hotel o veliki izpremambi, o pravem prevratu, ki se nam kaže, kakor drugod, tako tudi na leposlovnem polji. Govoriti sem hotel ter svareč razkriti hude nevarnosti, katerih se je po mojem mnenji bati vsled tega prevrata. Govoriti sem hotel — toda, kaj pravim? saj še hočem; dà, govoriti hočem in zagnati svoj svarilni glas o novi veri, katera se nam oznanja v denšnjih dnevih na leposlovnem polji. To mi je sedaj tem laže, ker vidim, da nisem sam, da že tudi drugi možje mislijo tako, in to taki, od katerih bi se bil najmenj kaj jednakega nadejal.

Dà, velik prevrat smo doživeli tudi v leposlovji, ki se po pravici imenuje cvet duševnega življenja kakega naroda. Kje so časi, ko smo „vence vili“ in sanjarili z „dečkom pri potoku“; ko smo z Wertherjem čutili in negovali sladko-bridke srcá bolečine; ko smo „z dušo Grkov dežele iskali“ z deviško Ifigenijo! Ali ni to, kakor bi človek slišal staro bajko iz preteklih stoletij? In vendar nismo še starci sivoglavi; samó ob sencih nam je slana nekoliko pobelila lasé, „sreberne niti“ vijó se nam po temni bradi! A kaj beremo sedaj, kaj je dušna paša sedanjemu rodu, kaj navdušuje in „povzdiguje“ dan danes našo mladino, moško in žensko? Francoska „Nana“ in ruski „Dim“! — Kak napredek, kak razvoj! Včeraj še otroci mlekozobi, ki se volkodlaka bojé in jokajo z Genovefo; danes pa bradati možje in „razvite“ žene, ki se ne bojé ni Boga ni hudiča! Kdo bi se ne veselil te tako nagle, tako čudovite izpremembe? — Jaz se je ne morem veseliti prav iz srca. Res je, da otroci ne moremo in ne smemo vedno ostati. Naj se ti še tako toži po srečnih otročjih letih, ki bivajo v nekem zornem mraku daleč za tábo; vse hrepenenje tvoje ne prikliče jih nikdar nazaj. Tako se tudi človeštvu nikdar zopet ne povrne mladostna doba, ki jo ima za seboj. Človeštvo treba, da se razvija, življenje je vedno razvijanje; ali mene je misel, da tako nagel razvoj, kakersnega vidimo v naših časih, ni naraven, ni zdrav; meni se zdi, da bi bilo temu napredku potreba nekoliko zavórnice, da ne bode nesreče. Otroci se veselé ter od veselja kričé, ko voz tako veselo navzdol po klanci dričí; razumen mož gleda s skrbnim očesom to vožnjo, on vidi naprej, da kratkemu veselju konec bode strašan polóm!

Té besede moje merijo sósebnó na leposlovno življenje. Tudi tu nam novi proroki in blagovestniki oznanjajo novo vero; novi duhovniki,

novi žrtveniki, novi bogovi! Mi starovérci gledamo od strani to novo službo božjo, a kolena ne pripognemo pred temi maliki! Naturalizem imenuje se to novo blagovestje; prava domovina njegova je Francoska, a podružnice ima povsod, sósebnó pa na Ruskem. Poglavitna proroka sredi mnogih drugih, večjih in manjših, sta mu Emile Zola in — Ivan Turgenjev. Kolika razlika med tema imenoma! in vendar v tem zmislu spadate v jedno vrsto. Mnogo zastopnikov „naturalistiškega“ romana imajo Francozi in Rusi, a Zola in Turgenjev sta prava „tipa“ té nove pisave, in dovolj bode za naš namen, če se samó ž njima pečamo.

„O samem romanu govoriš?“ poreče mi kdo, „kaj pa druge vrste leposlovja, poezije?“ Dà, govoril bodem posebno, če tudi ne samó, o romanu. Roman je prevladal, in skoraj bode kakor kaže, celó zadušil vse druge pesniške oblike, kakor krepka rastlina s časom premaga in zatara vse druge, slabejše okrog sebe. „Zola? kdo pa je ta Zola?“ povpraševala bode tu kaka pobožna slovenska dušica; „nikoli nisem slišala tega čudnega imena in ga nisem.“ — „Jaz pa poznam tega moža“, poreče drugi; „še bral sem ga nekaj, če tudi v prevodu; a kaj toliko ropotanja za tega človeka? Sósebnó pa nam Slovencem Emile Zola pa lanski sneg.“ — Jaz pa odgovarjam: Ti, ki ga ne poznaš, védi, da Zola je mož, katerega spisi se beró sedaj po vsem svetu, kakor nobenega drugega pisatelja déla. Do sedem sto tisoč odtisov trinajstih večjih romanov njegovih, brez manjših, pogoltnilo je do sedaj občinstvo, katero bere knjige v francoskem jeziku; a kdo pa šteje prevode v vseh izobraženih jezikih in narečjih! Zola se bere v sijajni palači in v koči okajeni. Bere ga žena gosposka, ki je že okusila vse slasti posvetne, in prebira ga skrivaj s plahim očesom na pol nedolžnim, na pol poželjivim, deklica, kateri še polprozorno zagrinjalo krije življenja skrivnosti. In tebi, ki si bral Zolov roman v prevodu, pravim: Ti ne véš, kaj je pravi Zola; kajti kar piše in kakor piše tá mož, ne more se besedoma povedati v nobenem drugem jeziku, razven v francoskem; a kaj pa še v poštenu, snažni slovenščini! In ko praviš, da nam Slovencem malo mari ta nova prikazen, motiš se, prijatelj. Če tudi ta povódenj ni še predrla čez slovenske meje, pomislimo, da ne živimo na kakem morskem otoku, ločeni od vsega ostalega človeštva. Kakor nova ženska noša, tako pride tudi ta nova bolezen k nam, če tudi nekoliko pozneje. Razven tega menim, da leposlovnemu listu slovenskemu tudi pristoji ozirati se po svetu ter govoriti o imenitnih leposlovnih méríh in prizadevah. Tudi se bode dalo o ti priliki mnogokaj reči, kar bi utegnilo koristiti mladim pisateljem slovenskim. In ta mož je prijazni nastavnik in kolovodja romanopiscem sedanjim in bode, kakor hočejo, tudi prihodnjim! On je

prvi, drugi gredó, kakor kateri more, za njim. On sam uči, z besedo, ne samó z vzgledom, da tak bodi roman, kakor ga piše on, vse drugo je bedarija, otročarija, ki ni vredna tega imena. In kaj pravijo temu učeni lepoznaanci, katerim gré veljavna beseda o takih stvaréh? Jedni modro molčé, jedni pa prikimujejo, češ: kaj pa dà, tako bi že utegnili biti prav, kakor mož pravi; drugi časi, drugi romani!

In kakšen je ta novi uk, to novo leposlovno blagovestje, katero oznanjajo Zola in učenci njegovi? — Do sedaj je bilo to tako: ko je hotel pisatelj pisati roman, imel je najprej kako misel, resnico, idejo, katero je hotel utelesiti in postaviti v življenje. V ta namen si je izmislil primerno dejanje, za to dejanje primerne osebe, značaje, ljudi, kakeršni so in morejo biti; ti ljudje so živeli in se gibali v krajih, okolnostih in razmerah, kakeršnih vidimo in poznamo v resnici mnogo, ne v kaki deveti deželi. Vse to je pisatelj oživil z življenja dihom; in začelo se je gibanje, zapletanje in razpletanje; ljubezen in sovraštvo, vse človeške strasti so divjale razbrzdane; zdaj jasno nebo, zdaj grom in tresk; tu veselo ženitovanje, tu temni mrtvaški spreved; tu plemenitost, tam podlost; tu nedolžnost in čistost, tam popačenost in razuzdanost: prava podoba življenja, pravo življenje! Mi pa smo gledali in poslušali; srce se nam je zibalo med upom in strahom, med žalostjo in veseljem; jokalo nam je z jokajočimi, z veselimi se je veselilo. In ko je bilo vsega konec, šli smo nekako očiščeni in poblašeni, poboljšani in poučeni domóv. Gotovo nam pa je bilo, bodi da je bil konec žalosten ali vesel, nekako tako prijetno in dobro pri srci! Hvaležni smo bili možu, ki nam je napravil táko uživanje, tako plemenito zabavo. Kako mož pozna življenje; vse prav tako je, a vendar tudi nekako drugače. Lepše? Ne, da bi dejal; vse je nekako bolj — prave besede ne najdemo, a čutimo vendar pravo; skrivnost je tá: umetnikova roka nam je predočila življenje. Kar je sicer raztreseno, ločeno časoma in prostoroma, sestavila je in združila tá roka; to je malo naprej pomaknila, da se bolj vidi, ono, menj potrebno, izločila je celó, ali pa potisnila bolj v ozadje, da vsa podoba napravi tisti vtis, katerega namerava umetnik. Prosto se gibljejo, naravi svoji primerno delajo in govoré tu osebe; ali nehoté in nevedé služijo višjemu smotru, katerega jim je postavil umetnik; njegov duh plava nevidno vladajoč nad osebami in njihovim dejanjem. Tu je vse tako jasno, tako pametno in napósled tudi pravično! In kako je vse mnogovrstno in zanimljivo. Ne da bi nam tu umetnik-pisatelj kaže Bog vé kake čudne spake, kakor se na ogled stavijo po sejmi; ne kakor nam tu belih angelov, tam črnih hudičev! Ljudje so to, kakor mi, kakor znanci naši. „Tá oderúh,

kako dobro ga poznam!“ — „Kaj? pri vas tudi poznate starega Kosorepca?“ — „Kaj Kosorepec! to je naš Zaplotnik; vsak otrok pri nas pozná starega, sključenega Zaplotnika.“ — Tako se prepirata moža, in ta prepir kaže, kako dobro pozna pisatelj človeka, on, ki skoraj gotovo nikdar ni videl niti Zaplotnika niti Kosorepca.

Take pojme smo imeli do sedaj o dobrem romanu. Kako pa uči Zola? Ideja, dejanje, značaji! pojdi se mi solit (tako namreč in še drugače debelo govori navadno ta olikani Francoz) pojdi se solit s to staro šaro in návlako! Ti pa delaj tako: Vzemi nekaj življenja, čim bolj grdo, ostudno in smrdljivo, tem bolje. In to nam opiši tako, da vse kakor za res z očesom vidimo, z ušesom slišimo in z nosom duhamo; in če se ti napósled ne posreči pripraviti svojih bralcev do tega, da se jim gabi dušno in telesno, to ne bodeš nikdar pravi „naturalist“. Ljudi nam kaži, v vsi svoji dušni in telesni nesnagi. Govoré naj, pljujejo in — naj, kakor jim je res navada v življenji. Vsako stvar imenúj po svojem pravem imeni, in govoriti smeš in moraš o vsaki stvari, drugače podoba tvoja ne bode resnična. „Kar modro zamolčí“ — ta nauk več ne velja; „naturalia non sunt turpia“, to ti bodi gaslo! Da bode pa jed tvoja ugajala vsem, tudi razvajenim grlom, paprike, paprike prijatelj, dosti paprike; nikoli je ni preveč!

Pojasnimó nekoliko z vzgledom ta nauk. Zola nas pelje na kmete. Ko pridemo do vasi, menimo, da pojde mož z nami naprej v kako hišo, pač v najčednejšo, morebiti k samemu županu, da nas seznani s tem poštenjakom. Ne tako! Ravno smo zaloputnili vrzelj za seboj, ko začne mož vihati nos ter vohati poželjivo kakor lačen paglavec, gredoč mimo kuhinje, v kateri jemlje ravno gospodinja kruh iz peči. Na to nam pokaže s prstom — svinják! In zdaj je veselje videti moža v svojem elementu! Začne se ogledávanje in preiskávanje, razkazávanje in popisávanje, da se več naučimo v četrthi ure, nego prej v dnevih in letih. Prej smo imeli samó neke nedoločne, nejasne pojme, zdaj vemo, kaj je prav za prav svinják. Prej smo videli samó lupino, zdaj smo prišli stvari do samega jedra. Same vnianjosti smo videli prej, zdaj smo spoznali pravo bistvo svinjákovó. Pokaže nam naš vodník raztrgano streho, prešteje nam vsa rebra, ki ji molé iz okajene slame in mahú rastočega po nji. Razkazuje nam stene, stare deske, vse poke, vse grče po njih; zarujavele žeblje, s katerimi so pribite, in lišaj, ki se razprostira po njih. Sram je nas, da nismo vsega tega nič videli prej, in veseli smo, da imamo poleg sebe takega voditelja in tolmača. Še dva koraka in poleg prégraje smo! In v ti prégraji — raca na vodi! — glej petero živalic, s tistimi ljubeznivimi, svedrastimi repki, jeden doli zavihan,

drugi gori; in z onimi klapastami ušesi, s temi dolgimi rilci z dvema luknjicama na konci. In teh rilcev jeden rije po gnoji, drugi meče nastilo kvišku, tretji gloje prégrajo, četrti povohava in peti prodaja zijala! In pa ta godba! Jeden kruli, drugi cvili, tretji renči — toda dalje ne morem, slovenščina, vsaj kolikor je imam jaz v oblasti, ne more se, sirota, s svojimi izrazi za različne glasove, nikakor meriti z bogato francoščino Zolovo! A kaj pa še duhovi in smradovi! Tu moram pa že čisto molčati, ko ti Zola s svojim „razvitim, omikanim, finim“ nosom našeje vrsto duhov in njihovih „odličic“, zlasti pa neprijetnih, zopernih, ostudnih brez konca in kraja. Mi Slovenci smo sploh na to stran proti gosposkim Francozom pravi gorjanci. In zdajci solnce posije skozi mršavi bezeg poleg prégraje na gnojno lužo v kotu. Ta svetloba, tí sviti in odsviti, ki plešejo po rjavi gnojnici! Pridi, človek, ter glej ta čudesa prirode; in ti, Šubic Jurij, „prijdi se lés učiti“. In to življenje in gibanje! Zagledali so nas prégraje prebivalci, najprej se splašijo vsi, ter rohné in divjajo kakor iz uma po prégraji, nekateri celó pobegnejo po gredéh notri v sam svinják. A s časom se povrne mir in pokoj med izbegano žival. Jeden se nam celó približava, tihoma rohneč nas povohava, gleda nas radovedno s tistimi malimi, zaspanimi očesci, ter z ušesi maha gori in doli, kakor kokoš s perotima, ko hoče vzleteti na plot. Da mu rep tudi ne miruje, umeje se samó ob sebi. Napósled se obrne od nas ter olajša se po svoji navadi. . . .

„Zdaj bode pa menda dovolj,“ poreče tu snažni bralec; meni samemu je že dovolj té svinjáške pojezije. Podati sem hotel samó za poskušnjo, kosec té „nove pisarije“. A té vrstice niso, kakor bi morebiti kdo mislil, posnete iz kakega Zolovega romana; z njimi sem hotel samó nekoliko označiti pisavo tega glasovitega romanopisca. Kdor ga pozna, gotovo ne poreče, da „pretiravam“; to ni še senca njegove umetnosti, kakeršna nam se kaže v izvirnem jeziku. Ali nam pa ne predočuje tudi ljudij? O kaj pa da, ali kakšni so ti njegovi ljudje! Tu je vse popačeno, črvido in gnilo; staro in mlado, moški in ženske, gospod in delavec, vse se valja po blatu kakor tiste živali, katere smo ravno kar zapustili. Kar mislijo in čutijo, kar govoré in počnó ti ljudje, vse samó blato in smrad! Iz gnojne gomile požene časi tudi kaka plemenita cvetlica, po tem gnoji bi kaj takega zastonj iskal. Nedorčnost, poštenost, plemenitost tù še po imeni niso znane! Otroci pridejo tù telesno in dušno izprijeni na svet. Kako tu živé med seboj možje in žene, dečki in dekletca, kako govoré, kaj počnó, o vsi ti nesramnosti ne žugnem besede; in ko bi hotel, ne morem, ne smem. Misli si bralec najhujše, pa bode še vse premalo, Tù so vsi moški, od velikega do malega zgolj

— ne, te besede ne morem zapisati. Dovolj! Kako se drugim ljudem godi, prebravšim kakšen Zolov roman, ne vem, meni se kar gabi, kakor ko bi bil kaj prav ostudnega pojedel; prav tako se čutim, kakor da bi me vila morska bolezen.

„Zakaj pa bereš take —?“ vprašal me bode tù kdo. Njemu odgovarjam na to pametno vprašanje: Zola je prikazen, s katero se mora seznaniti, hotel ali ne, kdor hoče dan danes govoriti ali celó pisati o leposlovji. To je jedno, ali ne še vse. Zola je, in to mora priznati najhujši nasprotnik njegov, Zola je talent, kakeršnega morebiti svet še ni videl dô sedaj. Kako on opazuje in opisuje stvari, to je čudovito; oko njegovo prodira vsaki stvari do jedra; nič mu ni skrito, vse je jasno, razložno pred njim; zánj se res more reči, da „sliši travo rasti“. Pero njegovo vse zmore, za vsako misel najde primerno besedo, seveda mu je dobra vsaka beseda, kjer jo najde; in če katero pobere iz blata — in koliko ima takih! — še obriše in očedi je ne. In kako pozná človeka, svojega človeka! Najskrivnejše gube, najtemnejša kota srca njegovega so mu znana; z neusmiljeno svetilnico svojo posvétí mu v srce, da je vsemu svetu očito, kaj se godi in giblje v njem, kakor na dlani. Najpodlejši nagibi, najhudoobnejši naklepi, ki človek morebiti komaj sam prav zánje vé, ali pa vsaj vedeti hoče, ne odtegnejo se njegovemu očesu. Kakor sova on vidi ponoči; tema in njena dela so veselje njegovo. Nekim razvajenim gosposkim ljudém diši divjačina stoprav takrat, ko je že gniti začela, ko je dobila tisti posebni duh, ki mu pravijo „hautgoût“; tako ugaja našemu pisatelju samó, kar je moralno gnilo in smradljivo. — To je, kar zanima in mika, to je, kar z neko močno silo náse vleče tudi pametnega in poštenega bralca Zolovega romana. Ko zdravniški učenec gleda učitelja svojega, ki para in reže mrtvaško truplo pred njim, gotovo ta pogled ne ugaja posebno njegovemu lepóčutju, vendar gleda in pazi do konca z ukaželjnim očesom. Dà, mnogo se more zlasti pisatelj učiti iz Zolovega romana, če že družega ne, učiti se more iz njega, kaj je grdó! — Kaj pa veliko množico posebno mika v Zolovih spisih, kaj je knjige njegove zlasti tako razširilo in razneslo po svetu, to si bralec sam lahko misli; o taki žalostni stvari jaz nerad govorim.

Dobro vém, kaj bi mi na vse to odgovoril Zola. „Smešno! kaj morem jaz za to? Jaz kažem svet, kakeršen je. Drugi vam ga dajo gledati skozi pisano steklo, rad verjamem, da se vam tako vidi lepši. Jaz ne sleparim, resnica je moja voditeljica, njo poslušam, vse drugo meni nič mari! Resnica ni prijetna, a mož ji mora gledati pogumno v óči.“ — Na to jaz odgovarjam: Ni res, da je svet tak, kakeršnega nam

kažeš ti; ni res, da je človek takšen, kakor nam ga ti slikaš. Da je takih ljudi na svetu, kakeršne vidimo po tvojih romanih, resnica, žalostna resnica! Ali da so vsi ljudje taki, da ni nobenega, ki bi bil kaj prida, to ni res, to je grda laž. In vendar bi moral človek tako soditi po tvojih romanih, po katerih vlada in se šopiri samo lopovstvo, sama nevarnost, sama nesnaga! Tvoja „Nana“ kaže nam zgolj gnilobo in smrad v višjih stanovih, tvoj „Pot-Bouille“ samó nemarnost in malopridnost pri meščanih, tvoj „Asommoir“ surovost in podlost pri delavcih. Kakor žejen potnik v puščavi po hladnem studenci, tako hrepeni bralec tvoj po poštenem človeku, zamán! Ako pa hočeš s tem reči, da je vaše ljudstvo tako, da je francoski narod, katerega seveda ti lahko bolje poznaš, nego mi, tako do jedra in duše gnil in popačen, tedaj je pa to res žalostno, prežalostno, če je res, kar praviš. Če je vsa Francoska taka Sodoma, tedaj pa res ni družega vredna, nego da jo žveplen ogenj z neba pokončá, da se od nje ne okužijo ostale dežele. Jaz tega ne morem verjeti in ne morem; a jedno mi je pa gotovo, in tudi to je žalostno dovolj: narod, kateri se s teboj ponaša, kateremu si ti nov prorok v leposlovji; narod, kateri tako hlastno bere nagnusne tvoje spise, narod, kateri ne vstane v sveti jezi kakor jeden mož in te ne sune ter zapodi sramotno čez meje svoje, tebe, ki si mu tolika sramota pred svetom: ta narod, če tudi ni takšen, kakeršnega delaš ti, bliža se svojemu propadu, in naših simpatij je nevreden. Dà, ko je človek bral zaporedoma nekoliko Zolovih romanov, pristudi se mu napósled celó sam jezik francoski!

S konca nisem vedel, kako bi prav sodil tega pisatelja. Nekoliko časa sem mislil, da imam tú pred seboj neusmiljenega satirika, ki z brezobzirno roko razkriva in razodeva smradljive rane na družábnem životu. Ali ne dolgo, in sprevidel sem, da se motim. Ne, nikakor in nikdar se Zola ne more primerjati s kakim Juvenalom. Kako črne nam Juvenal slika svoje rojake; kako živo nam predočuje njih napake; kako neusmiljeno, krvavo biča njih pregrehe! Ali — in to je pglavitno! — sveta jeza mu narekuje té bridke besede „facit indignatio versum“, kakor sam pravi. Kakor očetu, ki pokori svojega sina, žaljena ljubezen, žaljena pravica vodi mu roko, ki šibo vihti. Satirik biča človeka, ker ne ustreza njegovemu idejalu, ker je tako daleč zabredel od njega. Sreč mu krvavi, če tudi ne kaže, ko biča in šiba brate svoje kakor očetu, ki strahuje, ker mora, ljubljene otroka. Ali Zola nima nì srca nì idejala. Z neko strašno brezčutnostjo, z neko grozno mirno objektivnostjo, nam razkazuje in dokazuje, da človek ni družega nego kepa gnoja in blata. Ko bi imel le iskrico čuta v sebi, nemogoče, da bi mu kedaj

ta iskrica ne šinila tudi nehotoma na dan. In če že res misli, da nam mora tako popisovati denašnje življenje, ali zakaj je popisuje s tako surovimi, tako ostudnimi besedami, kakeršnih ni slišati pri nas iz ust nesramnih vlačúg in žganja pijanih potepuhov!

Jaz sem se vedno bal in skrbno ogibal, krivico delati komur si bodi, ko bi tudi ne vedel sam, kako boli krivica! Ali tú pa pravim, ko sem vse dobro premislil in preudaril, z mirno vestjo: Zola naj reče, kar hoče, to ni drugega nego grda, umazana spekulacija. Da je ta spekulacija združena s tako velikim talentom, s tako nenavadno zmožnostjo, tolikanj večje zlo, toliko večja nevarnost, prava narodna nesreča! Vsakega poštenjaka sveta dolžnost je na vso moč pobijati tega nesrečnega človeka, kakor najhujšega sovražnika človeške družbe. Kakor ljudomorni kugi, tako naj bi vse dežele svoje meje zaprle njegovemu strupenemu blagu. A tu je vendar še nekaj dobrega, kar človeka vsaj nekoliko tolaži. Té nesnage vseh ni moči kakeršna je, preložiti na kakšen drug jezik, tako daleč vendar niso še drugi narodi. Take brutalnosti more požirati in prebavljati samó „fini“ Francoz, „qui marche à la tête de la civilisation!“

Ko sem z nekim izobraženim in razsodnim znancem govoril o tem pisatelji, reče mi mož: „Ako hočete pravično soditi Zolo, berite prej njegovega „*Germinala*“. Meni si je sicer čudno zdelo, kako je možno, da bi bil ta Savel tako nagloma izpreobrnil se v Pavla, vendar sem sklenil, čakati tega najnovejšega sadú njegovega, in potem stoprav pisati. Takoj ko je prišel na Dunaj, kupil sem ga in začel z veliko radovednostjo brati. A daleč nisem še prišel, ko spoznam, da se stari hripavi krokar nikakor ni izpremenil v miloglasnega slavca. Ne samo tó; v „*Germinalu*“ je Zola samega sebe prekosil; srd in nejevoljo bi vzbudil jaz vsakemu Slovincu, ko bi v javnem listu samó z jedno besedo namigniti poskusil, kake stvari se beró v tem romanu. Tú nam pisatelj slika z nezaslišanim mojsterstvom strašno bedo premogokopov v severni Francoski. Velikanski predmet, največjega pisatelja vreden! In ta pisatelj? On je dosegel, kar bi človek mislil, da je nemóžno. Bralec vidi pred seboj té neizrečeno nesrečne, duševno in telesno nesrečne ljudi; moške in ženske, odrasle in otroke in — z gnusom se obrne od njih, ne more drugače! In ta človek trdi v svoji predrznosti, da je hotel s svojim popisovanjem vzbuditi usmiljenje do teh nesrečnih ljudi, in nevoljo proti njih zatiralcem. Gorjé siromakom, če bodo imeli take zagovornike! Ko sem s tistim možem zopet govoril o priporočevanem romanu, nisva dolgo časa mogla se umeti. Knjiga, o kateri sva govorila, bila je ista in zopet druga. Napósled se reši stvar tako: prijatelj moj je bral svojega „*Germinala*“ v nemškem prevodu,

jaz pa v pravem, nepokvarjenem originalu! In na to mu podam tisto rumeno knjigo govoreč: Tu imate pravega „Germinala“. In ko mu pokažem nekaj mest v knjigi, mož ni mogel najti pravih besed, da bi primerno izrazil svoj gnus in svojo nejevoljo?

Veliko je bilo torej moje veselje, ko sem uvidel iz spisa, omenjenega v začetku tega pogovora, da se je v samem središču vsega francoskega življenja začela zdrava reakcija proti temu sramotnemu in nesramnemu početju glasovitih naturalistov. Rad bi pošteno desnico stisnil možu — Mirbeau se mu pravi — ki je povzdignil svoj grmeči glas proti ti svojati. Ta kritik francoski pravi — in Bog daj, da bi bilo res — da so njegovi rojaki, kar je boljših, že presiti té hrane, da hrepené — toda kdor more, bere naj omenjeni listek v dunajskem časopisu. Kakor sem vesel tega članka, spravil me je vendar v neko neprijetno zadrego. Jaz ne pobiram rad v pisateljevanji za drugimi stopinjic; jaz pišem samó, kadar imam kaj svojega povedati bralcu. „Kompilatorji“ so tudi koristni ljudje, a jaz ne maram prištevati se tem poštenjakom; tudi me ne veseli jemati in navajati iz družih knjig, tako da se napósled ne vé, čegavo ime naj se podpiše pod „duševni proizvod“, beračevemu plašču podoben. Zgodi se časi v pogovoru, da ti kdo „iz ust vzame besedo“; tako je tudi v omenjenem spisu mnogo mislij, katere so meni kar naravnost „iz ust vzete“; jaz bi jih povedal skoraj s prav tistimi besedami. Ker so pa že povedane, tudi prav, naj jih je povedal Jaka ali Jurij.

Ta pogovor se mi je zopet nekako neprimerno raztegnil, in vendar nisem še pri kraji s svojim gradivom; prilikoma dalo se bode povedati še to in ono. Ali o nečem mi je pa vendar še nekoliko obširneje govoriti; namreč, kakšen náuk naj si posnamemo iz tega. To pa prihodnjič!

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Tretje poglavje.

(Dalje.)

Da bi bil kdo drugi stavil to vprašanje Korenu, gotov bi mu bil srdit odgovor; tudi sedaj se je v koncipijentovih očeh posvetilo nekaj, blizu kakor „Vi tega ne umejete“. Pa premagal se je. „Nič, nič!“ dejal je naglo.

Sedaj se je tudi Hrast nasmehnil. To je pa mladega moža še bolj razburilo.

„No, če pač hočete védeti“ — povzel je zopet besedo, „povem Vam pa lahko — saj se ne bojim nikogar. Vidite gospodična, danes smo tu vsi — ščinkovci, vrabci — ali kar hočete, — Meden in tisti oholi baron grobeljski — ta dva pa stavita nocoj zanjke neumnosti naši. Glejte, volitve so pred durmi, in nocojšnji ples — vsa veselica, vse je le za to, da se pripravlja in gladi pot Medenu, nemškutarju Medenu.“

„Pst, pst! Ljubi moj Koren!“ hitel je Hrast. — A óni je že odhajal.

„To je fantast,“ dejal je resno Bolè. „Pa pojdiva pozdravit barona! A, glej zeta je tudi pripeljal s seboj!“

„Oh, ta ti je tepec!“ šepnil je doktor.

„Pa zet Jablonskega — in to je nekaj!“

Baron jima je prihajal nasproti, spremljal ga je Meden, kateri se je držal, kakor bi bil vzrastel za celo ped. Jablonski je prijazno pozdravljal in odzdravljal na vse strani, a lastni mu oholi izraz ni izginil z njegovega lica. Zet njegov, pl. Gorski pa se je bil pridružil oficirjem, ter od daleč ogledaval dame, sedeče ob dolgih stenah dvorane.

Ples se je kmalu pričel in veselica se je vršila po napovedanem sporedu. S početka ni bilo prave zabave; razni, po nekoliko jako različni elementi so se polagoma spojevali, skoraj težavno, a godba, izvrstno Medenovo vino in izborni buffet pospeševali so dobro voljo.

Pl. Ruda je bil nocoj v zadregi. Prvo kadriljo je plesal z Bolétovo hčerko in kotiljon je bil ž njo gotov; a njega je zdaj mnogo bolj zanimala najkrasnejša gospa nocojšnjega večera — Elza. Tekmoval je pri nji z vsemi drugimi, zlasti s častniki tako, da je celó zaspani adjunkt zapazil izpremembo ter sodniku razodel to novost — kakor se je izrazil.

„In Vi, kaj pa Vi?“ vprašal ga je ta nagajivo.

„Oh — prestara, prestara!“

„Oh, Vi ste lisjak!“ smejal se je sodnik.

„Pa tisti — ki je grozdje ogledaval!“ pristavi notar.

„Pivo je izvrstno!“ mrmral je adjunkt ter odhajal k buffetu.

Celó Koren je polagoma pozabil prejšnjo jezo, in čim bolj je jel Ruda zanemarjati Milico, tem bolj se je je lotil on.

„Ste se li že potolažili?“ vprašala ga je med plesom.

„Ste me li umeli prej?“ — Deklica ni takoj odgovorila.

„Da govorim odkrito“ — dejala je potem, ter uprla pogled vanj, „nisem Vas prav umela. To vém, to je bilo videti, da se menda Medena in barona — bojite?“ pristavila je s smehom.

„Bojim? Oh, ne, nikakor ne! Jaz se nikogar ne bojim — a te ljudi sovražim, iz vsega srca jih sovražim, in to plavolaso Nemko, in vso to sodrgo — odpustite, jaz bi tudi ne bil prišel sem, ako —.“

Tu se mu je strastni govor ustavil. Ponehal je bolj plesati ter postal s plesalko blizu sredi dvorane, krog nje pa so se vrteli drugi v burnem rajanju. „No, — zakaj: „ako“?“ hitela je deklica.

Koncipijentu je silila kri v lice. Bil je res pogumen, brezobziren mož, kateri je rad povedal vsakemu svoje, in nikdar prikrival niti sovraštva niti prijateljstva, bodi si komur koli; a sedaj vendar ni našel besede. Sam sebi je bil hotel utajiti, da je le zarad Milice prišel k Medenovim, sedaj pa ga je ob njenem vprašanji nekaj sililo, da se ji izpove, a z druge strani ga je bilo zopet sram. Molčal je in vzpodbude iskal v njenih očeh. Toda deklica je menda instinktivno čutila, kaj se godi v njegovih mislih, in ozrla se ni nanj, niti ponovila svojega vprašanja.

Ko je pripeljal svojo plesalko nazaj k njeni materi, sedela je tam Elza.

„Oh, gospod doktor Koren,“ dejala je jako prijazno ter mignila s pahljačo na prazni stol poleg sebe, „kako je to, da Vas nikdar videti ni; drugi gospodje prihajajo k nam, a Vi ste — kaj bi rekla — tako ponosni —.“

Smejala se je tako prijazno, ob jednom koketno, da Koren s prva ni vedel odgovora. Sedel je poleg nje — kajti Milico je bil odvel že drug plesalec, in Boleška se je zabavala z glavarjevo soprogo — ter izgovarjal se, koliko ima posla, in malo časa.

„Sevéda po leti — Vaš krasni vrt — a po zimi — milostiva —.“

„Pridite vendar na črno kavo; — nekateri gospodje nas obiskujejo!“

„Ako dovoljujete?“

„Vi se nocoj mnogo zanimате za to malo črnooko krasotico — haha, ljubi doktor, jaz imam izvrstno oko.“

Zakrila je pri teh besedah svoje lice s pahljačo proti drugim ter obrnila se na pol h koncipijentu — zaupljivo in nebrižno kakor k staremu prijatelju.

Moral se je ozreti v njo, v njeno blede, lepo lice, in na belo, polno ramo, s katero se ga je skoraj dotikala. Koren ni bil več mladenič; kadar je občeval z Milico, polastila se ga je sicer, kakor je sam čutil v veliko svojo nejevoljo, neka otročja, mladeniška okornost in bojazen; — ti ženi nasproti pa nikakor ne. Znan je bil že dolgo z njo, čeravno le bolj površno; govorilo se je mnogo o nji v trgu in povsodi, kjer se je je kdo domislil; vse to pa je storilo, da se je zdela vsem zanimiva, a vendar je vsak mislil, da jo sme in more nadzirati. Tako tudi Koren. — Gledé ženske lepote pa on tudi ni bil slep.

„Motite se, milostiva; — hvaležen Vam pa moram biti o Vaši pozornosti —“

„Oh, ne tajite in tudi tako — zlobni ne bodite!“ karala ga je Elza.

„Zloben? Nikakor ne, ampak odkritosrčen!“

Mahnila je na lahko s pahljačo proti njemu.

„Da bi bilo to, zaupali bi mi bolj; pa se vé da, Vi vsi v trgu nas gledate malo od strani, in zlasti jaz, jaz sem marsikomu na poti. Ni li istina?“

„Milostiva!“

„Tudi Vi ste takšen! V meni gledate le Nemko, sovraženo in sovražno Nemko — le pritrdite mi, gospod Koren!“

Smehljala se je pri teh besedah; a koncipijent je bil v silni zadregi.

Povsodi drugod in vselej bi bil rekel „da!“ ako bi bil kdo drugi to izjavil; morebiti Elzi sami bi bil pritrdil v drugih okoliščinah. Sedaj pa je dihal tanki vonjavi parfum, s katerim je polnil zrak vsaki migljaj njene pahljače in pred seboj je videl krasno ženo.

„Vse to mi je znano! In zato, védite, gospod Koren, zato se tudi bojim, priti v Vašo čitalnico. Kako bi me pač pogledali?“

„Saj ste že bili!“ hiti on, vesel, da more izpregovoriti besedo.

„Pa tedaj je bilo vse drugače! Tedaj še nisem bila — soproga Medenova.“

„Pa Vaš gospod soprog je vendar tudi prihajal!“

„Dà, dà, a sedaj sva oba menda drug zaradi drugega izgubila pravico prihajati k vam.“ — Koncipijent je zavrnil z roko.

„Ne, ne, dovoljajte, da izgovorim. Prej, prej ste se še veselili, ako se Vam je kdo pridružil ob priliki čitalniških veselí, ko Vas je bilo menj, ko še vsi uradniki niso hodili tja; sedaj pa izbirate — in prav tako; — pa nekoliko tesnosrčni ste vendar!“

„Motite se, milostiva gospa!“ dejal je Koren ognjeno; „le pridite, le stopite v naše društvo in uverili se boste, da so ti predsodki na Vaši strani.“

Koncipist Ruda je v tem trenutku prihitel ter odvel Elzo k plesu.

„Bodemo videli!“ dejala je še naglo in smehljaje svojemu sosedu.

Pri kotiljonu je stal Koren z drugimi gospodi ob uhodnih vratih ter gledal ples. Ko so volile dame, premišljeval je, bode li prišla Milica ponj in poleg nje domislil se je tudi Elze. Namesto običajnih papirnih redov delile so plesalke raznobarvene trakove. Koren je dolgo čakal, a nobene ni bilo k njemu, kajti tudi prej se sam ni bil mnogo pobrinil za ples. A prva je prišla Elza ter pripela mu s pomenljivim smehljajem bel trak na prsi.

„Bel!“ omenil je on, položivši ji roko okoli pasu, ne da bil pomislil, kaj hoče s to opomnjo.

„Sevéda! Rudečega Vam bo prinesla ona črnooka. Saj to vendar želite?“

Ko se je obrnil k vratom, stala je Milica pred njim in mu res pripela rudeče znamenje. A sama se je malo zarudela pri tem delu. Plešala sta dvakrat po dvorani a on ni našel besede. Molčé jo je privedel na njen prostor, molčé priklonil se in odšel.

V sobi, kjer so starejši gospodje kartali in pušili, srečal ga je Hrast.

„Ste li še tukaj, dragi moj Cato?“ šalil se je doktor; „jaz sem mislil, da ste uže zdavnaj ubežali nevarnim zanjkam in zapletkam — političnim namreč! Haha! Druge so Vam pa morebiti po volji?“

Danilo se je, ko so jele sanj s trudnimi Medenovimi gosti dričati zopet proti trgu. Tudi naši znanci stisnili so se zopet, kakor ob prihodu, na sanke, samó Rude je zmanjkalo. Sedél je še gori pri oficirjih s pl. Gorskim vred in igral ž njimi makao.

„Prijetno je bilo!“ dejal je sodnik in zavil se tesno v svoj kožuh.

„Dà, dà, izvrstno pivo in — šampanjec!“ pritrdil je adjunkt.

Notar Koprivec je dlesknal z jezikom in užigal smodko, katero je bil pri odhodu vzel s seboj.

Koren pa je sedel poleg voznika in molčal. Razni, neumljivi čuti so ga obhajali, in ko je zrl pred se na belo, v jutranjem svitu blestečo planoto, po kateri je vstajala lahka, prozorna meglica, zdelo se mu je, da vidi še pred seboj razkošno podobo graščakinje, in potem zopet se mu je vsiljeval spomin na Milico, in njene temne oči in njen nedolžni, zaupljivi govor. Nehoté je segel z roko na prsi, ima li še tam rudeči trak — a čutil je dva — in tu se mu je zdelo zopet, da mu zveni na uho zapeljivi glas: „Obiščite nas vendar!“

Zvoneli pa so le tanki kraguljci na vratovih konjičev; na vzhodu se je žarilo nebo, z velicih topolovcev ob cesti pa so vstajale vrane v gostih tolpah in letale nad belo ravnino.

Četrto poglavje.

Minulo je več tednov. Debeli sneg je bil že davno skopnel, in cvetje, ki je lezlo polagoma iz mehkih tal po solnčnih brdih krog Borja oznanjevalo je pomlad. Davkarski nadzornik, ki je bil strasten hribolazec, prinesel je bil že zeleno bukovo vejico v svojo pisarno, in gospod Anton, ki je rad zgodaj vstajal in ob jutranjem sprehodu molil svoj brevir, trdil je popoldne v čitalnični krčmi, kjer je pil navadno kozarec piva, da je čul že dvakrat kukavico.

„Ste li imeli mnogo denarja v žepu?“ vprašala je krčmarica.

„Nič, prav nič!“

„To je slabo! Sedaj ga vse leto ne boste imeli!“ trdila je ona.

„Oh, vem da ne!“ smijal se je kaplan.

V vsem življenji in kretanju v Borji ni bilo posebne izpremembe, jedini pl. Ruda je bil nekega večera prinesel v krčmo vznemirjujočo vest, da je bil glavarjevo soprogo ob belem dnevi sredi trga napadel surov zločinec.

„Kaj, kaj, kako?“ klical je sodnik, ki je sedel pri večerji, in celó zaspani adjunkt je odložil svojo smodko in strmel v koncipista.

Ruda pa je ob jednom položil revolver na mizo in trdil, da nikdar ne pojde več brez orožja iz hiše.

„A kaj se je zgodilo?“ silil je sodnik.

„Glavarjeva soproga se je sprehajala s svojim pinčem po trgu, saj jo poznate, to ljubeznivo živalico, ki nikomur še ni žalega storila; in na trgu je ubogi pinček povohal v prodajalnico mesarjevo — saj ga poznate tudi tega suroveža — in ta zlobnež je vrgel nož za peskom, da je komaj utekel. Glavarjeva gospá je omedlela zaradi tega napada — vérujte mi, gospoda, brez revolverja ne grem na ulico. To ljudstvo, to prebivalstvo je presurovo.“

„Pa to vendar ni napad na gospó!“ omenil je sodnik.

„Surovost je, ako ni napad!“ hudoval se je Ruda.

„Jaz bi tistega pinča tudi brenil, ako bi se mi približal!“ omenil je adjunkt in užigal smodko.

„Lepa varnost je to!“ deje porogljivo koncipist in trka ob svoj revolver.

„Položite tisto orožje v stran, dragi moj, potem bomo bolj varni, kajti meni se zdi, da je nabito,“ posmehuje se adjunkt.

Drugi so se smijali in Ruda je, akoravno malo nejevoljen, ubogal in obesil revolver na steno.

„Ali bo glavarica morebiti tožila zaradi žaljenja časti?“ vpraša notar z zlovoljnim naglasom.

„Časti svojega pinča!“ pristavi Koren, ki je do sedaj mirno poslušal pogovor.

Ruda bi bil ježno zavrnil, ko bi ne bil sodnik preprečil daljšega zabavljanja z opomnjo:

„Stojte, gospodje! Nekaj novega, kaj pa bo z volitvami? Razpisane so in v štirih tednih jih imamo. Kdo bo kandidat?“

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Dalje.)

Na str. 10. pod črto pravi pisatelj, da stsl. *h* odgovarja nemškemu *ch*; to ne kaže, da bi bilo prav; prim. o tem Sievers o. c. pg. 105. — Na isti strani mi opazka o izgovoru *l^a* ni umljiva; kak razložek je med rezi-janskim *l^{om}* in štajerskim, n. pr. rez. bil, štaj. del? — Na strani 11. pod črto (3) nam zatrjuje pisatelj, da je ja nastal iz dža, torej medža: meja. Tega pač sam ne bo verjel; mi si mislimo, da mu je to ušlo. — Na str. 12. pod črto uči pisatelj, da je nihčer iz ni k^{to} ž e. To ni mogoče: ni k^{to} ž e daja nihče (Cf. „Cvetje z vrtov sv. Franč.“ I. 6. zvezka platnice). — Dvojimo, da kak Slovenec govori slog; beseda gotovo ni stara in v ti obliki je vzeta iz hrvaščine ali vsaj po nji prikrojena; *l, m, n, r* v početku besed so d a n d a n e s v novi slovenščini zveneči. Kar se tiče pi-save zvenečih soglasnikov pred nezvenečimi, smo sploh strašno nedosledni; želeti je, da bi nam v tem oziru bili za vzgled Srbi, da bi torej pisali: *ispustim, raspustim, račalim*, ali vendar (nasproti Srbom) *bob, grob, grad*.

V §. 26. Op. 1. uči Šuman, da je štajerski orodnik riboj postal iz ribó; tega ne verujemo kratko nikar, ampak mislimo z Miklošičem, da je ribo stsl. *rybą*, riboj pa stsl. *ryboją*, katera oblika je seveda nastala po analogiji pronom. deklinacije. — V op. 2. istega §. meni pisatelj, da se je *ě* (*e*) ohranil v jedninskem mestniku, ker je naglašen: ali govori se tudi *e*, če je nenaglašen: „Na priden vič tode Ne v zime, ne v liete.“ (Pod-recca, Slavia italiana 77.). Da *e* tukaj ni naglašen, kaže metrum. — V 13. odstavku 28. §. uči pisatelj, da imajo: žebelj, kašelj, krhelj, parkelj, recelj i. t. d. v genitivu kašelja, žebelja i. t. d. To zopet ni prav; *e* v genitivu ohranijo samó substantiva na telj. Miklošič torej V. Gr. II² 135 prav uči, da imajo omenjeni substantivi kašlja i. t. d., pozabi pa povedati pravilo o substantivih s sufiksom telj; Levstik pa je s svojim pravilom: „echt slovenische Nennwörter auf *lj* bilden die Biegungsfälle immer ohne *n*“: učitelj, svaritelj — učitelja, svaritelja (Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen. §. 13. b) — zopet nepopolen, ker pozabi pristnih slovenskih substantivov, kakor so gori omenjeni: kršelj, kašelj

i. t. d. — Da ima sever le severa, mi je novo; kolikor vem, velika večina slovenskega naroda govori severja in tako učita tudi Miklošič (V Gr. II², 135) in Levstik (o. c. §. 13. c.). Primerno bi pa bilo, da bi bil pisatelj iz Levstika navel tiste substantive, kateri ne omehčujejo r^a: prepír, prostor, šotór, zbor, tovor, govor, sveder, steber, sir, dar; k pohvaljeni Levstikovi opomni pa povem, da govoré po Krasu jáworja, rǎzyorja (razora) — §. 28. 15: ženska je po Goriškem in po Krasu substantiv in pomeni mulier, žena pa uxór. — §. 31. Gledé pisave gen. pl.: nitij, kostij, ljudij bi bil g. pisatelj boljše storil, da bi bil ostal pri Miklošiču, to je pri tem, kar Slovenci v resnici govoré. Do zdaj nisem slišal govoriti še nobenega Slovenca nitij. Ta nepotrebna novotarija, proti kateri je g. Cigale po „Novicah“ že marsikako resnično povedal, izginila bo, kakor je izginil nij. Kdor je prijatelj blagoglasju, oblike nitij nikdar ne bo zagovarjal.*) — §. 33. 2. Oblike: valove, duhove, sledove, zidove, mehove, stanove, glasove, rogove, vrhove, vetrove ... se slišijo še po goriškem Krasu.

Sklanjatev osebnih zaimen prišteva pisatelj pronominalni deklinaciji, da si ima veliko več sličnosti z nominalno deklinacijo in je ž njo z malimi izjemami identična. (Prim. Miklošič V. Gr. II² 44.) Ohranil naj bi bil torej pisatelj razdelitev Miklošičevo; pedagoški predsodki, katere jedine je imel g. pisatelj pri tem pred očmi, s pisateljevo uredbo še niso nikakor paralizovani. — §. 37. II. 4. Po Goriškem je nja = njen: njā m ňš ihr Gatte; ta nja je seveda drugačnega izvira nego koroški nja (= njega). Gor. nja je po moji misli postalo iz njē (morda njeje, stsl. jeje) in sicer po razmerju

$$(n)jē (jeje?): (n)jā (njejā?) = pēta: pāta \\ = rēpā: rāp -$$

Kakor kaže 4. opazka §. 38., ni g. pisatelj zložene deklinacije prav pogodil; vrhu tega naredi par neveljavnih sklepov, ako nastavlja naslednje proporcije:

$$\begin{aligned} \text{gospā:} & \text{gospojā} = \text{dobrā:} \text{dobrajā} \\ \text{gospē:} & \text{gospoje} = \text{dobrē:} \text{dobreje} \text{ (za dobryje)} \\ \text{gospē:} & \text{gospoji} = \text{dobri:} \text{dobřeje} \\ \text{gospā:} & \text{gospojā} = \text{dobrā:} \text{dobrojejā.} \end{aligned}$$

Da so te proporcije napačne, razvidno je na prvi pogled; kako se more gospojā na isto stopinjo postaviti z dobrajā?! Po tem poti ne pridemo nikdar do slovenske zložene deklinacije. Rekel je sicer že Šafařík, Počátkové staročeské mluvnické 53. o češki zloženi deklinaciji, da je nastala

*) Pokojni nadzornik Šolar je gen. nitij zagovarjal tudi z didaktičnega stališča, da učenci lažje ločijo gen. od nom. in acc. pl. Ured.

iz zveze sklanjanega adjektiva s sklanjanim zaimenom j. Ali Miklošič je v svoji razpravi „Ueber die zusammengesetzte Declination in den slavischen Sprachen“ (Sitzungsber. der k. Akademie der Wissenschaften; phil.-hist. kl. Bd. LXVIII. 133—156) neovržno dokazal, da vsak greši, kdor stališče staroslovensko sprejema tudi za druge slovanske jezike. Tudi Šuman to vé in v 3. odstavku na nekaterih oblikah (dobro + jega, + jemu, + jem) Miklošičev nauk priznava, ali précej po tem uči, da je dobro skrčeno iz dobrajā, kar se vé da ni prav, ker dobro je skrčeno iz dobro+jō. Tudi bi bili želeli, da bi bil pisatelj vsaj omenil starih končnic iga, imu, katerim smo pred nedavnim dali slovo — kdo vé, ali po pravici? (Prim. platnice „Cvetja z vrtov sv. Frančiška“ I. II. zv. 11.) — Komparative bližiši ožiši, kračiši (§. 41) si razlagam tako, kakor stariši iz starjši. Iz bližejši, ožejši, kratčejši je postalo najprej bližēši, ožēši kratčēši, kračēši, kakor govore še nekateri Štajerci in hrvaški Slovenci; napósled, ko je naglas preskočil z jati na predstoječi zlog, se je razvila današnja oblika: bližiši, ožiši, kračiši. — Oblike ožji, kračji, večji, bližji (katere so se nekaterim dandanes bolj priljubile od pravilnejših: óži, krači, veči, bliži) postale so najbrže iz ožēji, kratčēji, večēji, bližēji (cf. adv. bližej, ožej), ko je naglas prestopil na prvi zlog, ter se je ē spremenil v i in je napósled izpal. Oblike: oži, krači, veči, bliži zopet so nastale iz ožēši, kratčēši, večēši, bližēši: ožši, kratčši, kračši, večši, bližši: ožži, oži, kratši, krači; vetši, veči, bližži, bliži. —

Pri konjugaciji (§. 66.) bi želeli, da bi pisatelj brezosnovne spregatve ne bil imenoval nepravilne. Na stvari ni nič nepravilnega in s takimi izrazi se vzbujajo v učenci le napačni pojmi. —

V §. 57. je pisatelj pri glagolih II. vrste za part. praet. pass. vložil dignen; ne vem, ali kje drugde tako govorijo, nego tam, kjer sploh izgovarjajo za nj. Miklošič je v svojo slovnico sprejel obliko: dignjen. Ako pa hočemo biti dosledni v izganjanji analogijskih tvoritev, spremeniti nam je sploh vso pisavo. Ne morem kaj, da ne bi za vse one, ki pogrevajo stare opuščene oblike, postavil sem par besed treznega nemškega filologa: „Eine schriftsprache, die dem praktischen bedürfnisse dienen soll, muss sich gerade wie die lebendige mundart mit der zeit verändern. Wenn sie auch zunächst auf dem usus eines schriftstellers oder eines bestimmten kreises von schriftstellern beruht, so darf sie doch nicht für alle zeiten an diesem muster unbedingt festhalten, darf sich zumal nicht exclusiv gegen ergänzungen verhalten, wo das muster nicht ausreicht. Der einzelne darf nicht mehr bei allem, was er schreibt, das muster vor augen haben, sondern er muss wie in der mundart die sprachmittel unbewusst handhaben mit einem

sicheren vertrauen auf sein eigenes gefühl.“ (H. Paul, Principien der Sprachgeschichte, Halle 1880. pg. 271.)

V osnovstvu moramo grajati, da se ravna pisatelj v nekem oziru pretesno po 2. zvezku Miklošičeve V. Gr. Tam namreč ima Miklošič posebne nazore o korenih ter nastavlja n. pr. korene v obliki vlk, vrg. Čudno se nam zdi, da je pisatelj naše slovnice, ki je vendar za glasoslovje rabil prvi zvezek „Vergleichende Grammatik“ v drugi izdaji, popolnoma prezrl, da je Miklošič nauk o korenskih oblikah vlk, vrg zavrget in da sprejema v novejšem času oblike velk, verg. In to bi bilo pričakovati tudi od njega. — V §. 71. 16 misli pisatelj, da je rezijanski ma v vzgledu „si junak, ma (pa) hudak“ soroden se suffiksom m̃, ma. Moti se. Ta partikula, znana po vsem Primorskem med Slovenci in Hrvat, ni domača, ampak je laška: it. ma, furl. m̃, franc. mais iz lat. magis. — §. 73.: perotnica ni iz besede peroten, ampak iz adjektiva v ženski obliki: perotna. — Kakih načel se je držal pisatelj pri naštevanju glagolov v §. 76—81., ne moremo si razjasniti, kajti časih je izpustil prav navadne glagole. — V §. 78. tiskovno pomoto zameterēti beri zamatorēti. V tretji vrsti so v Miklošiču in Šumanu navedeni neki glagoli, ki spadajo tje samó v nedoločnikovih oblikah, v sedanjikovih pa so že prešli v 1. razred V. vrste: mehčati: jabolka v legi mehčajo, obožati, opešati; popolnoma v V. vrsto spadajo po moji misli: divjati, oteščati, shujšati. — §. 80. 4. b, pisati je slovenski goljuf, ne goluf: it. gaglioffo; c) koren glagola sysati, je s̃s ne s̃s; iz tega bi imeli le s̃sati. Pri glagolih V. vrste zdi se mi potrebno, tudi nekaj opomniti o tvoritvi iterativnih glagolov. V novejšem času so nekateri naši pisatelji začeli pisati proklinati, spominati...mesto preklinjati, spominjati. Mislim, da tega ni treba. Kjer Slovenci izgovarjajo čist nj (= ŋ), mislim, da vedno le preklinjajo in se spominjajo. Stara slovenščina ima res proklinati itd., ali naj nji na ljubo zavržemo svojo pisavo in svoj izgovor? Mislim, da ne, kajti potem bi tudi ne smeli zatezati besed, ampak samo zategati, ne bi smeli več vprezati konj, ampak samó vpregati, sočivje bi nam ne smelo več prezati, ampak samo pregati; stvar je pri zatezati, vprezati in spominjati, preklinjati ista: tu imamo namreč za tvoritev iterativnih glagolov nov sufiks ia, ja, kateri je res da mlajši od sufiksa a, ali vendar že prestar in preveč vdomačen, da bi mu smeli vojsko napovedati; saj se tudi Srbi zaklinjajo in spominjajo! — Postanek glagolov VI. vrste, kakor ga Šuman razlaga, ni nam po godu. Prim. Mikl. II. 485, 486. Gospodovati je pač postalo izgospod-uati; poučevati iz pouki-uati, poukjavati, poučovati, poučevati. Ako pisatelj misli, da bi bilo oslabevanje av v ov, u v tem slučaju staro (poučavati, poučovati,

poučevati), moti se. — Vprašanje je, da li je stava Bau (§. 83 b) od glagola staviti; mi mislimo prej, da je od glagola stati. Še le od substantiva stava (Bau) iz stati je izpeljan glagol staviti, eine stava machen, bewirken, dass etwas stehe. Stava Einsatz, Wette pa je vsakakor od staviti. — Adjektivi s sufiksom *jv* (§. 86. II.) so sicer dandanes v našem pismenem jeziku postali redki, ali narod jih rabi še precej pogostoma. Po Notranjskem se delajo s tem sufiksom adj. poss. celó od priimkov na —ič; pri tem je substantiva zadnji zlog v razliko od adjektiva povdarjen kratko, adjektiv pa dolgo: Ta mož je Petrič: dieser Mann ist (heisst) Petrič — ta vol je Petrič: dieser Ochs gehört dem Petrič; ta je Petriča (adj.) krava: das ist des Petrič Kuh. — Pisati je vtorek ne utorek (§. 88. II.) ker naša oblika odgovarja stsl. vtore sè sufiksom *vk*, ne pa *ator + vk* — V besedi zidar (§. 89. 2.) ni sufiks *r + jv*, ampak *arjv*; pred *a^{jem}* sufiksa *arjv* pa je *a* glagolovega debela izpal. — Vrat, Hals, (§. 92) pač ne bo od korena ver, vezati, ampak od korena vert + *v* (drehen); da pa so vrata iz korena ver je verjetnejše. — §. 99. 8. es ni slabejša oblika končnice os, ampak po pravilu bi se imel nominativ debel na es glasiti prav za prav slove, kole, tele iz sloves, koles, teles. Ali končnica *e* je navadna samó po mehkih soglasnikih, zato so ti maloštevilni samostavniki spremenili *e* v *o* po analogiji večine srednjih substantivov: *e* sta ohranila ulé in ojé (ako z nominativom sploh spadata semkaj). Primeri č. nebe, p. niebie poleg niebo.

Opazka o rabi števnikov dva in oba pri dualu, ki pravi (§. 124, 1), da pri imenih lahko stojita ali se pa opuščata, ni popolnoma v redu in jasna. Prim. Miklošič, Vergl. Gr. IV². 41. Boljše bi bil pisatelj storil, da bi bil vse pravilo postavil sem. — V 2. odstavku istega §. pa uči: „roka in noga stojita v dvojini v zvezi z besedama dve ali obe, same za se pa v množini,“ ... potem pa pristavi: „Isto tako vsaka skupina, ki ima dva dela: rokavice, škornje, hlače i. t. d.“ Res se pravi tudi dve rokavici, ali neslovenski je dve hlači, ker od substantivov, ki so pluralia tantum, dual ni v rabi. Vzrok temu je pač ravno to, da se ti substantivi rabijo samó v — pluralu! Sicer opozorujemo bralca na §. 134. 1, kjer Šuman sam uči, da pri samostavniki, ki so navadni samó v množini, mora stati numerale distributivum: dvoje, oboje. — V §. 130. c v novem odstavku, pristavi k besedam: „Dalmatin še piše“ tudi: „in po Krasu še govore“. — Kazalno zaime sam (§. 138) je premalo natančno in kolikor toliko nerazumljivo razloženo. Zakaj se pisatelj ni bolj držal Miklošiča, kjer je stvar tako dobro in jasno razložena v Vergl. Gr. IV². 96—99! — §. 144. 3. odst. beri mesto navajajo: uvažajo. — (Konec prihodnjic)

III.

Jezičnik.

Knjiga Slovenska v XVIII. veku. Spisal J. Marn. XXII. Leto. Natisnil in založil Rudolf Milic v Ljubljani 1884, v 8, 82 str. Cena 60, po pošti pod križnim zavitkom 65 kr.

V prejšnjih Jezičnikih (od 9—20. tečaja) opisaval nam je trudoljubivi in za književno zgodovino slovensko velezaslužni g. prof. Marn življenje in delovanje posameznih novejših pisateljev slovenskih; v 21. letniku pa nam je podal kratek pregled „knjige slovenske v dobah XVI. XVII. veka.“ Letošnji Jezičnik (XXII. leto, ponatis iz „Učiteljskega Tovariša“ 1884) nadaljuje le lanskega ter razpravlja „knjigo slovensko v XVIII. veku“ z izredno, vsestransko vestnostjo, ki jo nam očitujejo sploh vsi Marnovi spisi. Osnovano je to delce na podlagi Pohlinove knjige „Bibliotheca Carnioliae“, književno-zgodovinskih razprav, objavljenih po Dobrovškem, Čopu in Šafaříku, Kopitarji, Slomšku in dr. ter obseza književno delovanje petdesetih pisateljev preteklega veka. Vrh tega nam navaja več novih izdaj že prej tiskanih knjig, našteva šest in dvajset del neznanih pisateljev in omenja stare slovenske pesmi iz leta 1733. Jedno izmed njih: „Cantus alius de vanitate mundi“ (v letošnjem Jezičniku na 9. strani ponatiseno), razglasil je bil lastnik teh „pesemskih bukev“ (neki F. P—h.?) že v „Novicah“ l. 1862., str. 43—44. Pesmij prva polovica je tiskana, druga v rokopisu, ki ima na zaglavji naslov: „Cantilenae variae partim antiquae, partim novae in hunc libellum transcriptae, ne pereant et oblivioni dentur, ut posteris devoto usui esse queant.“ H koncu pa se bere podpis: „Has cantilenas conscripsit in octobri 1733 Antonius Wider Parvista“. Nekateri teh nabožnih popevk so bajè jako stare. —

Tudi v 18. veku je služilo slovstvo v obče le verskim namenom in ker je bil duhovski stan takrat skoro jedin usposobljen gojiti književnost, ni se čuditi, da je ona malo da ne samó cerkvena in da nam Jezičnik izmed petdesetih pisateljev ne ve več ko osem neduhovnov navesti. Pobožni možje so izdajali tudi pesmi — svete po vsebini, a kake v obliki! Saj jim je bilo le do tega, da so ž njimi izpodrinili: „te druge prasne, nanúčne, folž peissme“ (gl. Jez. str. 5. Ah. Steržinar), da bi Slovenci: „vse posvetne inu nesramne pejsme opustili“ (Jez. str. 26. Pr. Laurenčič), ali kakor velí M. Redeskini (Jez. str. 52.): „de be se taiste salublene, gerde, od pregrešne rečy . . . skupzložene popevke . . . posehmal usem iz pote, inu iz glave spravele“. Vendar pa je zagledalo beli dan tudi nekaj posvetnih knjig, zlasti jezikoslovnega, lekarskega in šolstvo zadevajočega obsega; celó lepoznanstvo, imenoma dramatično pesništvo je tedaj

pognalo svoje prve kali. A vse, vse je pisano v strahotnem jeziku, spake-dranem v oblikoslovji, potujčenem v skladnji. Kaj čuda, ko je bilo šolstvo in sploh vsa odgoja latinska in nemška! Človek nemški odgojen, lalinski učen — pa piši slovenski! O žalostnih teh razmerah bridko tožijo mnogi pisatelji tiste dobe, n. pr. p. Hipolit, pišoč: „Difficultas hujus idiomatis non inde oritur, quasi hoc proprijs careret significatio-nibus . . . quod autem plerumque in Literatis a sua perfectione deficiat, causam non incongruam puto esse, quod illi penes nativam pluribus alijs, aut saltem in scholis ludimagistralibus, gymnasijs, Curijs, Dicasterijs, processibus, literis, ad morem Austriae, per totum Ducatum Carnioliae pot-tissimum et quasi unicum profiteantur, quo fit, ut dum hos lingua Scla- vonica loqui contingat, si vocabulum proprium statim in promptu non habent, illud a Germanismo, quo penes vernaculam instructi sunt, illico emendicent, et saepe admodum ridiculos ex Germanismo et Sclavonismo commixtos efforment discursus“ (iz predgovora k njega slovnici, gl. Jez. str. 2—3). M. Pohlin pa pripoveduje o Kranjcih: „Usi Kraynsku ali Slavensku govore: per Gospôski pak se use po Nemšku piše, inu naprejnôse“ (gl. njega knjigo „Kmetam za potrebo inu pomoč“, Jezičnik str. 34). Isti pi-satelj toži v nemškem predgovoru k svoji „Kraynski Grammatiki“: „Šolska mladina se zdaj ne priganja tolikanj k latinščini, kot k izvoljeni nem-ščini. O da bi se poprijemala tudi prave kranjščine, ker bode ji po dokon-čanih šolah vmes v tem jeziku skrbeti za lastni blagor, pa tudi drugim v prid. To smo zanemarjali i. t. d. (Marnov prevod v Jez. XIV. str. 6.). Vkljub temu ne smemo jim vsega oprostiti, kajti mnogo napak zakrivila je i njih lastna malomarnost. Imeli so že nekaj prednikov, izmed katerih so mnogi dokaj boljše pisali; istodobni slovniki navajajo za prav navadne pojme, kakor: Zeit, Leben, Tugend i. dr. poštene slovenske besede: čas, življenje, čednost, in vendar nahajaš v njih spisih spake: „u tugentah“ (Basar, Jez. str. 11.), „za caita“ (Gorjup, Jez. str. 37.), „vteh caitih“ (Repež, Jez. str. 37.) i. t. d. Zakaj pa vé n. pr. Hasl (Jez. str. 40) pravilno pisati: „V čas“, „Ta vprični čas“? Celó jeden najboljših pisa-teljev te dobe, J. Japelj ni se hotel odkrižati nepotrebnih tujk kakor: erbič, troštar, gajžlati, da-si hudo zabavlja o Dalmatinovih nemčiznah: leben, zajhen, quant i. dr. (gl. Jez. str. 61.). A poleg razslutega M. Po-hlina nam menda ni nihče huje spalčil slovenščine, nego grof Jan. Nep. Edling. Bodi mi dovoljeno, podati čitateljem le nekoliko cvetov divnega jezika njegovega: „Notervifchaine od poduzhilla zhes“ = Einleitung, von der Lehrart überhaupt, „to gorpostauleine skus ta zela Schulordenga“ = die Bestimmungen durch die allgemeine Schulordnung, „naprejbrajnoste“ = Vorlesungen, „k'spetuzetnost ali spetuzetju“ = Wiederholung, „ta bi-

teočé" = das Wesentliche i. t. d. (glej Jez. str. 53, 54.). Skoro se človeku škoda zdi papirja in časa, ki ga je tiskarna potratila s to oblogo in srčno smo pomilovali učenega g. profesorja, ki je moral toliko take zbrode prečitati, da nam je spisal književno zgodovino 18. veka. Proti tej „spakedrani kranjščini“ mora se pač slovenščina prekmurskih pisateljev klasična imenovati (prim. Jez. str. 47., 69.).

Poleg vseskozi vestno in natančno posnetih letnih števil in naslovov podaje nam tudi letošnji Jezičnik le najvažnejše črtice iz življenja posameznih pisateljev, ne da bi njih delovanje ocenjal ali kazal, v kaki zvezi so bili med seboj, kako je drug na drugega vplival i. t. d. Zato pa je dal g. pisatelj iz njih del ponatisniti daljše ali krajše odlomke (večidel „predgovore“ ali kjer možno, prevode istih mest), tako da more pazljivi čitatelj, primerjajoč jih med seboj, lahko sam doznati, je li dotičnik v jeziku vspeval ali rakovo pot hodil. S to poučljivo zbirko vzgledov je g. Marn Jezičnikovo vrednost podvojil, ker nam ne podaje le književno-zgodovinske knjige, marveč hkrati tudi nekak cvetnik ali nekako „chrestomathijo“ (sit venia verbo!) iz pisateljev minolega stoletja. Vrhu tega se mu mora v posebno zaslugo šteti i to, da je po zanesljivih virih popravil nekatere pomote, ki so se iz Šafaříkove književne zgodovine zatrosile v druge knjige. Tako n. pr. navešča, da je bilo Paglovcu (po krstnih bukvah) ime: France Mihael, ne Janez Ludvik, da je Repež rojen v Cirknici, ne v Ribnici (gl. Šaf. str. 25.); opirajoč se na Cozzovo pismo, pisano Vodniku (gl. Vodn. Spomenik 1859, str. 47.) prilaščuje slov. prevod Wolstajnovne knjige: Bukve od Kug inu Bolezén Goveje Živine, tih Ovac inu Svin“ A. Linhartu, ne pa s Pohlinom (Bibl. Carn. p. 18.) in Šafaříkom (str. 97) J. Ig. Fantonu de Brunn. Le pri M. Pohlinu ne bi bil smel g. pisatelj zamolčati, da smrtno leto njegovo (5. febr. 1801?) še ni dognano; kajti vrstnik njegov, Henr. Jur. Hoff pripoveduje, da je umrl še le l. 1804. (gl. „Ljublj. Zvon“ I. str. 699.).

Ob pisavo „Križski“ spotikal sem se že lani in grajati jo moram i letos; tako pri nas ni pisal in ne piše nihče niti more kdo tako izgovarjati; ako se je g. Marnu oblika z nestopljenimi soglasniki toli uljubila, piši rajši po staroslovenskem „Križlski“. Sicer sem si v svesti, da mu bode tudi moj letošnji opomin le „glas vpjočega v pušavi“; kajti že Janežičevi „Glasniki“ (l. 1865., 1866., 1868.) so me dovolj uverili, da Jezičnik ne ustreza rad presojevalčevim željam. Sicer bode pa ta oblika najbrž sčasoma izginila brez sledu, kakor so n. pr. izginile oblike puščen i. t. d., ki jih je g. prof. Marn pred nekaj leti začel pisati.

Knjigi na čelu stoji uvod, naslovljen: „Veri in Omiki“. Ker sem bil s svojim lanskim poročilom o XXI. Jezičniku nehoté dregnil uprav

v sršenovo gnezdo, nadejal sem se letos spodobnega strokovnjaškega odgovora, ki nam ga je širokoustno obetal „Slovenec“ nad črto in v podlistku. A iskal sem ga zaman. Mesto tega pa je g. pisatelj, znan mojster v zbádanji, piknil, ali kakor bi dejal „Jezičnikov zvest čitatelj“: malo požgalkal „Lutrovce“, trdeč: „Nesrečna je bila novoslovenščina, ker spočeta po novoverstvu, a vendar srečna, kajti protestantovski pisalci uživajo preko katoliških popolno priznavanje pri novih učenjakihi slovenskih. Ni nesreče brez sreče“. — Kaj pa stari, n. pr. Vodnik, Metelko? Kaj je bilo moje lansko dokazovanje le „bob v steno“? Ali je g. Marnu res tako hudo priznavati protestantovskim pisateljem vsaj nekoliko zaslug?

Morda mi namerava g. profesor v katerem poznejših Jezičnikov obširneje odgovoriti. Vsak odgovor od njega, strokovnjaka, mi bode dobro došel; poštenega boja za pravico in resnico se ne bojim, sprejemem ga vsegdar, če treba tudi z odprtim vizirjem, kajti „nasprotje vzbuja življenje“. Zeló bi mi bil g. pisatelj že lani ustregel, da se je oglasil možko sam in da mi ni na vrat naščuval svojega malo otesanega hlapca. Prihranil bi bil lahko sebi in meni par neprijetnih trenutkov. Letos se menda g. profesorju nisem zameril, upam tudi, da nisem znova razdražil „Slovenčevih“ bojevitih vojščakov. Pomljiv Preširnovih rezkih besed o „kranjskih“ duhovnih vem sicer, da mi mojega lanskega greha nikdar ne odpusté. Saj so ti „izbirljivi“ gospodje izlili svoj žolc nad menoj celó o priliki, ko sem neke grešnike svaril in njih, kvarno počenjanje grajal ter mislil, da mi bodo zato hvalo vedeli vsaj duhovniki, „od Boga postavljeni čuvaji nravnosti“. Ako se me polotijo na tak malo uljuden način tudi letos, molčé se jim bodem umaknil v zatišje tolažljivega prepričanja, da se mi krivica godi. Z ljudmi, ki nasprotnika brez pravega povoda napadejo surovo (po njih terminologiji: dovtipno!), očitajoč mu nevednost in puhloglavnost, prisiljeno obrambo njegovo pa imenujejo „pamphlet“ — z ljudmi, ki jedro tujih (t. j. Marnovih) mislij svetu prodajajo v nečedni luščini svoje domišljivosti, — z ljudmi, katerim je Jurčiča (v literarnem obziru gledé na obilnost pisanih del) primerjati Bleiweisu „crimen laesae maiestatis“, katerim so D. Trstenjak, B. Raič, S. Gregorčič in umrši knez in škof Dr. J. Zl. Pogačar „slabo pogojeni“ uzori, Preširen le pijanec in razuzdanec, Gregorčič bogotajnik, poezije njegove pa „proklete“, — s takimi ljudmi ne govorim jaz o literaturi niti besedice več.

Fr. W.

Nove muzikalije.

I.

Pobožni vzdih, latinska maša za sopran, alt, tenor in bas z dodanim spremljevanjem na orglah. Uglasbil † Avgust Armin Leban, c. k. učitelj na vadicah v Gorici. Delo I. Cena 1 goldinar. Na svetlo dal in založil Janko Leban. — Natisnila Klein in Kovač (Eger). V Ljubljani. 1885.

Maša ima tudi enak naslov v talijanskem in nemškem jeziku. Predgovor v omenjenih treh jezikih se tako glasi: „Pričujočo mašo je uglasbil pokojni moj brat, ko je bil malo čez dvajset let star. Takrat je imela še slovenski tekst. Pozneje jo je pridno pilil in popravljal ter jo poslal na to „Glasbeni Matici“, katera je izrekla, da je maša izvrstna ter namenila skladatelju častno diplomu.

Po bratovi prerani smrti sem izročil mašo v pregled strokovnjakom, tako n. pr. Mugnoneju v Gorici, Bianchiniju in Cremaschiju v Trstu, Fr. Kuhaču v Zagrebu, Danilu Fajglju v Tolminu. Vsi ti odlični glasbeniki so imeli za to mašo mnogo hvale ter so me navdušili v to, da jo danes izročam javnosti. Obliko sem ji pustil neizpremenjeno, namreč tako, kakor ji je dal skladatelj sam, malo časa predno je umrl. Želim, da slavno občinstvo to muzikalno delo v življenja cvetu umršega skladatelja veselo vzprejme.

V Lokvi (Corgnale), meseca januarja 1885.

Janko Leban, ljudski učitelj.“

Kakor je iz predgovora razvidno, ima omenjena maša dovolj pripočil, in bilo bi jo odveč omenjati, da si ne bi štel v dolžnost o tem Lebanovem najboljšem delu še posebe izpregovoriti.

Težavno je ocenjevati muzikalno delo skladatelja, kateremu ni bilo usojeno v teku kratkega življenja podati svetu mnogo svojih glasbotvorov, iz katerih bi se bil odseval sam; težavno tudi zato, ako se pomisli, da so se celó glasbeni prvaki v kritiki motili: glasoviti skladatelj Schicht imenoval je n. pr. Beethovna „muzikalno svinjo“. J. Schaul, za Mozarta znamenit kritik v Stuttgartu, je Andréejeve skladbe našel za 100% boljše nego Mozartove; prve je imenoval naravne, mikavne, a poslednje zmešane, pretirane. Haendel je o Glucku rekel: „Gluck umeje skladbo toliko, kolikor moj kuhar“. Beethoven pa se je z glasovito Mozartovo opero „Don Juan“ šalil. Kulibischeff je o heroični Beethovnovi simfoniji rekel, da je zmešana studija sicer talentiranega, a nezrelega idijota. —

Mogoče je torej pravično oceniti glasbotvor onemu, ki je zmožen sorodnega spisati, ali pa se popolnoma utopiti v duha skladateljevega. Ker

pa se ne drznem trditi, da bi imel jaz omenjene zmožnosti, moram omeniti, da je moja ocena gledé tega dela subjektivna, naslanjajoča se na mnogoletna izkustva v glasbi.

Oziroma harmonizacije v ti maši sem trdil že prej, da je na kacicah mestih naravnost drzna, a po vsem pravilna ter kaže, s kakšno lahkoto je Avgust Leban premagaval harmonične zapreke brez škode lepoglasja; ali dodati mi je ti trditvi še to, da so muzikalni motivi razvrščeni v vsi maši logično-formalno. To jasno spričuje, da skladatelj ni po navadi nekaterih skladateljev napisal kópo motivov zaporedoma v celoto, marveč je jedno misel znal utemeljiti, zdaljšati in razviti. Zato pa je tudi ta maša kakor bi Nemec rekel: „aus einem Guss“. Táko postopanje je v kompoziciji prevažno; znak je, da ima dotični skladatelj resničen muzikalen čut, podprt po rezultatu teoretičnih studij.

Nadalje je pisana ta maša v narodno-cerkvenem duhu, ali drugače rečeno: skladatelj se je poslužil vseh dovoljenih moderno-harmoničnih oblik, prilegajočih se melodijozni skladbi. Prav zato pa se nahajajo tu pa tam harmonični postopi, ki utegnejo na prvi pogled osupniti, a to je le navidezno. Semkaj prištevam nenavadni postop terckvart-akorda v seksto; dalje pomanjkanje kvarte v kvartsekt-akordu in postop terckvart-akorda v posledujoči kvintsekt-akord. Ker ti akordi, oziroma njih presledki niso bili mišljeni v dvojnem kontrapunktu oktave, smatrati je njih pomen kot harmonična masa, ki se pravilno razvezuje. Harmonija pa je danes toliko razvita, da smemo glasbeniki imenovati naš vek z muzikalno harmonijo nasičen. Ni čudo torej, da se je pokojni skladatelj posluževal v obilni meri bogatega harmoničnega zaklada. To kaže, da je bil sam znamenit harmonik.

Obširni deli te maše so brez monotonije izredno karakteristično sestavljeni. Da se pevci ne utrudijo, preskrbel je vestni skladatelj s tem, da je na kritičnih mestih postavil solo pa priličnih odmorov. Spremljevanje je petju analožno; vzdržuje pa menzuracijo in tonaliteto pevsko z vezanimi, orgljam primernimi akordi. Pozná se, da je pokojni Avgust bil ob enem zveden organist, ker je izvzímši početnih taktov „Benedictusa“, ki so pisani v klavirskem zlogu, pisal instrumentu prikladno.

Skladba je torej jako zanimiva. V skupnosti se bo glasila mogočno-impozantno in ne motim se, ako trdim, da je prava slovesnica — poleg tega pa ne težka.

Naj si torej vsakdo, komur je mari za lepo, umetno-melodijozno glasbo, omisli to znamenito delo. Prepričan sem, da bode ž njim zadovoljen. Cena obširni kompoziciji je neslišano nizka. 25 stranih prečne oblike v veliki osmerki se za 1 gld. ne udobí nikjer!

II.

Udom svojim je „Glasbena Matica“ poslala za leto 1884. naslednje kompozicije:

- a) K Tebi srca povzdignimo! Maša druga za moški zbor, uglasbil Anton Nedved. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsiji. Cena?

Ta maša je mene srčno oveselila. Glasba v nji svedoči, da jo je spisal mojster, ki teorijo glasbe temeljito umeje, poleg tega pa svoje misli in čute peresu izroča v taki obliki, da postane kompozicija četerske lepote. Pa to ni še vse! V ti maši je vsak posamezni del toliko karakterističen, da more količjak več poslušalec, tudi ako ne umeje teksta, takoj razsoditi, je li Kyrie, Gloria i. t. d. Čestitam torej vrlemu skladatelju na ti maši. —

Da pa maša pokaže svoje lepote, treba, da se tako poje, kakor g. skladatelj želi. Zahteva se v to svrhu vrlih pevcev in maša mora biti, predno se predava, od skušnje tako rekoč še gorka.

V 26. taktu Agnusa pri besedah „vžili mi“ nahaja se nenaravni kvintni postop med II. tenorom in II. basom. Znano mi je, da je postop čiste kvinte v zvekšanem kvintsekt-akordu pravilen, da pa je ta postop pri kvintsekt-akordu, izvirajočem iz postranskega sept-akorda II. skalne stopinje dovoljen, nisem še nikjer čital. To je malenkost, a za kvintnega lovca recept. G. skladatelj bo znal to razjasniti. 4. takt Agnusa ima nepravilen naglas besede milosti, mesto *milosti*. Ker tu pada zlog *lo* na „thesis“, poudarek taktov, treba tu tekst izpremeniti. G. Skladatelj naj mi teh opazk, ki se tičejo malenkosti in krasni kompoziciji ne škodujejo, nikar ne jemlje v zlo.

- b) Darilo. Besede M. Vilharjeve. Samospjev za srednji ženski ali moški glas spremljan s klavirjem, uglasbil Anton Nedved. Musikaliendruckerei von Jos. Eberle et Comp. Wien, Seideng. 7. Cena?

O ti skladbi moramo trditi, da je g. skladatelju melodija naravnost iz nebes padla. Naj bi se napisalo še sto melodij na ta tekst, težko bi katera prvo le približno dosegla. Nepotrebno se mi zdi še kaj več o ti skladbi pisati, ker sem si v svesti, da bo postala narodna, kakor tudi je narodu iz srca vzeta.

- c) Slovo. Pesem Boris-Miranova. Uglasbil za moški zbor in tenor-solo ter poklonil slavnemu Zpěvackemu spolku na Dunaji Anton Nedved. Tisk? Cena?

To je veličasten zbor, v katerem je pokazal vrli skladatelj dobri del svoje moči. Zato pa kompozicija ni lahka, kakor bi bilo soditi. Močnim in dobro urjenim zborom pa bode „Slovo“ biser, s katerim se morejo ponašati.

- d) Osem napevov za moške glasove zložil Ant. Foerster. Zvezek XIII. natisnili J. Blaznikovi dediči. Cena?

To delo našega slavnega glasbenika priča, da se v vseh strokah glasbe čuti domačega. Da pa njegova glasba ni vsakdanja hrana, to je umeti. Foersterjeva glasba je to, kar ima biti: je zdrava, tečna hrana; zato je pa ne ugaja

takoj ušesu, navajenemu sentimentalne glasbe. Polagoma še le spozna pokvarjeni ukus, kaj nam g. Foerster ponuja. Ker so napevi namenjeni izurjenim pevskim močem, zato pa so tudi precej težki; a premagati se bodo dale težave s pridnostjo. Trud se izplača izvrstno.

e) Pozdrav iz daljave. Parafraza za klavir zložil Hrabroslav Volarič. Op. 2. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsiji. Cena?

Kakor je bil skladateljev „Venec napevov delo I.“ radostno vzprejet, tako in še bolj zadostno bo posegel vsakdo, ki se bavi s klavirsko glasbo, po ti lepi skladbi. Ker mi je znan izredni talent tovarišev, moram povedati, da bi na polji glasbe mnogo obetajočega mladega moža rajši videl na poti glasbenega izobraževanja nego v sedanjem stanu; ne da bi sovražil njegov stan, v katerem sem sam osivel, marveč zato, ker se bojim, da bi se redki talent ne utopil v borbi za vsakdanji siromašni učiteljski kruh. Koliko muzikalno nadarjenih mož imajo Slovenci! Da bi se pač hoteli naši merodajniki kaj zanje pobriniti! A žalibog se glasba, ta najiminitnejša, človeka najbolj blažeča umetnost pri nas popolnoma prezira! — To je znamenje časa, v katerem puhli realizem tako predrzno razpenja peroti svoje.

Pa bodi si temu, kakor hoče. Vrli skladatelj naj se ne dá odvrniti iz pota, katerega je nastopil. Dasiravno mu bode nebeška glasbena umetnost mnogokrat v naslednjih rodila zeleno zavist, rumeno sumničenje in modro preziranje, tolažila ga bode vendar v težavnih urah, katerih je bornemu učitelju toliko usojenih. — Naj pomisli, da so se morali udje slavnega glasbenega triumvirata, Mozart, Haydn in Beethoven trdo boriti za svoj obstanek. Naj dalje pomisli, da bi nam bil Schubert, prvak pesemske glasbe, zapustil mnogo več svojih glasbenih zakladov, ako bi si bil mogel toliko prihraniti od svoje preborne podučiteljske plače, da bi si bil kupil potrebnega papirja. — Ker tega ni imel, primoran je bil po smeteh iskati papirnatih ostankov, na katere je strmečemu svetu napisal mnogo svojih neumrljivih, večno lepih napevov. — A kolo časa se naglo zavrtí: prav Schubertu, ki je mnogokrat močil svoj suhi kruh s solzami bridkega pomanjkanja, stavijo hvaležni potomci spomenike, ki veljajo tisoči. Saj to vse se je dogodilo v stoletji, kateremu bode konec stoprav v 15. letih. — Čas je, da končam svojo jeremijadno tripelfugo polno disonanc po vzgledu Albrechtsbergerjevem s kratko kadenco brez Bachovega filozofičnega, v neskončnost trajajočega orgelpunkta s sklepno fermato. Saj vse nič ne pomaga. Torej basta in k stvari nazaj!

Prijetna nada me navdaja, da nam bo g. Volarič podal še mnogo svojih umotvorov, polnih duhovite fantazije. Kratko omenim o njegovem op. II. to, da bi bil jaz v 9. taktu sekstole v basu drugače postavil. Tako le: bas v nižji oktavi *es, hes, es, g, hes, es, g*, itd. S tem bi bil uveden tako zvani ostinato v basu, ki se mnogo lepše sliši, nego li če vsakemu postopu melodije

po basu dá akordski pomen. V 9. taktu, v družem udarci, naj se izpremeni tiskovna pomota *hes* v *as*.

Slovenec pa, ki se radi ponašamo z rodoljubno požrtvovalnostjo, živo na srce polagam dolžnost, naj „Glasbeni Matici“ krepko sežejo pod roke; — sicer nas bo prihodnost ostro obsodila. —

III.

Mi vstajamo! Besede Gorazdove. Za moški zbor uglasbil in „Slovenskemu pevskeemu društvu v Ptuiju“ poklonil dr. B. Ipavec.

Ta napev našega vrlega in priljubljenega skladatelja stoji na čelu II. številke „Ljubljanskega Zvona“ t. l.

Kako izvrstno je skladatelj pogodil intencijo pesnikovo, hočem s sledečim pojasniti: „Mi vstajamo! mi vstajamo“. Besede znači krepak unisono, kateremu se pridruži v 4. udarci I. takta ločitev glasov v znamenje, da stojimo vsi za jednega, jeden za vse. „In vas je strah“. Trepetajoč *amoll* s posledujočim krivim izvodom v *f* dur, v označenje *strah* ú. „Pokaj tako hrumite! Slovana se bojite“? Dotičnih taktov glasba izraža vprašanje, kakeršnega stavi razjarjen človek nasprotniku. Kar vprašajo I. tenori v 5. taktu (šibki mladeniči), to dostavlja po imitaciji v enakih glasovih število krepih mož 6. takta v basu. *H, a, h, g*; in zopet *h, a, h, g*. „Teži vam dušo hudo vest in vest vam stiska ježno pest.“ Tu glasba izraža črva hude vesti v vrlo dobro pogojenem ritmičnem jednoglasji. „Bojite se osvete od množice neštete“ — je krasen izraz polifonije, značujoče število nasprotujočih si strank. „Mi vstajamo.“ Žugajoč fortissimo! „In vas je strah.“ Bojazljiv pianissimo. „Mi vstajamo.“ Zavednost! „Mi vstajamo.“ Samosvest. „In vas je strah.“ Istinita boječnost.

Iz tega kratkega pojasnila, katerega bo podpisal vsak zveden glasbenik, sklepati je, da imamo opraviti s kratkim, a intencijo pesnikovo jako natančno izražujočim napevom. Mari ni to najboljša pohvala skladatelju? Naj bi nadarjeni skladatelj Slovenec podaril še mnogo takih skladeb, ne gledé na kričače, ki vpijejo o pomanjkanji slovanskih skladeb in ne vedó povedati, iz kakšnih molekulov obstojí njih domišljavana slovanska glasba. Kako hvaležni bi mi Slovenci bili takim domišljjakom, ko bi nam izumeli kopo slovenskih intervalov, iz katerih bi nastali slovenski akordi pripravní za slovensko glasbo. Dotlé pa bodemo potrpeti morali z glasbo, kakeršno navdihuje naših skladateljev um in slovanski čút.

Danilo Fajgelj.

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. — Zadnje tedne so prišle na svetlo te nove knjige slovenske: Josipa Jurčiča zbrani spisi, uredil Fr. Levec, IV. zvezek, v Ljubljani 1885, m. 8, 292 str. Ta zvezek nam podaja štiri lepe krajše povesti, in te so: 1. Tihotapec. Povest iz domačega življenja kranjskih Slovencev natisnena l. 1865. v Janežičevem „Glasniku“, 2. Grad Rojinje. Povest za slovensko ljudstvo, iz „Slov. Večernic“ l. 1866.; 3. Klošterski žolnir. Izvirna povest iz 18. stoletja, priobčena v „Glasniku“ 1866. leta, in 4. Dva brata. Resnična povest, v Koledarčku družbe sv. Mohora l. 1868. — Tudi V. zvezek se že tiska in izide v dveh mesecih. — Glede cene glej inserat na zadnji strani današnje številke.

— Mariborska „Ljudska knjižnica“ vrlo napreduje; 7. in 8. zvezek prinaša zgodovinsko povest iz XVI. veka „Salvijan“, katero je za Slovence „posnel“ (po kom?) H. Majer; povest „Za očin dom“, katero je češki spisal A. Jirásek, a poslovenil J. Sattler, in naposled povest „Mati in sin“, katero je po češkem izvirniku Večeslava Štulca na slovenski jezik preložil L. Gorenjec — Podgoričan.

— Lira in cvetje. Poezije, zložil Franjo Zakrajšek. Od družih neodvisni I. del poezij. Založila in izdala J. Dolinar in Avg. Bremic, tiskarna Avgust Levi & comp. v Trstu 1885, m. 8, 107 str. Cena 60 kr.

— Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli. Spisal Janko Leban (Gradimir), ljudski učitelj. Ponatis iz „Učiteljskega Tovariša“ 1884. in 1885. l., natisnil in založil J. R. Milic v Ljubljani 1885, v. 8, 50 str. Zadnji dve knjigi sta nam došli tako kasno, da danes ne utegnemo obširneje govoriti o njiju. O priliki!

Pogled na cerkveno književnost slovensko leta 1884. (Dalje.) 20. Glasi katoliške družbe. Na svetlo daje katoliška družba za Kranjsko. XVIII. Založila katoliška družba za Kranjsko. Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani 1884, m. 8, 186 str. Cena 40 novč. —

Meseca avgusta je razposlala katoliška družba udom svojim navedeno knjižico, ki v prav lepem jeziku razpravlja pet tvarin. V prvem sestavku: „Zakaj sem kristijan?“ najdeš celó dogmatično razpravo o božji veljavi krščanske vere. Drugi spisi: Minula štiristoletnica „Nebodigatreba“, nastal je v pojasnilo štiristoletnice, ki se je lani ohajala med protestanti. Zadnja beseda v naslovu bi se bolje izpuстила ter nadomestila z: „Lutrova“, kakor tudi stoji v kazalu. Če je tu opisana senčna stran, nam takoj na to podaja: „Delo Metodovo“ solnčno stran, kar naj za bodočo tisočnico noben narodnjak, posebno pa pravnik, ne pozabi prečitati. „Pogreb in vstajenje“. Črtica iz zgodovine Jezusove družbe nas spominja zlobnega rovanja Pombalovega pa naposled zmage resnične stvari. „Resničnost in nje nasprotje“ je času primerna pedagogična črtica. „Brani roka me Očetova“, prav dobra pesem sklepa knjižico, katera je zhog tehtne vsebine posebno omikancem toplo priporočati.

21. Molitvenik za dijake. Češki spisal Anton Mužik. Poslovenil Franjo Marešič. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1884, m. 8, 276 str. Cena po razliki vezanja od 90 kr. dalje. — S tem naslovom je v začetku šolskega leta prišla na svetlo prav potrebna in primerna knjiga, ki ima

biti našim dijakom kažipot na duhovnem polji nabožnem. „Zvon“ je že priporočilno besedico izpregovoril v št. 10. l. l., str. 631., ter se prav pohvalno o nji izrazil, le gledé Očenaša pa Češčenemarije je pogrjal germanizme. S svojega stališča ima popolnoma prav, kajti tudi v molitvah, posebno za javno službo božjo odmenjenih, je treba paziti na čistost jezika. A reči se smé, da je v takih rečeh kompetentna duhovska oblast res preveč konservativna, ker tudi v najnovejših izdajah svojih bogočastnih knjig ostaja pri zastarelih izrazih. Vendar si pa v tem ni dosledna, kajti časih rabi novo, časih pa zastarelo obliko. „Zvon“ omenja med germanizmi: našim dolžnikom, a znani Skalovič v preračevanju „Očenaša“ v „Danici“ l. 38., 39., 40 na podlagi slovničnih §§ omenja, da smemo ostati pri stari obliki. „Gnada in žegnana“ bode se v sedanji generaciji težko izpodrinila, ali v ljudski šoli že bi bilo treba začeti s čistejšo obliko. Za izraz gnada = gratia slovensčina nima besede, ki bi dovolj določila dogmatični pomen; „milost“ je v tem obziru pomanjkljiva, a če bi jo strokovnjaki sprejeli, bi se je lahko držali. Ljubljanske liturgične knjige in katekizmi imajo zdaj „milost“, zdaj „gnada“. V zdaj veljavnih evangelijskih bukvah iz l. 1870. se ljudstvu bere z lece evangelije po Luk. 1, 28 nasl.: „Češčena, milostipolna . . blagoslovljena si med ženami i. t. d. Novejši katekizmi pa imajo: Češčena, milosti polna . . blažena si . . blažen . . V starejših pa: Češčena, gnađepolna . . žegnana . . In vendar so te besede vzete iz Luk. 1, 28. . Ave, gratia plena . . benedicta tu in mulieribus et benedictus . . Skrajni čas bi bil, da bi kompetentne oblasti izdale molitve za javno službo božjo odločene v gladki slovensčini in tiste oblike bi se morala duhovščina držati na leci in pred oltarjem. Jednako potrebno je, da bi se formule istih molitev za očitno službo božjo za vse škofije, koder bivajo Slovenci, popolnoma soglasno tiskale, in bi se v tem zmislu pregledale knjige. Zato bi ne škodovalo, ko bi se pooblašenci vseh naših škofij kedaj sešli ter potrebno ukrenili; in potem bi škofje soglasne oblike (Očenaša, Češčena-marije, Rožnega venca i. t. d.) odobrili ter zaukazali. Posamnemu pisatelju za zdaj ne kaže prenehati, in v tem zmislu se strinjamo s pisateljem v „popravku in dostavku“.

Ker je mnogim molitvam pridejan tudi latinski izvirnik, kaže, da je imel pisatelj pred očmi posebno gimnazijsko mladež, a tudi drugi ne škoduje, ako n. pr. spremlja daritev sv. maše v latinskem jeziku, ker ji slovenska prestava pové, kaj se moli.

Sv. pesmi so kaj dobro odbrane, najlepše in najglobejše cerkvene himne (n. pr. o sv. R. T., sv. Cirilu in Metodu . .) so zastopane. A natisnene so, menda da se kaj prostora prihrani, kar po celem listu, samó da so vrstice ločene med seboj s črticami; nam se dozdeva doslé navadni tisk v kiticah ličnejši in za petje po sluhu brž ko ne pripravljeni. — Dasi sta papir in tisk jako lična, vendar se nam zdi cena nekoliko previsoka z ozirom na to, da dijaki nimajo navadno dokaj novcev in se cenejših knjig veliko več proda, pa se dijakom tudi povsod pri ceni rado kaj pregleda. Za isto ceno se n. pr. dobiva takoj naslednji, za dobrih 12 pol večji, ves v usnje vezani molitvenik:

22. Sveti Frančišek, vtemeljitelj III. spokornega reda. Molitvenik, zlasti za tretjerednike, pa tudi za druge verne kristjane. Sestavil Franz (!) Ser. Bezjak, kn. šk. duh. svetovalec in župnik pri sv. Marku niže Ptuja. Drugi predelan in pomnožen natis. V Ptuiju 1883. (!) Založil in tiskal W. Blanke. — Že v naslovu te knjige sta dve tiskovni hibi in tudi pozneje se jih ne manjka, vsaj na

vsaki strani lahko najdeš po jedno ali še več napak. Večino bi smeli pripisovati stavcu, ali nahaja se tudi slovničnih pogreškov in nedoslednostij dovelj, tako da se tudi pisatelj ne more popolnoma oprostiti vnemarnosti ali celó površnosti. V dokaz navajamo samó nekoliko hib, kajti če bi hoteli naštetiti vse, morali bi izpisati napake vseh 460 strani; a tóliko prostora nam v „Zvonovih“ predalih ni odločenega. Bere se zdaj: keršansko, zdaj zopet dve vrsti dalje: kršansko str. 4, v isti vrsti: zaterte pa skrb; pozneje pa kerščansk, skerb. . . Str. 6 posebne pravila in str. 450: po novih praviljah (!), kloster, klosterski poleg samostanski, zgrévanemu, grivanje, z grivanim srcam (!) str. 22; str. 8: vernem ljudstvu (!) = vernemu ljudstvu; str. 10: pohujščanje, sicer pa bratovšina, pokoršina, str. 13: raztegnjena oblika pojas = pas., str. 22 v opazki več napak; str. 23: tvojo božjo prijateljstvo; str. 25 post absolute sacramentem = post absolute sacramento; str. 39. kaštiga = kazen; str. 85. torik, četrtik, petik, str. 211, britofi, križov, z veseljom i. t. d. — Kar se tiče vsebine, more se reči, da je sploh dobro izbrana ter dobro služéča namenu svojemu za tretjerednike; a tudi drugi verniki nahajajo tu dokaj mikavnega. Zakaj je pisatelj v 2. poglavji natisniti dal: Krajše pravila tretjega spokornega reda sv. Fr. — nam ni jasno, ker od 30. maja 1883. so jedino veljavna nova redovna pravila, kakor jih ob konci str. 449 nsl. podáje tudi „Kratek izpis redovnih pravil“ (!) i. t. d. Od str. 34—53. naj bi se bilo izpustilo, ker to ljudi le moti, nevedoče, česa naj se držé. Str. 53. pa je zopet natisnen psalm 29 recte 19 z dotičnimi molitvami kakor spredaj str. 27 nsl. ko bi pač zadostovalo, ako bi se le sklicaval na dotično mesto — in po novi uredbi dotični odpustek več ne velja. —

Pridejana je lepa vrsta cerkvenih pesem, med katerimi so nekatere zložene prav v narodnem duhu, n. pr. št. 14. Božična, 23. Prvo sv. obhajilo, 25. Za telovsko procesijo, 36. Lavretanske litanije, 37. Šmarnični dar v slavo Marije, 43. Romarska. Samó jezik bi jim treba bilo še tu in tam opiliti in tudi mera je semtertja skočila iz svojih ojníc. O pesmih pa, ki se nahajajo v „Malih dnevnica“ v čast B. Mariji“ in dalje „v čast sv. Frančišku“ od str. 105 dalje, smé se reči, da bi bilo bolje, da so izostale, ker sedanjemu razvoju ne odgovarja ni jezik ni rimanje — Skratka: če pride do tretjega natisa, mora biti v resnici predelan in popravljen, izpuščeno kar je nepotrebne, opiljeno, kar je površnega; gledé jezika pa svetujemo kot uzor Marešičev zgornji molitvenik, pa Erkerjeve Sv. Molitve z odpustki. (Primeri tudi kritiko v „Cvetji“ št. 10.) (Konec prihodnjé.)

Stolni dekan Jurij Volc †. V zadnji dobi nam neusmiljena smrt hitro pobira može, ki so zavzemali častno mesto tako v stanu svojem, kakor v zgodovini probujenosti in literature slovenske. Jeden takih odličnjakov je preminul dne 14. aprila t. l. Jurij Volc se je porodil 5. aprila l. 1805. pod Korenom v romantični dolini kranjskogorski na Gorenjskem. Bistre glave deček vrlo napreduje v nižjih in srednjih šolah ter si v sled notranjega svojega nagiba in resnične pobožnosti izvoli duhovski stan. Stopi v semenišče; vzgleden v bogoslovnih predmetih in v vedenji, je posvečen v mašnika že tretjeletnik dne 19. julija 1831. l. Po zvršenem bogoslovji pride l. 1832. na jesen v Loko za mestnega kapelana, o novem letu 1836. l. pa za stolnega kapelana v Ljubljano. A že na jesen istega leta postane spirituval v knezovladiškem semenišči, katero važno službo vspešno opravlja mnogo let, dokler ga v priznanje njegovih zaslug za cerkev in domovino l. 1858. slavni mecen slovenski knez in vladika A. A. Wolf ne imenuje kanonikom stolnice ljubljanske. V jesen istega leta postane ob jednem tudi ravnatelj dijaškega semenišča

„Collegium Aloysianum“, kjer ostane do l. 1861. Proti koncu 1877. mu dojde nova čast infulovanega stolnega dekana, v katero je bil na novega leta dan 1878. slovesno umeščen.

Da smo naveli ob kratkem površne podatke iz njegovega življenja, povod je to, ker hočemo postaviti mal spomenik marljivemu delavcu na književnem polju.

Po svojem poklici se je spiritual Volc veliko pečal z obredoslovjem, zato je dolga leta uredoval obredne knjige za ljubljansko vladikovino. Skozi njegove roke je šel „Directorium“, pa „Proprium Sanctorum“. Pri sestavi novega obrednika „Rituale“ za ljubljansko škofijo, ki je l. 1814. prišel na svetlo, pridobil si je J. Volc velike zasluge. Kolikor se v teh knjigah nahaja slovenskega, sestavljeno je za tisti čas prav dobro.

Kot škofijskemu presojevalcu je bilo Volcu izročeni še do par let, ko je že zbog opešanega pogleda težko čital, mnogo rokopisov molitvenih, premišljevanskih, sploh nabožno-poučnih tvarin in knjig, katerim je popravljal ne le vsebino, temveč tudi jezik.

Deloma, ali pa popolnoma samostojnega pisatelja se kaže J. Volc v naslednjih delih:

1. Stoletna pratika devetnajstega stoletja od 1801—1901. Za duhovne, deželske služabnike in kmete. Poleg nemškega. Četrtega natisa. Popravljen in pomnožen. V Ljubljani 1880. 8, 256 str. Založnik Henrik Ničman. Natisnil J. Krajec v Novem Mestu. — Ker je uredoval cerkveno pratiko, bilo mu je toliko lažje lotiti se tega dela in ga skoraj kot strokovnjak vestno in zanesljivo dognati. Kako zelo je ugajala ta pratika slovenskemu ljudstvu, vidi se iz tega, ker je doživela že 4. natis. Prvi je prišel na svetlo l. 1840., drugi 1847., tretji 1860. in zadnji 1880. Vsebinska je kaj dobro odbrana in z narodnimi pregovori prepletena, jezik se pa za ono dobo mora imenovati prav poljuden; tudi terminologični izrazi so srečno izbrani ter še zdaj skoraj vsi veljavni.

2. Pridige ob posebnih perlosnostih, ki jih je imel Juri Voljz, Duhovni vladnik v Ljubljanki kneso-fhkofijski duhovnik. Pervi svesik. Velj. 16 kr. V Ljubljani 1848. vel. 8. 94 str. Na prodaj per Leopoldu Kremserji bukvoševu in kupzhevavzu s'bukvami. Kakor se vidi že iz tega naslova, bil je pokojni Volc večkrat povabljen kot priložnostni govornik za razne cerkve ljubljanske, posebno za stolnico, pa tudi drugod, in je nalogo svojo navadno mojstersko zvršil. Med cerkvenimi govorniki slovenskimi nedvojbeno zavzema častno mesto, ker je bil že od narave z dotičnimi zmožnostmi obdarovan (le na stara leta mu je to prednost nekoliko kazil kašelj), pa tudi njegovi homiletiški zdelki se odlikujejo po duhovitosti, logični izpeljavi, so polni podob in primer, polni življenja. Dasi spadajo v vrsto moralnih govorov, vendar moralizovanje ni prisiljeno, vzeto je prav iz življenja in po duhoviti simboliki — ne da bi poslušalca žalilo — zadene in si prisoji njegovo srce. To zbirko smemo imenovati biser v dotični stroki našega slovstva. Osobito znamenite so njegove propovedi o krščanski ljubezni po I. Kor. 13. — Volčeva proza v tisti dobi se sme imenovati vzgledna, jezik za takrat zelo čist. — Obžalovati je res, da se ta njegova zbirka ni nadaljevala, in sicer, kakor sam pripoveduje v „odgovoru in oznanilu“ (Zgodnja Danica 1849. l. 35.) zbog premalo prodanih izstisov, da se še troški niso pokrili.

3. Že zgoraj smo omenili, da je Volc kot škofijski cenzor pregledaval mnogo nabožnih knjig. A on je tudi sam dokaj pridejal, prečrtal ter v stvarnem in jezikovnem obziru res popravil. Taka je med drugimi z naslednjim molitvenikom:

Mir vam bodi! Molitvene bukve, v katerih se najdejo šestere sv. maše in druge molitve za vse potrebe našega življenja, litanije in pesmi, tudi pasijon ali trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa s sv. Križevim potam. Drugi natis pomnožil Juri Volc. V Ljubljani 1852. S podobo. 431 str. Pri Ignaciju Klemenzu.

4. Ko je l. 1848. osnoval dr. Janez Zl. Pogačar „Slovenski cerkveni časopis“, pozneje „Zgodnja Danica“ imenovan, bil je temu časniku Jurij Volc takoj od začetka sotrudnik ter mu je zvest ostal skoraj do zadnjega. Pošiljal mu je čvrste sestavke, ki so raztreseni po raznih letnikih, nekateri s podpisom, drugi brez podpisa. N. pr. „Matere božje podoba“ v „Sl. cerkv. časop.“ 1848, št. 3 str. 21. d. „Poslednja pridiga v stari Trnovski cerkvi, ki so jo imeli v. č. g. Juri Volc, duhovni vodnik v Ljubljanski duhovščini.“ (Po prošnji uredništva na svitlo dana.) „Dan.“ 1854. l. 19. „Koledar za naslednji teden“ (kratko življenje svetnikov) „Danica“ l. 1874, 1875, nasl. in še posebej obširno „Življenje štirinajstih pomočnikov v sili.“ Kdor bi hotel vse tečaje pregledati, našel bi še marsikaj.

5. Za jako važno slovstveno podjetje je bil Volca odločil knez in vladika Anton Alojzij, ko je poleg slovarja narodu slovenskemu podaril i popolno „Sveto Pismo“ v VI. zvezkih vel. 8 od l. 1856—1859. V „predgovoru“ podpisanem od Antona Alojzija na god sv. Antona Pad. l. 1857. se bere st. XIV: „To težavno delo smo izročili neutrudljivemu Jurju Volcu, duhovnemu vodniku ljubljanske duhovščine“ . . . ter se (XV. st.) izreka nada: „da bodo pod vodstvom marljiviga in modriga gospoda Jurja Volca vsaj v dveh letih vsi deli svetega pisma na svitlem“ . . . kar se je tudi zgodilo. — Naštevši kakih petnajst sodelavcev, pripoveduje se, katere dele je kdo preložil. „Slovenec“ št. 83. pripisuje Volcu poslovenjenje „I. II. III. Mojzesovih bukev“. To je I. zvezek od 1—238 str. „Jozuetove bukve“, to je 403—448 st. „Mali preroki“ IV. zv. od 595—758 st. Iz novega zakona pa: I. in II. list sv. Petra VI. zv. 375—394 st. Za ta gotovo ne mal trud mu je pokrovitelj tega dela skazal svojo hvaležnost s tem, da ga je — oziraje se tudi na druge zasluge — imenoval l. 1858. stolnim kapitularem.

6. A novi kanonik tudi zdaj v svojem delokrogu in kot vodja „Alojzijevešča“ ostane jednako marljiv, skrben oče v vzgojevanji izročene mu mladine, postrzežljiv tovariš duhovnim sobratom, vabečim ga na cerkvene slovesnosti, zbog ljubeznivosti, vestnosti in natančnosti mil in drag vsem, ki so ga bliže poznali. Da je bil vmes tudi književno delujoč, omenili smo po nekoliko že prej, a naposled spričuje še „Duhovni Pastir“, I. in II. letnik, čegar sotrudnik biti si priljubljeni prèlat ni štel pod svojo čast. Tu je priobčil s svojim podpisom dozdej devet sestavkov (a sedmi, ohranitev jedine duše, je le nekoliko prenarejen ponatis iz gori omenjenih pridig str. 54. nsl.). Posebno jedernati govori so oni trije, ki nadaljujejo tvarino o krščanski ljubezni. Zadnji, ravnokar v „Past.“ str. 296. priobčeni ima naslov: „Za nebesa se moramo truditi.“ — Da je v njegovi zapuščini gotovo več homiletiškega blaga, more se sklepati iz njegovega naznanila pri izdaji 1. zv. „Pridig.“ kjer jih je obljubil objaviti še več; žal, da ni našel več podpore. Naj bi literarna zapuščina prišla v prave roke! Pisal je ranjki Volc še v bohorici, pozneje seveda v gajici; je li pisal kaj v metelčici, ne vem. Ako naposled še omenim, da je bil J. Volc v resnici pobožen, velik dobrotnik revežev, vester in skrben svetovalec v dušnih stvaréh . . . imamo v njem vzglednega duhovnika. In če pomislimo, da je iskren domoljub vselej zvesto stal v vrstah narodne stranke v najhujših dobah pritiska od zgoraj, da se je vselej v volilnih oklicih nabajalo tudi njegovo ime, in je že kot bolehav starček s palico v roki prihajal k raznim volit-

vam ter vselej oddal za narodne kandidate svoj glas: smemo pač vsi posvetni in duhovni ob njegovi gomili zaklicati: Blag mu spomin, naj počiva v miru!

— n.

„Matica Slovenska“ je imela dné 8. aprila v Ljubljani za leto 1884. svoj občni zbor, ki je bil imeniten zlasti zategadelj, ker mu je odbor predložil statistični pregled o društvenem premoženju, o njegovi porabi in o številu društvenih udov od l. 1865—1884. Konec leta 1884. je imelo društvo premoženja 51.440 gld. 30 kr., in to 41.840 gld. 30 kr. v gotovini in 9600 gld. v obligacijah. Udov ima društvo: 6 častnih, 325 ustanovnikov in 1078 letnikov, skupaj tedaj 1409. Pri občnem zboru smo zvedeli, da je odbor zadnja leta (od 1870. do 1884.) porabil zlasti za šolske knjige, 10.328 gld. 59 kr. več, nego bi bil po pravilih smel porabiti in da je ta denar vzel na posodo pri društveni glavnici. Sicer ta denar nikakor ni izgubljen, ker je „Matica“ zanj izdala mnogo knjig in to več takih, ki so jih šole nujno potrebovale. Te knjige se zdaj počasi razprodajajo in narejeni dolg se plačuje s strženim denarjem. Na predlog g. J. Hribarja so se odobrile svote, katere je „Matica“ izdala za knjige, naredivši dolg pri svoji glavnici, in naročilo se je odboru, naj v prihodnje ohrani glavnico nedotakneno in za izdavanje knjig porablja samó tiste novce, ki so za to opredeljeni; za izdavanje šolskih knjig pa naj odbor prosi podpore pri deželnem zboru. — O razgovoru, katerega je prouzročilo zanimivo tajnikovo poročilo, ne bomo poročali, ker je bila ta debata v obče v besede pravem pomenu — neslana in deloma celó nedostojna. Taka neplodna debata utruja zbor, mnogo društvenikov odide in za njimi poberó šila in kopita navadno tudi razni gg. govorniki, ko so zdeklamovali svoje govore, in zbor postane nesklepčen, predno pride do najvažnejših točk dnevnega reda, kakor se je to zgodilo zadnjič. Gospóda, ako vam je res kaj ležeče na Matici in njenem razcvitu, pustite take otročarije, nedostojne resnih mož! — „Matica“ ima v oskrbi tudi novce, nabrane za Vodnikov (4981 gld. 46 kr.), Costov (1027 gld. 88 kr.) in Vilharjev spomenik (290 gld. 4 kr.). Ant. Tomšičeva ustanova znaša 1350 gld. 7 kr. — V odbor so bili izvoljeni gg.: Jos. Marn, A. Praprotnik, M. Cigale, P. Grasselli, dr. J. Šust, M. Vodušek, dr. Fr. Lampe, A. Einspieler in Fr. Levca.

Slike v deželnem muzeji „Rudolphinum“ v Ljubljani, ki bodo krasile vestibul, izročil je deželni odbor slovenskima slikarjema bratoma Janezu in Juriju Šubicu. Ker živita obadva na tujem — prvi na Nemškem, drugi v Parizu, opustila se je prvotna misel, napraviti fresko-slike. Delala bosta na platno in le malenkosti takoj na zid. Projektovanih je devet velikih slik (med njimi pet, ki merijo 3·5 + 2·5 m); predstavljale bodo prirodo-pisje, umetnost, umetniško zgodovino in zgodovino. Odbor je prepustil umetnikoma, zbrati si primernih predmetov v omenjenem krogu. — Pogajanje se je bilo že razrušilo, ker je bil odbor zavaljo sklepa deželnega zbora zavezan, ponuditi jako malenkostno vsoto (čujemo, da samó blizu 600 gld.) za vseh devet velikih slik. Pozneje pa se je uvidelo, da se za to vsoto pač ne more napraviti delo, ki bi se količak dvigalo nad mejo navadnega sobnega slikarstva in zaradi tega so túliko pridejali, da bode umetnikoma vsaj mogoče, delo pričeti. — Čitateljem svojim bomo ob priliki poročali natančneje o slikah.

„Pisateljsko podporno društvo.“ Na poziv g. dr. Jos. Vošnjaka se je dné 8. aprila sešlo v Ljubljani več slovenskih pisateljev, da bi se pomenili, kako bi se znova dalo oživiti l. 1872. osnovano „slovensko pisateljsko društvo“. Na predlog g. notarja L. Svetca in Fr. Levca si je društvo pridelo imé „pisa-

teljsko podporno društvo“, in glavni namen mu bode, podpirati slovenske pisatelje z denarno pomočjo ter s tem pospeševati slovensko literarno delavnost; tudi mnogi drugi paragrafi pravilom starega društva so se bistveno prenamenili. Člani so mu ustanovniki, pravi, podporni in častni. Ustanovnik postane, kdor plača 50 gld. skupaj, ali pa v petih letnih obrokih. Pravi član more biti samó slovenski pisatelj, kateri je pisal ali piše za tisk v slovenščini, naj stanuje kjer koli, in kateri plačuje po 3 gld. na leto. Podpornik društva je vsak, kdor plačuje na leto po 2 gld. Društvo vodi odbor, sestavljen iz predsednika in 6 odbornikov, ki morajo vsi stanovati v Ljubljani ali v nje obližji. Odbor se je volil še po starih pravilih in izvoljeni so bili: za predsednika dr. Jos. Vošnjak, za njegovega namestnika Fr. Levec, za tajnika prof. And. Senekovič, za blagajnika Vaso Petričič in za odbornike: dr. H. Dolenc, Ivan Hribar, prof. M. Pleteršnik, prof. A. Raič in dr. Ivan Tavčar. Ta začasni odbor je nova pravila te dni vložil pri c. kr. deželni vladi kranjski, da jih potrdi. Doslé je društvu pristopilo 30 pravih in 51 podpornih članov.

Razne novice. G. Jan. Lego v Pragi je bil v občenem zboru „Matice Slovenske“ dné 8. aprila t. l. izvoljen za častnega člana zaradi obilnih svojih zaslug za društvo. — Vinko Potočin na Zidanem Mostu je v svoji oporoki volil 500 gld. „Matici Slovenski“. — G. Fr. Levstik je v ljubljanski licealni knjižnici med knjigami Kopitarjevimi našel podobo slovenskega pisatelja o. Marka Pohlina. — G. Simon Rutar, c. kr. gymn. profesor v Spletu, imenovan je za dopisujočega člana c. kr. osrednje komisije za ohranitev starih stavbinskih spomenikov na Dunaji. — G. A. Funtek je na slovenski jezik preložil Baumbachovega „Zlatoroga“. Knjigo izdá Bamberg. — V „Slovanskem Sborniku“ (št. 5) priobčuje B. Popelka članek „Sigmund svob. pan Zois, mecenaš slovensky.“ Spis je posnet po Kopitarjevi avtobiografiji.

Novi grobovi. — Sredi januarija meseca je pokosila v Moskvi bridka smrt načelnika ruskih arhajalov, Aleksėja Sergějeviča Uvarova. — Družina Uvarovlja je v ruski povestnici jako znana; kakor kaže že ime, izvora je tatarskega. Za kneza Vasilja Dmitrijeviča (1389—1402) prešel je prednik Uvar iz zlate horde na rusko stran ter bil uplenjen. Tudi oče našega pokojnika, Sergěj, odlikoval se je v ruski književnosti ter je bil več časa minister in predsednik peterburške akademije znanosti. Mnogo je storil za narodno šolstvo; ustanovil je univerzo v Kijevu, mnogo muzejev, knjižnic in drugih znanstvenih in občekoristnih naprav. Sin njegov, Aleksěj, porojen l. 1823., bil je očetu svojemu ves podoben. Ko dovrši studije svoje v Peterburgu, odide v Berlin in za mejo, kjer je obiskaval še razna vsučilišča. Kakor oče, stopi potem v službo pri ministerstvu inostranih stvari. L. 1853. je bil poslan v carjevo pisarno. Za krimske vojske je vodil „opolčenje“ svojih kmetov. Potem prestopi zopet v carjevo pisarno, kjer ostane do l. 1856., tedaj je imenovan za adjutanta guvernerju moskovskega okraja; l. 1858. pa postane član komisije za zidanje velike moskovske cerkve Odrěšenikove v spomin, kako se je ruska zemlja rešila Napoleona. Že 1848. l. je počel v južni Rusiji izkopavati in zbirati starine; najbolj pa se je povzdignilo njegovo delovanje, ko se je v Moskvi ustanovilo arhajaloško društvo. Izmed njegovih del so posebno znamenita tista, ki se tičejo starin v južni Rusiji ob Črnem morji, potem naroda Merskega, ki je bival v jaroslavski in vladimirski guberniji. L. 1881. je izdal „rusko starinoslovje“, ki je posebno za „kameniti vek“ znamenito delo. Predsednik moskovskega arhajaloškega društva je ustanovil časopis „Drevnosti“ in skrbel posebno za arhajaloške kon-

grese, v katerih so se učenjaki pogovarjali in brali učene razprave. Šestega in zadnjega je sklical lani v Odesi. Sploh ni ta izvrstni mož hranil novcev, kadar je bilo treba kakor si koli pomagati znanosti in domovini. V Porečji kraj Moskve je imel tako knjižico, da se ji more na stran postaviti le malo vseučilišnih bibliotek: v nji nahajaš najimenitnejša dela vseh evropskih jezikov. Pravijo, da šteje zdaj sto tisoč odbranih del. Vsakega leta je dajal peterburški akademiji po 3000 rubljev za nagrade. Ne menj bogat od knjižnice njegove je muzej, ki ji je pridružen ter hrani v sebi brez števila dragocenih in znamenitih starin. Iz rečenega morejo naši bralci razvideti, kako res bridka je izguba takega moža! *—*

Srbska književnost. (Konec.) Direktor narodne biblioteke, arhimandrit Dučić piše razpravo „Jepiskopije zetske i dabarske“. — Ilarijon Ruvarac, arhimandrit v Grgetegu, jako znamenit in kritičen raziskovalec srbske zgodovine, izdal je knjigo „Dve studentske rasprave“. V nji podaja: 1) Pregled domačih izvora stare srpske povestnice“ kjer našteva vse vire za srbsko zgodovino, kolikor jih je bilo znanih l. 1856, ko je pisatelj to delce, tedaj še dijak na Dunaji, poslal med ljudi, druga razprava je „Prilog ispitivanju srpskih junačkih pesama“, kjer razpravlja kake vrednosti so narodne pesmi za zgodovinske preiskave in koliko se smemo na nje zanašati. Da pa bosta razpravi še dan danes lahko rabni, pridejal jima je pisatelj vsaki še svoj dodatek, kjer se ozira na knjige in razprave, ki se tičejo njegovega vprašanja in so izšle od l. 1856. do danes. — Že iz tega, kar smo do sedaj povedali, razvidi se, da visoka duhovščina pravoslavna jako marljivo preiskuje domačo zgodovino. — Za l. 1884. izšel je šesti zvezek „Godišnjice Nikole Čupića“ ter obsega med drugim razpravo ministra Novakovića, po kateri se je došloil novi grb za srbsko kraljestvo; v drugem delu se razpravlja posebno literatura srbske heraldike od početka XVII. stoletja; v „Odlomcih iz istorije Beograda“ nadaljuje neimenovan pisatelj svojo že v petem zvezku „Godišnjice“ pričeto razpravo, v tretji razpravi hoče Ljubomir Kovačević, direktor učiteljskega beogradskega, dokazati, da ni kralj Vukašin ubil cara Uroša, kar trdi arhimandrit Ruvarac nasproti Srečkoviću in Kačanovskemu. — Pri Pajeviću v Novem Sadu je izšla knjiga: Ustanak u Bosni od 1875—1878 god. Gragja za noviju srpsku istoriju rata za oslobogjenje“. — Profesor M. Milovanović v Šapcu je napisal studijo Rusó, Pestaloci i Komenski, tri največa proka svih vremena i naroda. Beograd 1884“. V ti studiji hoče pisatelj podati nekako podlogo svojemu obširnemu delu „o vzgoji in omiki“. — Profesor Srečković napisal je delo „Istorija srpskog naroda“, katerega prvi del je izšel in obsega dobo srbskih županov (600—1159). Pisatelj je precej bojažljiven; posebno rad se prepira z Drinovom in Golubinskim; neobjektiven je v stvareh pravoslavne in katoliške cerkve in precej nekritičen tedaj, če zaide na filološko polje. Navzlic tem oskudnostim smé se knjiga vsakemu priporočiti, kdor se hoče natanše seznaniti s staro srbsko zgodovino. — Napósled povemo še čestitim bralcem, da je srbska vlada kupila od Vukove hčere pravico Vukovih del; tako upamo, da bo kmalu mogoče, da se vsak preskrbi z izbornimi deli tega srbskega veleuma, kar do zdaj ni bilo tako lahko mogoče; saj je le malo kdo vedel, kje je poiskati Vukovo hčer, katera je knjige prodajala. — V Novem Sadu je začel izhajati nov lep-sloven list srbski. Imenuje se „Stražilo vo“ in izdaje ga po jeden pot na teden tiskarna dra. Svet. Miletića. Iz prvih števil se vidi, da je list prav dobro ure-dovan.

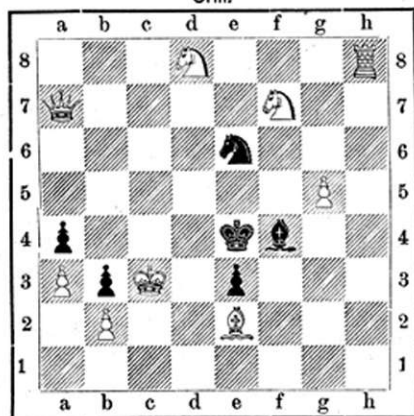
Šah.

Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

VII. naloga.

Sestavil Dr. K. Bayer v Olomucu.

Črni.

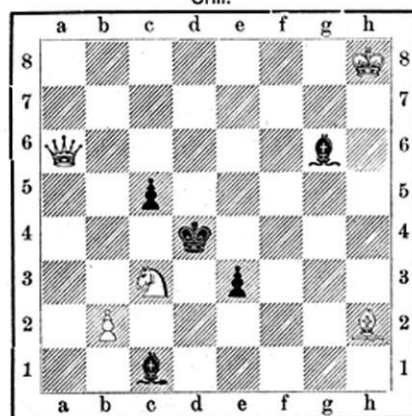
Beli.

Beli vleče in naredi v 3 potezih mat.

VIII. naloga.

Sestavila gospá Sofija Schett v Unterwaltersdorfu na Nižjem Avstrijskem.

Črni.

Beli.

Beli vleče in naredi v 3 potezih mat.

VII. naloga, od jednega najslavnejših zlagateljev šahovih nalog, je iz problemskega turnirja

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnštvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

pariške „Revue des Jeux et des Arts“; VIII. nalogo pa je v nemških, angleških in ameriških šahovih dobro znana problemistovka poslala naravnost samemu „Ljubljanskemu Zvonu“.

Rešitev

šahovih nalog v 3. številki „Lj. Zvona“.
Št. III.

1. D. a1 — g1 L. f5 — e4 (A, B, C, D.)
2. D. g1 — g3+ K. e5 — f5
3. d3 × e4+ mat.

- A. L. f5 × d3
2. D. g1 — h2+ K. e5 — f5
3. D. h2 — h5+ mat.

- B. L. f5 — g4
1. — — — Kakorkoli.
2. D. g1 × g4
3. T ali D daje mat.

- C. L. f5 — h3
2. T. d6 — d5+ K. e5 — e6
3. D. g1 × e3+ mat.

- D. T. b6 × d6
1. — — — L. f5 — e4
2. D. g1 × e3+ mat.
3. D. e3 × e4+

To so glavne variacije; druge tem podobne bo vsak nekoliko izurjen šaholjub lahko sam našel.

Naloga je začetno delo Kosovo, zato je ima več nedostatkov in ne ustreza po vse zahtevam, katere se dandanes stavijo šahovim nalogam.

Št. IV.

1. T. b2 — f2 K. e3 × f2 ali f4
2. D. g6 — g1 ali g5+ mat.

Vleče li črni drugače, n. pr. Tc4 × f4, L d6 × f4, f7 × g6 ali S, dade beli mat z 2. S. c3 — d1, T. f2 — e2 ali T. f4 × f3.

Idea naloge je žrtev jednega belih turnov in vezanje črnega skakača, ako beli vzame (Springerfesselung), na kar sledi mati; pa tudi, ako črni ne vzame, ne more uiti matu v drugi potezi. Opomina vredne so elegantne in večinoma čiste matne pozicije.

V. in VI. nalogo so do 18. aprila prav rešili gg.: Fran Plohl, c. kr. prof. v Gorici; Ivan Poljanec, prof. v Novem Mestu; Ivan Lavrenčič, notarski kandidat v Postojini; J. Sieherl v Dol. Logatci; A. U. v G. in Jož. Križman, prof. v Pazinu (samó 6.).

Najboljšo rešitev III. in IV. naloge smo prejeli od g. prof. Frana Plohla v Gorici, kateremu smo poslali razpisano darilo, dva zvezka elegantno vezanih Jurčičevih zbranih spisov.

Vabilo na naročbo

Jurčičevih zbranih spisov.

Jurčičevih zbranih spisov stoji:

I. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	gld. 1 -
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	1-50
II. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	0-70
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	1-20
III. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	0-70
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	1-20
IV. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	0-70
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	1-20

Ako pa tudi oddajemo vsak posamični zvezek, vendar se priporoča, pošiljati naročnino za več zvezkov skupaj. Naročnina znaša za I., II., III. in IV. nevezani zvezek 3 gld. Za vse štiri lepo vezane zvezke 5 gld.

Naročnina za zvezek I., II., III., IV. in V. stoji 3 gld. 50 kr., za elegantno vezanih prvih 5 zvezkov 6 gld.

Naročnina se pošilja najprikladneje s poštnimi nakaznicami pod naslovom: dr. Jos. Starč v Ljubljani, Marija Terezije cesta 5.

Naročniki dobivajo knjige franco.

Dijaki dobivajo Jurčičeve „Zbrane spise“ po 60 kr. izvod, ako si naroče skupno po 10 izvodov ter zanje pošljejo gosp. dru. Starčetu v Ljubljano naročilno svoto 6 gld.

Odbor za Jurčičev spomenik.

„Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli“; spisal Janko Leban (Gradimir), ljudski učitelj. Ponatis iz „Uč. Tov.“, dobiva se v Milic-evi tiskarni posebej, in stoji mehko vez. po 30 kr., pod križnim zavitkom po 5 kr. več, to je po 35 kr.

Priporočamo jo tedaj učiteljem in učencem!

Navodilo.

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

I. Šah. Mat. Pat. Remis. Rokada.

Š a h.

Ako se kateri koli kamen tako potegne, da sovražnega kralja napade, t. j. da mu preti, v sledečji potezi vzeti ga, treba da se na to opozori igralec s klicem: šah! — Ta pretnja, kateri se mora napadeni kralj takoj ogniti, imenuje se: „šah kralju“, in igralec, ki je s svoje stranke kamenom sovražnega kralja napadel, „dade šah“.

Šahu se ubrani napadeni kralj na tri načine:

1. ali umakne igralec kralja samega na kako polje, kamor mu ne branijo sovražni kameni;

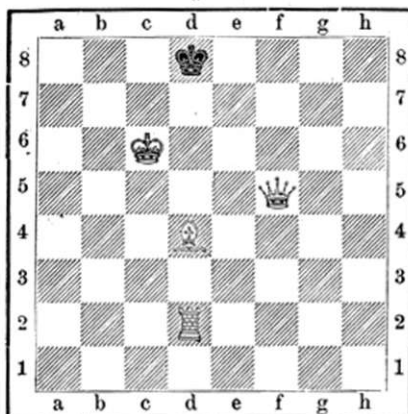
2. ali vzame napadajoči ga kamen s katerim koli svojih kamenov;

3. ali pa potegne kak svoj kamen med svojega kralja in med sovražni kamen.

Proti šahu, ki ga daje skakač ali kmet, pomagata samo prva dva načina.

Popisani šah se imenuje navadni šah ali neposredni šah. Možno pa je tudi na drug način šah dati.

III. podoba.

Včasih namreč stoji med kraljem in med sovražno figuro kak drug sovražni

kamen; ako se ta kamen premakne kam drugam, odkrije se zadej stoječa figura in daje šah.

Takov šah imenuje se odkriti šah.

V podobi III. n. pr. dá lahko bela dama črnemu kralju direktni ali navadni šah, ako se potegne na g5 ali na f6. — Ako se pa premakne beli tekač d4 kamor koli, daje za njim stoječi, zakriti turen šah. Pa tudi tekač sam more dati šah, ako gré ali na polje b6 ali na f6. V poslednjih dveh slučajih dobo črni kralj dvojen šah, namreč od tekača direktni, od turna pa odkriti šah.

Takemu dvojnemu šahu se mora kralj umakniti, ker ga svoje figure ne mogó braniti, kajti ni nikdar dopuščeno (izimši rokado), dve potezi h krati napraviti.

Često se pripeti, da jedna (navadno slabejša) stranka more nasprotnemu kralju neprestano šah dajati, ne da bi mogla druga stranka to zabraniti. Tak šah se imenuje vedni ali neprestani šah (échec perpétuel); igra ostane v enakem slučaju neodločena, t. j. tiste partije ne izgubi in ne dobí nobedna stranka.

Smoter ali konec partije

pri šahu je ta, da vsaka izmed bojujočih se strank (igralcev) skuša s spretnim igranjem (manevriranjem) nasprotno stranko toli oslabiti ali v zadrego spraviti, da jej je možno, sovražnega kralja ujeti, ali mat napraviti. Tisti igralec, kateremu se to posreči, je zmagalet, a nasprotnik njegov izgubi igro, katera je z matom končana.

V vsakej partiji pa ni možno niti jedni niti drugi stranki sovražnega kralja mat napraviti; v takih slučajih je partija neodločena, kar se imenuje: „remis“; pa tudi ako je kralj jedne stranke „pat“, ostane igra neodločena.

(Dalje prih.)